

AYLIQ ƏDƏBİYYAT DƏRGİSİ
DEKABR 2022

Ulduz

№12 (642)

WWW.AZYB.AZ
WWW.AYB.AZ

İLHAM ƏZİZ: ÖZÜYLƏ SÖHBƏTİ VƏ HEKAYƏSİ

GÜNAY NƏRİMAN: YENİ ŞEİRLƏR

M.F. AXUNDZADƏNİN EV-MUZEYİNDƏN REPORTAJ

ADİLƏ NƏZƏR: ANARIN HEKAYƏ SƏNƏTİ

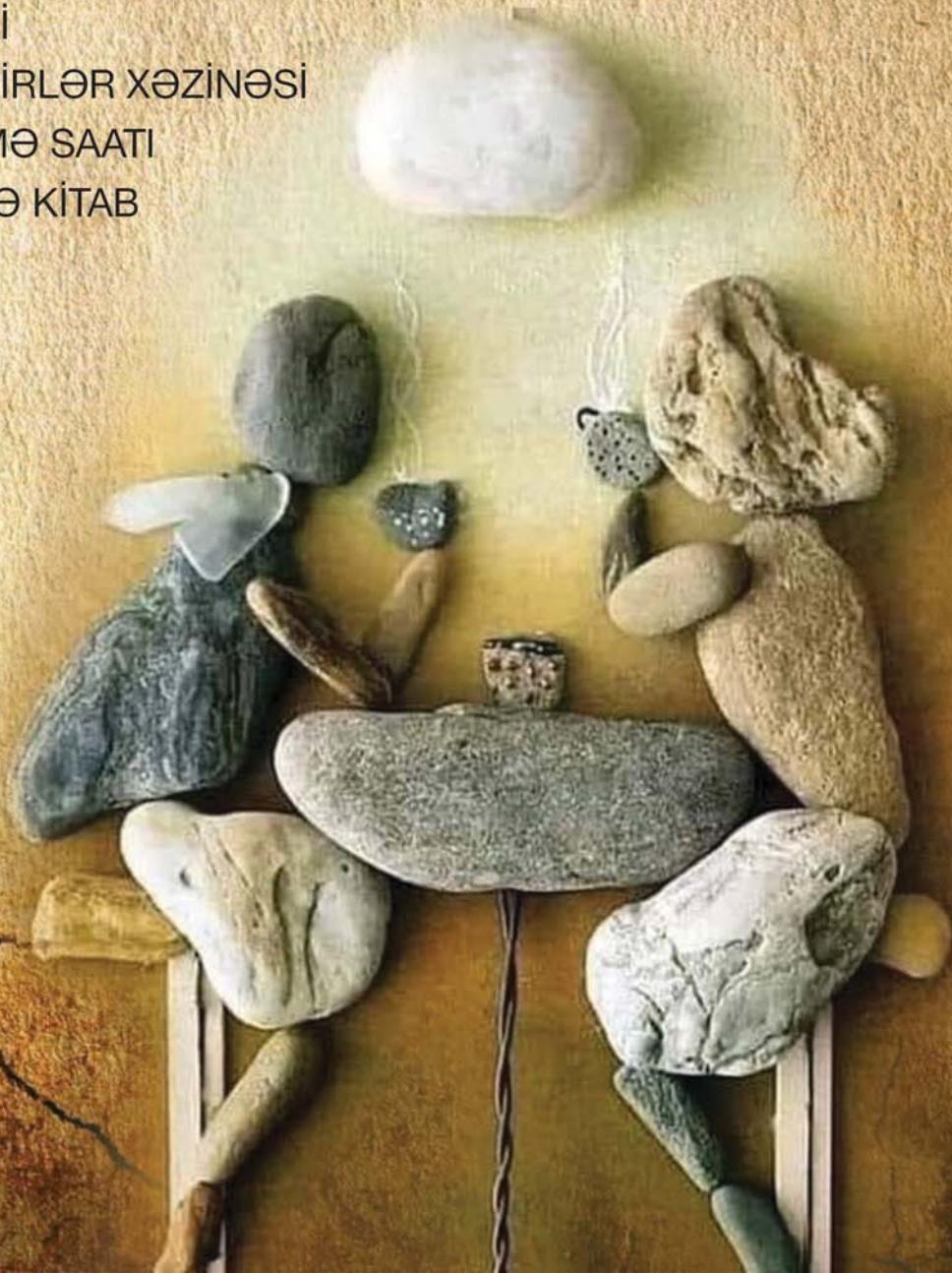
VAQİF YUSİFLİ: 55 YAŞLI "ULDUZ"UMUZ

TÜRK ELİ

QISA FİKİRLƏR XƏZİNƏSİ

TƏRCÜMƏ SAATI

DƏRGİDƏ KİTAB

Bu sayımızda

**İlham
ƏZİZ:**

ÖZÜYLƏ
SÖHBƏTİ VƏ
HEKAYƏSİ

3

**İradə
AYTEL**

ZƏFƏR NƏGMƏSİ

29

**Günay
NƏRİMAN**

"MƏN DƏ SƏNİN
KİMIYƏM"

8

DRAMATURGIYAMIZIN
BANISI

10

**Mar
BAYCİYEV**

MƏNİM QIZIL BALİĞİM

33

**Tural
TURAN**

"KİRİYİR SAAT
ƏQRƏBİ"

41

Vaqif YUSİFLİ

55 YAŞI

"ULDUZ"UMUZ

17

**Aygün
YASAR**

YURDÇU

44

**Əlizadə
NURI**

SEVDA SONATASI

21

**Ay Bəniz
ƏLİYAR**

QAYIDAN TORPAQLAR,
QAYITMAYAN OGULLAR

46

"ULDUZ"UN QONAĞIDIR

24

DAĞINIQ DÜŞÜNCƏLƏR
USTASI

51

56

**Xosrov
NATİL**
AYAQÜSTÜ
ŞEİRLƏR

71

Əfsanə RƏHİMLİ
DEBÜT

58

**Tural
ADIŞİRİN**
DÖRD GƏRƏK...

58

**Adilə
NƏZƏR**
ANARIN HEKAYƏ
SƏNƏTİ

73**62**

**Təranə
DƏMİR**
"GEYİN SƏHƏRİ
ƏYNİNƏ"

78

**Maya
İMRAΝ**
ŞƏHİD EŞQİ

65

**Zaur
ƏRMUĞAN**
SİMİC

65**QISA FİKİRLƏR XƏZİNƏSİ****81****67**

**Qərib
MEHDİ**
"İŞİQ" DAN
İŞİĞA

85

**Faiq
HÜSEYNBƏYLİ**
DƏRGİDƏ KİTAB

Təsisçilər:

Azərbaycan Yazarçılar Birliyi və "Ulduz" jurnalının kollektivi

Baş redaktor: Qulu Ağsəs

Redaksiya heyəti: Təranə Vahid (*Baş redaktor müavini*), Hicran Hüseynova (*söbə redaktoru*), Dayandur Sevgin (*söbə redaktoru*), Taleh Mansur (*söbə redaktoru*), Anar Amin, Allahşükür Ağa, Baloglan Cəlil (*Başqırdıstan*), Cavid Zeynalli, Elxan Yurdoglu, Elmar Vüqarlı, Elşən Əzim, Elxan Elatlı, Ələmdar Cabbarlı, Əyyub Qiyas, Furqan, Fuad Cəferli, Gülnar Ümid, Güney Səma (*Voronej*), Hayat Şəmi, Hafiz Hacxalı, Xəyal Rza, Xaqani Qayıbli (*Estoniya*), Qılman İman, Nurənə Nur, Nargis, Nilufər Şixli (*Moskva*), Məşhəti Musa, Orxan Cuvarlı, Rəsmiyyə Sabir, Səhər Əhməd, Seyfaddin Alaylı (*Türkiyə*), Saodat Muxammadova (*Özbəkistan*), Şəfa Vali, Ulucay Akif.

Bədii redaktor: Ədalət Həsən**Ünvanı:** AZ1000, Bakı, Xaqani küçəsi, 25**ulduz_dergisi@mail.ru; www/ayb.az****Telefon:** (+99412)498-72-43

Çapa imzalanıb: 02.12.2022 "Ulduz" jurnalı redaksiyasında yığılıb, səhifələnib.

"ASPOLIQRAF LTD" MMC-də çap olunub.

Sifariş №108, Tiraj: 300. Qiyməti: 1 man.

1967-ci ildən çıxır. Şəhadətnamə № 238

**"AZƏRMƏTBUATYAYIMI"
AÇIQ SƏHMDAR
CƏMIYYƏTİ**

"Ulduz" jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon "Mətbuatyayımı" şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

**"QAYA"
MƏTBUAT YAYIMI**

"Ulduz" jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon "QAYA" mətbuat yayımı şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

"KİTABEVİM.AZ"

"Ulduz" jurnalını burdan əldə edə bilərsiniz.

Jurnalın
1 aylıq abunə qiyməti – 1.00 man.
illik abunə qiyməti – 12.00 man.

Bakı şəhərində abunə yazılməq istəyənlər:

441-19-91

440-16-26

566 – 77 – 80

498 – 79 – 89

nömrəli telefonlara zəng edə bilərlər.

ISSN 0134-522 İNDEKS AZ 1000 1 AZN

İlham ƏZİZ

özüylə söhbəti...

Ədəbiyyat məğlub olmaqdır. Məğlubun hissələridir. O, bərbəzəkli binanın gün düşməyən, mamır bağlayan tərəfidir.

Mən yazdıqlarımı görürəm. Bir cümlə belə ab-havamdan kənar yazuşam, mətnin içində yamağa dönüb məni girinc edər.

Bəs necə oldu yazmağa başladım?

O gün ki həyatın, faniliyin məglubluğunu canımda duyдум, həmin gündən yazmağa başladım. Bəzən xəstələnəndə yeganə dərd elədiyim nəsnə yarımcıq yazılarımdır. Onların taleyi məni ölməyə qoymur.

Həyat, mənə görə, bizdən asılı olmayan, sürprizlərlə dolu hekayədi. Kiminə qısa danışırlar, kiminə uzun. Janrları da fərqlidir. Hamımız bu hekayənin baş qəhrəmanlığınıq.

Yazanda özümü unuduram. Hər hekayəni bitirəndən sonra da elə bilişem, bitdi, bir də yaza bilməyəcəm. Amma birdən nəsə baş verir, içim qarışır, narahatlıq başlayır. Proses

xaotikdir, heç bir düsturu yoxdur. Hamımızın özüylə, içiyələ danışmağa ehtiyacı var. Mənim mətnlərim özümə danışdıqlarımdır. Mənə özümlə danışmağı ustadlarımızın əsərləri öyrədib.

Uşaq vaxtlarında harda su gördüm, pallı-paltarlı atılırdım. Az qala yekə kişi olanaçan bu davam edib. Cəmiyyətdən utanıb suya atıla bilmədiyim gündən yazmaq istədim. Mənimcün ədəbiyyat sevdadır. O, mənim sevgilimdir. Razılığın alıb ilk məktubumu yazmışam. Sirri də məndə qalsın.

Mən ustadların unutduqlarını yazıram.

...və hekayəsi

PRİÇUDA

Yay uzunu – gecə gündüz demədən, bir qarın ac, bir qarın tox, 25 kilometrlik məsafəni gah maşınla, gah piyada gedə-gələ soğan becərmışdım. Bir səhər ləklərə yaxınlaşanda yerin bağlarında közərən soğanlar məni valeh elədi. Çəkdiyimiz əziyyətin bəhrəsini torpaq yumru-yumru qaytarırdı. Bu acı soğanlar bizim ailənin şirin xəyalıydı, bu soğanların hərəsi mənimcün bir xatırıydı. Bu ləklərin qırığında bildiyim bütün mahniları oxumuşdum.

Axşam düşənə qədər soğanları çıxarıb kəndə, həyətimizə gətirdik. Gecənin qaranlığında, yaşıl şelin səmasında lampalar ulduz kimi yanır, həyətə sərilmiş soğanlar bu yaşıl səma altında qızılı səhraya dönürdü.

Atam, anam soğanlara dolanışq gözüylə, qardaşlarım limonad, saqqız dadiyla, mən də təzə dama-dama kostyum həvəsilə baxırdım. Böyüdüdüm, beşinci sınıfə gedəcəkdir, saçlarını tamam başqa cür darayırdım. Bir qalmışdı dama-dama kostyum, o da indi həyətə sərilib, rəsə bağlayıb satdıqmı, geyəcəm kostyumu.

Səhərin obaşdanından qonşu arvadlarla anam soğanları seçib-seçmələyib, saplağı uzunlardan rəsə bağlayır, araşaş qızın saçları tək saplaqlarını hörürdülər. Bu uzunsaç

soğanlar başqalarından baha gedəcəkdi. Həyəti məhsulun bərəkəti, bizi də fərəh bürümüşdü. Qonşu arvadların rəsə hörəndə etdiyi zülmələr də bir başqa aləm...

Dayım Bakıda yaşayırırdı, alim adamdı. Boyunun balacılığına baxma, anam onu dünyyanın ən böyük adamı sayırdı, ondan danışanda dili ağızına sığdırırdı. Dayımın canına and içdimi, bitdi, olacaqdı o iş. Mənə də and içmişdi, demişdi, dayının əziz canına and olsun, sataq soğanları, səni göndərəcəm onun yanına, dama-dama kostyum da alarsan, hələ başqa şeylər də... Ancaq bir az dözməli idim...

Həmin gecə isə səhərə kimi yerimdə vurnuxdum, gözümə yuxu getmədi. Səhər olan-olmazdan yeyib, hər həftə kənddən Bakıya gedən Ramiz kişinin yaşı "Jıquli"sində yol qıraqındakı işıq dirəklərini saya-saya yola düzəldik. Mənə elə gəlirdi ki, naqillərin ucunda sehrli bir dünya var, çatdımmı sonuna, açılıcaqdı dünyyanın sırrı.

Maşında məni mürgü aparır, gözümü yummağımla şipşirin yuxuya gedir, yay boyu soğan ləklərində çəkdiyim əziyyət, yorğunluq canımdan misqal-misqal çıxırırdı. Bir yandan da acırdım. Böyüklərdən yoldakı söyüdlü kafelərdə verilən pitilərin, pürrəngi çayın dadı haqda çox eşitmışdım. Amma saxlamadı Ramiz kişi, saxlamadı, elə birbaşa səhərə sürdü. Ya yol həmin yol deyildi, ya da biz başqa səhərə gedirdik. Böyüklərin anlatdığı şeylər olmurdu.

Sonralar adını öyrəndiyim Şixovun üstündəki boz dağlı burulan kimi qarşısında heç vaxt görmədiyim bir mənzərə açıldı. Binalar quş misali böyük mavi gölə su içməyə axışırırdılar.

Yaxınlaşdırıqca bu böyük səhərin asta-asta alıb-verdiyi nəfəsi üzümdə yeni doğulan körpə ana hənirtisini duyduğu kimi hiss edirdim.

Bakıya ilk dəfə gələn adamdan soruştaz, sizə deyər, Bakı havasının dadı var, ətri var. Bu dad, bu ətir sonralar adiləşir, amma zaman-zaman yaddaşının altından boy verib səni xoşbəxt edir.

Bura talelərin meteor kimi yağib çiqlikləndiyi yerdi.

Ramiz kişi bizi heykəllə üzbəüz, dayımlin qapısında düşürtdü. Dayım bizi qarşılıyıb balaca həyətə, kirayə qaldıqları evə apardı. Bu sınıq-salxaq ev Bakıya heç yaraşmırırdı, axtarsan, kənddə də belə nimdaş ev tapmazsan. Ətrafda böyük, hündür mərtəbəli evlər çox idi. Bura sanki şəhər içində kənd adasıydı. O vaxt elə bildim ki, kənddən gələnləri, yaşamaq çətin olmasın, öyrəşsinlər deyə, bura yerləşdiriblər. Dayımdan heykəli soruşdum, Müşfiqindi, dedi, 37-də güllələyiblər. Dedim, bəs güllələyiblərsə, heykəlini niyə qoyublar? Dinmədi. Yolu keçib həyətə girdik. Dönüb baxdım, Müşfiq bu sınıq-salxaq kirayə evlərə baxırdı.

Kirayə evlərin qoxusu başqa olur. Həyətə girən kimi hiss olunur bu evdə yaşayanlar bu evin adamları deyil. Adamlar bu evə, bu həyətə, həyət-bacadakı diləklərə yaddır. Yayı da soyuq olan evə qalxıb, rahatlandıq.

Sonra gəlinbacım mənə kənddəki ot basmış arxalar kimi yaşı naxışlı kasada yemək çəkdi. O arxaların üstündə mal otaranda elə bilirdim, bu arxaların içində düşüb sona qədər getsəm, Bakıya çataram. İndi kasanın üstündəki naxışlara baxa-baxa düşünürəm ki, bu naxış yollara düşüb getsəm, kəndimizə, həmin arxlara, evimizə çıxaram, divarımızdakı qab-qacaq rəflərimizə boyhana bilərəm.

Bakıda hava yaxşı idi...

Gecələr payızın hənirtisi hiss olunurdu.

Bizim kənd evləri göbələk idi, bu evlər qutu. Bizim evlər yerdən çıxmışdı, bu evlər göydən düşmüştü, kənd adamlarının ruziləri yerin altından çıxır, səhərlilərinki göyün altından.

Oğün Bakını görəndə içimdə ümid yetişdi, soğanlarımız kimi yypyumru, sapsarı, işiqli ümid:

"Mən də bu səhərdə oxuyacam, mən də bu səhərdə yaşayacam".

Dayıma qoşulub on altı mərtəbəli binanın altında yerləşən böyük bir mağazaya girdik. İkinci cərgəyə keçəndə gözüm dama-dama

kostyuma sataşdı, elə mən istəyəndi, elə bil mənimkidi, uzaqdan çağırır.

Dayım ölçülərə, bir də diqqətlə qiyəmətinə baxdı. Öz-özünə qiyəməti bərkdən təkrarlayırdı ki, görsün məndə o qədər pul varmı?

İndi anlayıram ki, kasıb adam imiş, pulumun miqdarını soruşmağa utanıb. Dayıldı, bacoğlu da kənddən gəlib, gərək boş qayıtmaya. Mənsə “dayı, alaq, pulum var, atam verib” – dedim. Dayımın birdən rəngi açıldı. Kostyumu geyib, yoxlayıb, pulun verib sevinə-sevinə evə qayıtdıq.

Yolüstü dayım şirniyyat dükanından bir qutu aldı, üstünə rusca “Priçuda” yazılmışdı. Onu paltarımın yanına qoyub “bu da məndən” dedi, şokaladlı vaflidi, oralarda olmur, apararsan evə, qardaşlarına da verərsən.

Sevinirdim. İlk dəfə evimizə əlimdə sovqatla gedəcəkdir. Bu, adamböydən hissidi. “Priçuda” mənim pay nübarım idi. Kostyumin yadımdan çıxmışdı, yol boyu gözüm “Priçuda”da qalmışdı.

Həyətə çatanda qapının ağızında əmimi gördüm, kənd uşaqlarıyla gəlmişdi. Hamısı tələbə idi. Əl-qolla danışıldızlar, deyib-gülürdülər.

Əlimizdəkiləri evə qoyub, əmimgilə qoşulub gəzməyə getdim. Küçədə otlağa çatmış ala buzov kimi atılıb-düşürdüm. Gah dalda qalırdım, gah qabaqda qaçırdım. Yolda unadım ki, futbola baxmağa gedirik, özü də stadionda. Birdən uşaqlar qışkırdı, tramvay gəlir...

Mindiyimiz əli-ayağı qandallı 6 nömrəli tramvayın içi dünya boyda genişdi. Oturan da vardı, tramvayın özü kimi dəmirdən sallanan da.

Dəli vardi içində, hamiya gülürdü, heç kim fikir vermir, verən də mismiriğin sallayıb deyinirdi, bircə məni gülmək tuturdu, bircə mən sevinirdim. Tramvayın pəncərəsindən küçədə, piştaxtaların üstündə soğanları görüb tanıdım. Bizim soğanlardı, mənə gülümsünürdülər, mən də gizlincə göz vurdum onlara.

İnsanın taleyində elə hadisələr var, o hadisələr sənin ömrünün axarını bəlirləyər. Əminəm ki, biz o soğanları becərib satmasaydıq, mənim taleyim başqa olardı. O soğanlar mənim taleyim oldu, üstü qızılı, sarı, yumpyumru, içi göz yaşı dolu zəhər acısı. Həyətimizdə soğan arıtlayan arvadların kədərli zülmələrə ömrümün nəğməsi oldu.

Tramvay yolu yer üzünə sərilmiş uzun dəmir ağacıydı, meyvələri hər dayanacaqdə içindən tökülnən adamlar.

Bu qədər insanı bir yerdə ilk dəfə görürdüm, bir də yamyasıl çəmən, üstündə orabura qaçan ala-bəzək adamlar. Futboldan şad-xürrəm çıxdıq.

Axşam “Drujba” kinoteatrında filmə baxmağa getdik. Biletləri göstərib içəri keçəndən sonra tullamaq istədim, uşaqlardan biri qoymadı, saxla, “alibi”di, dedi. O vaxt anlamamışdım “alibi” sözünü. Özü başa saldı ki, bir hadisə olsa, deyərsən ki, mən filmə baxırdım, bu da biletim.

Filmə uşaqlar gənc qızlara astadan söz atırdılar, mən utandığımdan qıpqırmızı olurdum. Dava düşəcəyindən qorxurdum, kənddə olsa, haray-qışqırıq olardı, amma gördüm qızlar da gülümsünür, içlərində tanış olanı da oldu. İlahi, bunlar nə gözəl xatırələrdi. Bu xatırələr bizi saf saxlayır, çürüməyə qoymur.

Səhəri gün Bakıdan qayıdanda böyümüşdüm.

Ciyin-ciyanə duran binalar məndən uzaqlaşındı, mənə əl edirdilər. Mənsə bir onlara, bir də zənbilimdən mənə qımışan “Priçuda”ya baxıb, vaflilərin qumlu şirinliyini damağımda hiss edirdim.

Taksidən düşüb kəndə gedən manatlıq nimdaş “Moskviç”ə yaxınlaşdım, “Priçuda” olan zənbiliyi arxasına qoyub söhbətə başlamışdım ki, sürücü öndəki maşına minməyimi istədi. Tələsik öndəki maşına minib kəndə yola düşdüm.

Hər şey mənə təzə qiyafədə, ayrı biçimdə görünürdü, köksüm sevincə dolurdu. Evdə illərin ayrisı kimi qarşılardım, anam üz-

gözümdən, başımdan öpdü. Birdən əlimi atıb "Priçuda"nı anama vermək istədim. Evə gətirdiyim ilk hədiyyəm idi. Ora-bura boylandım, "Priçuda" iynə olub göyə çəkilmişdi. Heç bilmədim neyləyəm. Anam təsəlli versə də, bu, mənim həyatımın birinci uğursuzluğu idi, heç cür barışa bilmirdim.

Gözüm illərlə o "Priçuda"nı axtardı, tapmadı, elə bilirdim, hardasa rastlaşacam, kimsə qaytaracaq. Bir də mənə elə gəlirdi, o "Priçuda"nı tapsam, heç vaxt uduzmayacam.

Tapmadım, heç kim də qaytarmadı. Və onda bildim ki, bir daha o dadı duymayacam. Həyatımın ən şirin dadını itirmişdim.

Sonralar dayım Əhmədliyə köcdü. Təzə ev Bakı adlı ümmənda kəndin adasına çevrilmişdi. Bakıya gələn birtəhər özünü ora çatdırıb rahatlaşındı. Bizim də ayağımız ora açılmışdı.

İnstitut imtahanlarına az qalmış, yayın payızə könül verdiyi günlərdə məni gətirib dayımgilə qoydular. Həm hazırlaşım, həm də şəhəri az-çox tanıyorum deyə. Bir-iki gün hazırlaşandan sonra dayım dedi, dincəl, imtahana az qalıb, riyaziyyata mən kəfiləm (arxayınam), beş alacaqsan. Bu sözləri elə əminliklə dedi ki, məni yuxu tutdu, 10 il dərs yorğunluğunu indi anladım.

Axşam çağları binadan metroya tərəf gəlib yuxarıdan şəhərə baxırdım. İlahi, nə qədər işiq var, bina var. Axşamlar ordan şəhərə baxanda elə bilirdim, yer göylə yerini dəyişib, ulduzlar yerə səpilib. Baxa-baxa xəyal qururdum, görən, o işqlardan biri haçansa mənim ola bilərdimi? Ulduz qədər uzaq xəyal...

Atamla tezdən imtahan verməyə gedəndə hiss etdim ki, nəsə çatışmir, nəsə yoxdu. Quşlar yox idi, onların səsi yox idi, bir də bizi göyə bağlayan, yeri göylə birləşdirən ilmə uçuşları...

Quşları düşündükcə tutduğum balıqları xatırladım. Balıqlar səssizdi, balıqlar qışdı, quşlar bahar...

Hər yay dayım kəndə gəlib məni özü ilə balığa aparardı. Səhər şəhli-şəhli həyəti qazib soxulcan yiğar, yiğdiqca soxulcanın

torpaqdakı yollarına baxar, heyrət edərdim. Həmin xəyalları da o an çəkib Bakıya gətirdim, metroya düşüb qatarların yollarına baxdıqca düşündüm ki, bu yollar da hansısa böyük varlıq üçün soxulcan yollarıdı.

Yerin altında özümü şəhərin qarnında hiss edirdim, bir azdan doğacaqdı, atacaqdı rəhmindən.

İmtahandan çıxanda dayım əlində diplomat atamla birgə ağacın altında dayanmışdı, məni gözləyirdilər. Atam elədiyim məsələləri yoxlayanda təntidiyindən özü səhv etdi. Düz eləmişdim, beş aldım, dayım kəfil idi (əmin), başqa cür ola bilməzdi. Bütün imtahanlarda dayım atamın yanında məni gözlədi, məni çox istəyirdi, ona oxşayırdım.

Qəbul olunduğumu biləndə tramvaydakı dəlinin sevinci qondu içimə, hamı kimi yox, dəli kimi sevinirdim.

Elə sonralar qardaşlarım da bir-bir oxumağa gələndə hər yerdə, hər işdə dayım dadımıza çatırdı. Dayım bizə hayan idi, amma dayımın hayanı yoxdu. Tək canına, balaca boyu ilə tutunmağa çalışırdı, arzuları da balaca idi. Balaca arzularına da çatmadı dayım.

Dayım bu illər ərzində bəzi şeyləri öyrəndi, bəzilərini öyrənə bilmədi, oxudu, işlədi, çox pul qazana bilmədi, içki içməyi öyrənə bilmədi, sərt ola bilmədi, bir də boyu uzanmadı, boyu qısa qaldı.

Əlimiz işə-güçə çatandan sonra da bir işinə yarımadiq. Balaca boyuna baxma, qürurlu idi dayım. Qiymazdı ona nəsə köməklik edək. Bir hadisə olan kimi axtarardı bizi, fikri-zikri bizdə idi. Elə birinci dəfə infarkt vuranda da qoymadı sanballı həkim çağırıq, başqa xəstəxanaya aparaq. Nəfsinin düşməniydi.

Həmin ərəfələrdə kənddə babamı gördüm, qocalmışdı, gözləri görmürdü, gəlib-gedəndən dayımı soruşurdu. Hamiya deyirdi, mənə də dedi, gördün dayını? Kor adamin ən böyük xəyalı görmək olduğu üçün o da oğlunu görməyi müqəddəs iş bilirdi.

Sonra yavaş-yavaş hər şey bu şəhərdən yoxa çıxmaga başladı, köhnə mehmanxanalar,

zavodlar, fabriklər, küçədə köhnə reklam şitləri, onlara yapışdırılan gündəlik qəzetlər, su aparatları, hətta əlləri-ayaqları qandallı tramvaylar da yoxa çıxdı, onları harasa sürgün etdirilər...

Bakının istisi qızdırmalı adamın istisidi, hava özü tərləyir, tərini hamının üst-başına silir, bəlkə də, ondan ki, hamidan eyni qoxu gəlir, hamı eyni cür xəstələnir, eyni cür ölüür bu şəhərdə...

Bir axşamçağı gələn zəng qum saatı kimi hər şeyi alt-üst etdi. Dayıoglum telefonda hıçqırırdı:

– Özünü çatdır!

Necə getdiyim yadımda deyil. Dayımı görəndə üzünə qonan doludan sonrakı dəniz bozluğu məni çasdırdı, onu belə görməmişdim, sanki yaşadıqlarına nəzər salır, hesab-kitab edir, bu haqq-hesabda uduzur, bozardıqca bozarırdı. Bilmədim nə edim, qeyri-ixtiyari qışqırdım: Su!

Mətbəx şkafının yuxarı gözünü açıb stəkan götürmək istəyəndə 40 il bundan qabaq necə qımışırdısa, eyni cür qımışan "Priçuda"nın boylandığını gördüm.

Hər şeyi təzədən başlamaq, bu həyatı təzədən yaşamaq lazım gələcəkdi. Amma arxamda da bir əfsanə sona çatırdı, həyata əl edirdi...

ŞEİR VAXTI

Günay NƏRİMƏN

MƏN HARDAN BİLƏYDİM?

Mən hardan biləydim, körpə uşaqqən
Kağıza çəkdiyim o cızma-qara
Sonradan alnıma həkk olunacaq,
Kağıza saldıgım bütün qaralar
Yığışıb bəxtimi qaraldacaqmış...
Mən hardan biləydim, cilli qurbağa
Onu susdurmağa atdıgım daşı
Qalxıb göy üzündən atacaq mənə...
O qədər olacaq başımın daşı,
Başdaşım atdıgım o daş olacaq.
Mən hardan biləydim, boğduğum quşun
Ahı bir gün gəlib məni tutacaq...
Günahsız boğulan o quşcuğaztək
Ruhum çırpınaraq candan çıxacaq...
Yalandan paslanmış üzümü mənim
Qara torpaq örtüb ağardacaqmış.
Mən hardan biləydim, hardan biləydim,
Torpağın yuduğu o ağ üzümü
Geydiyim ağ kəfən qaraldacaqmış...

NİYƏ DAŞA DÖNMÜSƏN?

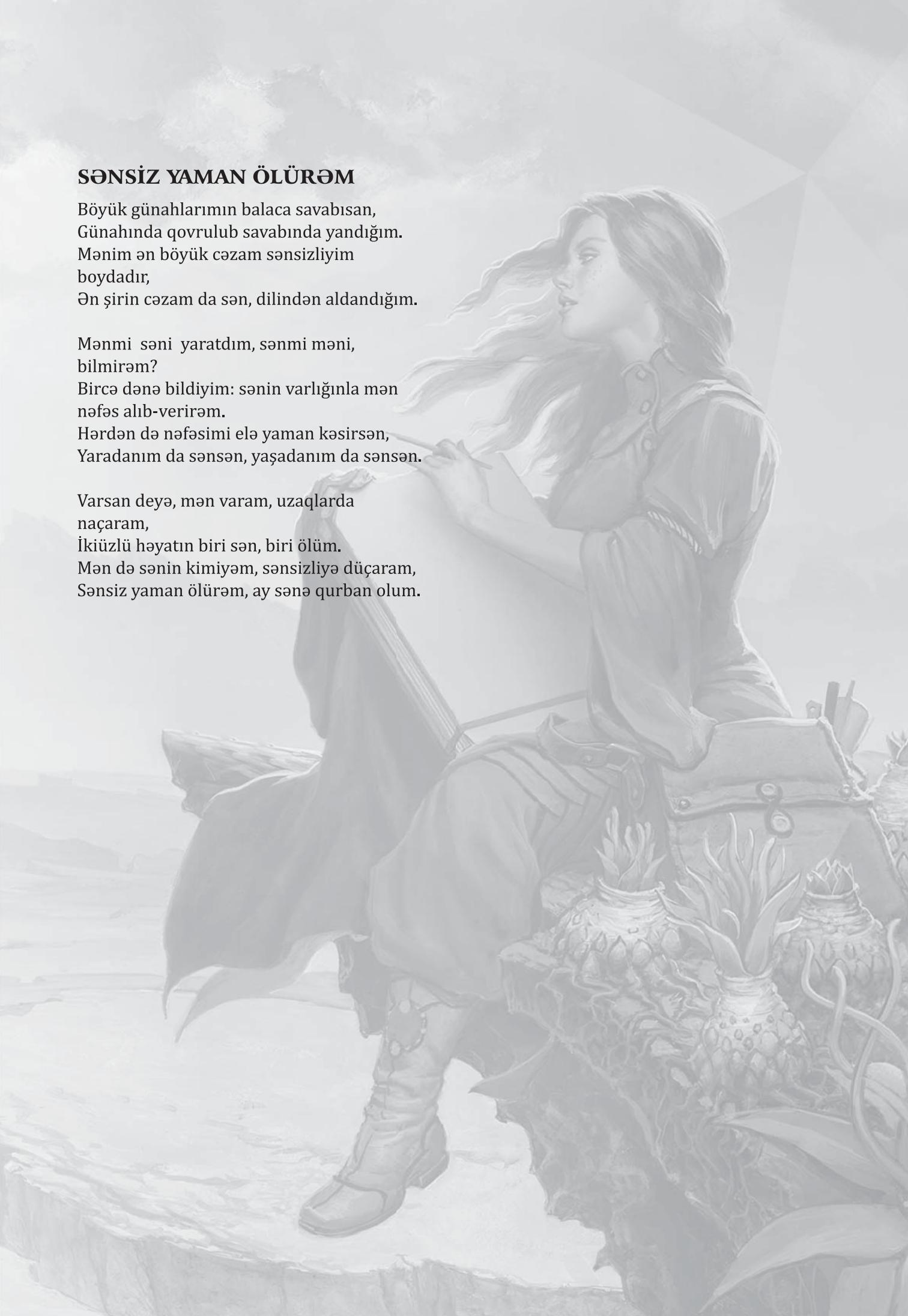
Sən ki məni içində
Böyüdüb adam etdin,
Məni böyüdüyüñə
İnsafın böyüyəydi,
Atıb getməzdin belə.
Bəlkə, Tanrıya inad
Dünyaya gətirmisən,
Heç özün də bilmədən,
Yoxsa etməzdin belə?..
Səni mələk sanırdım,
Bu yerlərin mələyi.
Üz çevirib getmisən,
Səsimə səs vermədən.
Gəl bax, boğuluram mən.
Quru nəfəs vermədən
Üz çevirib getmisən.
Yerlər sənə dardımı,
Ay göylərin mələyi?
Nə olar bircə "hay" ver,
Məni ki daş doğmadı,
Niyə daşa dönüsən?
Buz bağlayıb ürəyin,
Əlimi üzüdürsən.
Nəfəsimi dondurub,
Dilimi üzüdürsən.
Cavab ver, suallarım
İçimdə buz bağlayıb.
Məni bir mələk doğdu,
Məni ki daş doğmadı,
Niyə daşa dönüsən?

SƏNSİZ YAMAN ÖLÜRƏM

Böyük günahlarımın balaca savabısan,
Günahında qovrulub savabında yandığım.
Mənim ən böyük cəzam sənsizliyim
boydadır,
Ən şirin cəzam da sən, dilindən aldandığım.

Mənmi səni yaratdım, sənmi məni,
bilmirəm?
Bircə dənə bildiyim: sənin varlığınla mən
nəfəs alıb-verirəm.
Hərdən də nəfəsimi elə yaman kəsirsən,
Yaradanım da sənsən, yaşadanım da sənsən.

Varsan deyə, mən varam, uzaqlarda
naçaram,
İkiüzlü həyatın biri sən, biri ölüm.
Mən də sənin kimiyəm, sənsizliyə düçaram,
Sənsiz yaman olurəm, ay sənə qurban olum.

DRAMATURGIYAMIZIN BANİSİ

Sentyabr sarısında havalanan bir yarpaq misali yerini-yurdunu qəribsəyir şair ömrü. Və bu ömürdən keçənlər yadımıza nağıllardakı “ən yüyrək nədir?” sualını salır. “Şəkinin payızı gözəl olur...”-demişdi şair Hədiyyə Şəfaqət. İl boyu mamırı əksilməyən divarlara düşən gün işığı sarı olmur Şəki payızında; rəngsiz olur. Amma... O mamırlı divarların hamısı adamı yaşadığı “indi”nin əlindən çəkib alır, illərin, əsrlərin başı üstündən yelləyir, yelləyir, bir hovurda uşaqlıqda oxuduğu hansısa kitabın ucu qatlanmış, saralmış, kövrəlmış vərəqlərinin arasına atır...

2021-ci ilin payızında Bəxtiyar Vahabzadənin əlyazmalarının arasında tapmışdım özümü. Bu dəfə isə Mirzə Fətəli Axundzadənin qələmdanına baxmağa tələsdim.

Uşaqqən elə bilirdim ki, Axundzadəni tanımayan adam yoxdur. Böyüdükcə, cild-cild kitablarla daha çox dərdləşdikcə təəssüflə bir şeyin dərkinə vardım: Axundzadə irsi,

şəxsiyyəti hələ də tam olaraq araşdırılmamış qalıb. “Araşdırmaq kimin borcudur?” sualını dəfələrlə öz-özümə vermişəm, amma bir dəfə də olsun cəsarətlə, ucadan: “Mənim!”-deyə bilməmişəm....Və bəlkə də, heç vaxt deyə bilməyəcəyəm. “Çünki” ilə başlayan cümlələri “n” qədər quraram, imkanlarını, imkansızlıqlarımı ömür tərəzisində təkrar-təkrar çəkə bilarəm, sonda yenə əlibos qalacağımı olañ əminliyimə yeniləcəyəm.

...Böyük mütəfəkkirin Şəkidə yerləşən ev muzeyinin həyatındakı büstünə baxa-baxa bu pessimist düşüncələrə qapılıram.

– Xoş gəlmisiniz!

Səsə geri çevrilirəm. Yenə həmin xanımdı-muzeyə ilk dəfə gələndə məni qarşılayan, bu muzeyi mənə sevdirən, Axundzadəyə olan ehtiramı gözlərindən oxunan baş fond mühafizi Sevda Rəhimova.

- Xoş gördük! Yenə güzgüyə baxmağa gəlmışəm.

- İstəyirsiniz, birinci ekspozisiya zalına baş çəkin.

- Aha...

Tələskənliyim üçün utanıram. Ürəyimdə isə Sevda xanımın muzeyin mistik ab-havasını pozmamaq üçün gələn qonaqların ziyarətini nizamlamasını təqdir edirəm.

İçəri keçirik. Gözlərimi qapıdan sola-ədibin yazı masasına çevirirəm. Baxışlarım qələmdana kilişlənir. Ramiz Həsənoğlunun rejissorluğu ilə çəkilmiş "Sübhün səfiri" (2012) filmi düşür yadına. Axundzadənin öz əsərlərinin obrazlarını necə tanımmasını, in-di oxuyanda bizi gülümsədən hadisələrə şahid olduqca içində göynəyə dönen qocaman təəssüfunu xatırlayıram.

- Buyurun, əyləşin, - deyir Sevda xanım.

Çəkingənliliklə baxıram və yazı masasının yanındaki stulda otururam. "Görəsən, bu stulda - ədibin sağ tərəfində qızı Nisə xanım əyləşmiş, yoxsa oğlu Rəşid bəy?" - deyə bir sual keçir ağlımdan. Amma Sevda xanıma başqa sual verirəm:

- Muzey nə vaxtdan fəaliyyət göstərir?

- 1940-cı ildən. Azərbaycanda ilk ev muzeyidir.

- Görəsən, təşəbbüskarı kim olub?

- Təşəbbüskarının kim olmayı barədə heç bir məlumat verə bilməyəcəyəm, təəssüf ki. Mirzə Fətəli Axundzadənin anadan olduğu ev 1800-cü ildə tikilib. Şərq üslubunda olan ev tikildiyi dövrdə necəydisə, elə də qalıb. Sonradan evə heç bir əlavə edilməyib. Bu ekspozisiya zalı isə 2012-ci ildə-ədibin 200

illik yubileyi ərəfəsində tikilərək istifadəyə verilib.

- Bu yazı masası Tiflisdən gəlib?

- Yox, bu evdə olub. 1940-cı ilədək qohum-əqrəba tərəfindən qorunub. Sonra ev muzey kimi fəaliyyətə başlayıb. İndi burada (ekspozisiya zalını nəzərdə tutur), evdə də olan əşyaların çoxu elə evin öz əşyalarıdır. Qohumlar qoruyub saxlayıblar.

- Sədaqətli qohumlar imiş.

- O vaxt insanlar indiki kimi deyildi. Maddiyyat güdmürdülər. Evin muzey olmasında da, əşyaların olduğu kimi təhvıl verilməsində də əsas məqsəd dahinin gələcək nəsillər tərəfindən tanınması olub. Məsələn, sizin sevdiyiniz bu qələmdan, bu mürəkkəbqabı... Təsəvvür edəndə ki Mirzə məhz bu masada, bu qələm-mürəkkəblə yazıb öz maarifçi fikirlərini, adamda qəribə hissələr oyanır. Həm fəxr edirsən, həm də bu əşyaları qorumağa, gəcələk nəsillərə tanıtdırmağa borclu olduğunu dərk edirsən.

- Sonradan əlavə edilən eksponatlar varmı?

- Təbii ki... 600-ə yaxın eksponat var muzeydə. Bir qismi burda sərgilənir, bir qismi evdədi. Fond otağında olanları da var. Vaxtaşırı eksponatları dəyişirik ki, tez-tez gələn ziyarətcilər hər dəfə fərqli şeylər görə bilsin. Ekpsonatlar sırasında eləsi var ki, sonradan bizə hədiyyə olunub.

- Axundzadənin istifadə etdiyi əşyalarlardandır o hədiyyələr?

- Yox. Amma onun doğulduğu, böyüdüyü dövrə aid əşyalardı. Məsələn, tutaq ki, mən gedirəm anamgilə, orda qədimi bir güzgü

görürəm, hansı ki, müasir dövrdə onlar "köhnəlmış" sayılır. Mənimcünsə həmin əşya tarixin bir parçasıdır. Tez götürüb gətirirəm, eksponatlar siyahısına əlavə edirəm. Eləcə də muzeyimizin direktoru Ulduz xanım, digər işçilər... Bəlkə də, bizim muzey işçisi olmayıüz tarixi məna kəsb edən əşyalara fərqli yanaşmağımıza səbəb olur. Amma əminliklə deyə bilərəm ki, hədiyyə olunan, sonradan əlavə edilən eksponatların sayı çox deyil.

- Ədibin öz kitabxanasından olan kitablardan varmı burda?

- Yox... Onun mütləiə siyahısını bilmək mənə də maraqlı olardı.

Sevda xanımın çöhrəsinə kədərli bir təbəssüm çökür. Yenə yadına düşür Axundzadə irsinin dərininə enə bilən qəvvasların, demək olar ki, yox dərəcəsində olması... Təəssüfümüz də, kədərimiz də, içimizdə özümüzü günahlandırmağımız da eyni ölçüdədir Sevda xanımla...

- Sonradan özünün nəşr olunan kitablarından gətirilib bir az. Kitabxanasından heç nə yoxdur. Əlyazmaları da yoxdur, sadəcə, yazılarının bəzilərinin fotosurəti var.

- Hamısı Tiflisdədir?

- Heç orda olmamışam. Amma bilirəm ki, ordakı eksponatların sayı burdakından azdır. Burda evin özü də eksponatdır.

- Tiflisdəki eksponatlarla burdakıları, belə deyək, dəyiş-düyüş edə bilərsiniz? Ki, oraya getmək imkanı olmayanlar ədibin əşyaları ilə tanış ola bilsin. Eləcə də ordakılar burda olanları görə bilsinlər.

- Bu, maraqlı təklifdi, amma mümkün olub-olmayacağı zamana bağlıdır. Mən özüm Əlyazmalar İnstitutunda ezamiyyətdə olmuşam. Yeni, muzeyə əlavə olunası, daha doğrusu, bizdə olmayan heç nə tapmamışam.

- Kaş muzeyin təşəbbuskarı haqqında da azacıq məlumat əldə edə bilək...

- Kaş... Düşünürəm ki, bir Axundzadəsevər olub, yəqin. Bəlkə də, qohum-əqrəbadan kimsə olub. Evin sovet dönəmindən qorunmasının özü böyük işdi. Əslində, bura ilk ekspoziya zalı deyil. İlk zal sovet vaxtı tikilib. Çox primitiv formada idi. Yayda isti, qışda soyuq olurdu. Üstü dəmirdən, yan divarları şüşədən idi. İşçilər üçün ayrıca otaq yox idi. Bir Axundzadəsevər insan var: Səbuhi müəllim. Bir gün muzeyə baş çəkməyə gəlmişdi, zalin get-gedə daha da bərbad hala düşdүünü gördü. Lazımı yerlərə müraciətlər ünvanladı, diqqət cəkdi. Beləcə, 2012-ci ildə prezidentin sərəncamı ilə bu yeni zal tikildi. Əslində, ilkin fikirlərdə eksponat sayılan evin də ekspoziya zalının içində olması nəzərdə tutulurdu. Beləcə, ev yağışdan qorunmalıydı. Amma o fikir elə fikir olaraq da qaldı. Yenə şükür, indi işçilər üçün ayrıca otaq da var. Hərçənd, bəzi ziyanətçilər müasir zalin qədimi ab-havaya malik evə yaraşmadığını dilə gətirirlər. Amma zal necə olmalıdır bəs? Bu qədər eksponat o balaca evə sığmır axı. Burda elə rəsmlər, elə əşyalar var ki, evin zirzəmisindən çıxarmışıq, təmizləmişik, gətirib zala qoymuşuq.

- Axund Hacı Ələsgərin evi harda olub, görəsən?

- Dəqiq deyə bilmərəm. Amma əvvəllər burda-məhlənin bir az aşağısında köhnə ev vardi. Ehtimala görə, Axund Hacı Ələsgərin evi olub. Axundzadənin uzaq qohumu olan Zemfira xanım deyirdi ki, ora mənim nənəməngilin evi olub.

- Necə qohumluğu çatır Zemfira xanımın ədibə?

- Desəm ki, bunu da dəqiq deyə bilməyəcəyəm, yəqin, məni günahlandırmazsınız. Bilirsiniz, bəzən insan nələrisə özü danışır və sən anlayırsan ki, o, səndən heç bir sual gözləmir. Ona görə də Zemfira xanımın öz danışdıqları ilə kifayətlənirəm. Amma hər halda, burdakı evin Axund Hacı Ələsgərə məxsus olması ehtimal edilirsə və Zemfira xanımın nənəsi bu evin sakini olubsa, qohumluğa şübhə etmək olmaz. Hətta bir söz deyim, "Sübhün səfiri" filmində həmin evin bir divarı kadra düşüb. Üstəlik, həmin evin sökülməsi üçün məhz Zemfira xanımdan rəsmi icazə alınıb.

- Zemfira xanım Şəkidə yaşayır?

- Yox, Bakıda yaşayır. Çox nəcib, nəzakətli və ziyalı xanımdır. Hər il gəlir muzeyə. Bir dəfə bir söz dedi, heç unuda bilmirəm. Dedi: "Hansı il mən muzeyə gəlmədiməsə, bilin ki, artıq bu dünyada yoxam..." Biz onun yolunu hər il səbirsizliklə gözləyirik.

- Tanrı ömür versin! Soyuna-kökünə vəfali olmaq da bir xüsusilikdir...

- Hə...

İkimizin də baxışları yol çəkir... İkimiz də dünənimizə olan vəfa borcumuzu xatırlayıırıq, vəfali olub-olmamağımız barədə özümüzü sorğu-sual edirik... Və yenə cavabsızdır suallarımız...

- Axundzadənin nəslinin davamçıları da belə vəfalı olaydı kaş... - İnsanın daim günahkarı kənardə axtarması instinctinə yenilməyim üçün mənə lazım olan cəmi bir neçə an imis...

- Gəlin. - Sevda xanım ayağa qalxıb qarşidakı divara yaxınlaşır.

Tələsik özümü onun yanına çatdırıram.

- Baxın, bu şəkildəki ədibin qızı Nisə xanımın nəticəsidir. Adı Pərirux Parsinecatdır. 1982-ci ildə ədibin 170 illiyi keçiriləndə Pərirux xanım öz həyat yoldaşıyla gəlibmiş. Baxın, şəkil də evin qarşısında çəkilib.

- İndi harda yaşayır Pərirux xanım?

- O vaxt Yaponiyada, Tokioda yaşayırımsı. Əri universitetdə professor imiş. Həmin vaxt, yəni 1982-ci ildə Pərirux xanımın Parsi adında 11 yaşlı oğlu varmış. Hazırda həmin oğlan hardadır, nə işlə məşğuldur, bilmirik. Bu yaxınlarda diplomat, alim, tarix elmləri doktoru Həsən Həsənov növbəti dəfə muzeyin qonağı oldu. Şəkli görən kimi dedi: "Bu xanımı o vaxt mən axtarıb tapmışdım, Yaponiyadan dəvət etmişdim". Sonradan əlaqələr itib... Heç kimi də qınamaq olmur; hamının öz həyat qayğıları, öz ömür naxışları var.

- Nəvələr, nəticələr də sürətlə yadlaşır...

– Bəlkə də, həyat bunu məcbur edir...

– Sizin üçün muzeyin ən dəyərli eksponatı hansıdır? – Söhbətin yönünü dəyişməyə borclu hiss edirəm özümü...

– Əl ağacı! – Sevda xanım birnəfəsə deyir və əl ağacının qoyulduğu stendə yönəlir: – Baxın, burdadı. O dövrdə əl ağacı, bir növ, xarakter simvolu idi. Məhz buna görə də o dahi insanın əli dəyən əşyaların içində mənə ən dəyərli gələn əl ağacıdır.

– Mənimcünsə...

– Nanə xanımın güzgüsü! – Sevda xanım gülümsəyir: – Mənim siyahimdə o güzgü əl ağacından sonra gəlir.

– Bəs gələn ziyarətçilərin ən çox diqqətini çəkən hansı eksponatlardır?

– Qılınc, əl ağacı, kəmər, qələmdan, qrammonfon... O qədər adam təəssüflə başını bulayıb ki: “Kaş biləydik ədib bu qrammofonda nəyə qulaq asıb”. Heyif ki, işləmir qrammonfon. Təmir edən usta yoxdur deyə, təmir etdirə bilmirik.

– Bu daş kitabları kim hazırlayıb? – Əlimlə qarşıdakı masaya işarə edirəm.

– Heykəltəraş Məzahir Əliyev. Ədibin daşa həkk olunmuş portretini isə bizə şəkili həkkak İsmayıllı Paşayevin nəvəsi hədiyyə edib. Bu örtük də əl işidi, ailəyə aiddir.

– O vaxt necə də səbirli olub insanlar. Saatlarla bir masa örtüyünün üstündə işləyiblər. Bəlkə də, günlərlə...

– Yenə günahı ataq həyatın boynuna. İndi bizim işimizin yarısını texnologiya görür, bir

başqa texnologiya isə vaxtimizi alır. – Bunu deyib Sevda xanım təəssüflə başını bulayır.

Bu dəfə gülümsəmə sırası məndədir. Və düşünürəm: “Gülümsəmələr də insanın öz duyğularının üstünə örtdüyü örtük deyilmə!”

– Bura ədibin əlifba layihəsinə həsr olmuş guşədi. – Sevda xanım əli ilə divardakı çərçivəli fotosurətləri göstərir: Axundzadə əlifbəni sadələşdirmək üçün 3 layihə hazırlayır. Xatirələrində yazır: “Əlifbada bir nöqtə sözü “olum” və “ölüm” kimi dəyişə bilir”. Elə ona görə də ədib istəyib ki, həmin nöqtələr atılsın, əlifba sadələşsin, sadə insanlar da oxuyub anlaya bilsin. 1863-cü ildə ədib Türkiyəyə gedir və əlifba layihəsi orda müzakirə olunur. Layihəsi qəbul olunmur. Bu yağlı boyalı ilə çəkilmiş rəsm məhz həmin hadisəni əks etdirir. Burdakı yağlı boyalı ilə çəkilmiş rəsmlərin müəllifi Tofiq Kərimovdur. Ədibin rəsmini isə Əməkdar rəssam Teymur Rzayev 2012-ci ildə muzeyə hədiyyə edib. Xalça-portreti 1982-ci ildə peşə məktəbinin tələbələri toxuyub.

– Miniatür kitabı da var ədibin? – Stendə marağımı çəkən kitabı ovcumun içində alıram.

– Ən sevdiyim kitabıdır! “Puşkinin ölmənə Şərq poeması”dır.

– Evə keçək?

– Güzgünü görməyə tələsirsiniz? – Sevda xanım mehribanlıqla deyir və əliylə ekspozisiya zalının çıxış qapısını göstərir.

Sevincək çıxıram qapıdan, düşürəm pillələri, yüyürürəm və... Və dayanıram böyüklüyünü anlatmaq üçün söz tapmadığım ədibin doğulduğu evin önündə.

– Bu evi Axundzadənin öz atası Məhəmmədtağı tikdirib. O, Təbriz yaxınlığındakı Xamnə qəsəbəsində kəndxuda olub. Bir gün orda kəndli iğtişaşı baş verir, kəndxuda kənddən uzaqlaşmağa məcbur olur, ticarət məqsədilə Şəkiyə gəlir. Həmin dövrdə karvansara ticarət mərkəzi idi. O vaxt gediş-geliş indiki kimi asan deyildi. Məhəmmədtağı burda qalmağa məcbur olur. Burda məhlə alır, 1800-cü ildə bu evi tikdirir. Sonra da Axund

Hacı Ələsgərin qardaşı qızı Nanə xanımla evlənir. Mirzə Fətəli 1812-ci ildə məhz bu evdə dünyaya göz açıb. Sonra Məhəmmədtağı Nanə xanımla oğlunu götürüb Xamnəyə qayıdır. Amma Nanə xanım ərinin birinci arvadıyla yola gedə bilmir. Məcbur olur, oğlunu da götürüb Şəkiyə qayıdır. Burda da dövrün ziyalalarından sayılan Axund Hacı Ələsgər onlara himayədarlıq edir. Bundan sonra ədibin ömrünə Mirzə Şəfi Vazeh daxil olur. Ona xəttatlıq öyrədən gəncəli ziyalının Mirzə Fətəlinin həyatında böyük rolü olub.

- O məşhur sual-cavab...

– Hə... 1834-cü ildən sonra həyatı Tiflisə bağlıdır ədibin.

– Bəxtiyar Vahabzadənin ev muzeyinin direktoru Elşən Zəkəriyyəbəyli ilə səhbətimizdə belə bir söz demişdi: "Bəxtiyar Vahabzadə Şəkidə qalsayıdı, Bəxtiyar Vahabzadə olmazdı". Bu fikri Axundzadənin Tiflis yaşamasına aid etmək mümkündürmü?

– Başqa cür deyərdim: "Balaca Fətəli İranda böyüsəydi, indi dahiliyinə heyran olduğumuz mütəfəkkir, "Tatar Molyeri" olmazdı". Tiflis isə o vaxt Zaqqafqaziyanın

mədəni paytaxtı idi. Təbii ki, mühit ədibin şəxsiyyətinə, düşüncələrinə, yaradıcılığına təsir eləmişdi.

- Heyif ki, şəcərəsindən tanıdığımız, bildiyimiz kimsə yoxdur.

– Axund Hacı Ələsgərin qızı Tubu xanımla evlənən Axundzadənin 13 övladı olur. Mənbələrə görə, yalnız ikisi-Nisə xanım və Rəşid bəy sağ qalır.

- Bir yerdə oxumuşdum ki, iki qızı sağ qalır: Seyrəbəyim və Nisə xanım. Amma məlumatın doğruluğuna əmin olmaq üçün əlimizdə heç bir istinad nöqtəsi yoxdur.

– Ümidim böykdür. Çox qısa vaxtda Axundzadə irsindəki kölgəli məqamlar da gün işığına çıxar, ədəbiyyat tariximizin görkəmli nümayəndəsi, dramaturgiyamızın banisi olan bu dahi insan haqqında daha ətraflı məlumat ala bilərik. Hətta doğum günü belə qarışıldır dəhinin. Məsələn, internetdə, bəzi mənbələrdə 12 iyul kimi qeyd olunur. Bizzət hər il iyunun 30-da qeyd edirik. Hansı tarix dəqiqliyi? Hansı mənbəyə istinadən dəqiqləşdirə bilərik? Bilinmir...

- Faciəmiz ondadır ki, bizdə araşdırıcıları da bir-birindən xəbərsiz araşdırır. Tapdıqları mənbələri qarşılaşdırırlar.

Evə daxil oluruq. Divar dibindəki nimdərlərə, döşəkçələrə, rəflərdəki mis, çini qablara göz gəzdirirəm. Nana xanimın güzgüsnə baxıram... Üçüncü dəfədir ki, bu güzgünün önündə dayanıram. Amma özümü bu güzgüdə gördüyüm yadına gəlmir. İndi özümü görmək ümidiylə başımı daha da irəli əyirəm. Yenə mən yoxam o güzgüdə... Dəmir barmaqlıqlı pəncərənin önündə oturmuş, qarşısına sevdiyim qələmdəni qoymuş kiçik Fətəlini görürəm.

- Sevda xanım, bilirsiniz, nəyi bilmək istəyirəm? Yaradıcılıq, xüsusən də şeir elə bir şeydir ki, o, insanın ruhunda var. Necə ola bilər ki, Fətəli burda – bu evdə, bu pəncərədən təbiəti seyr edə-edə heç nə yazmasın?

– Yazmış olar. Mən də həmişə bunu fikirləşirəm. Amma əlimizdə heç nə yoxdur; nə bir parça kağız qalıb o illərdən, nə də dildə-ağızdə hansısa şeiri. Bəlkə də, bu, onun şeirinin qəliz dili ilə bağlıdır. Axı el dilinə daha yaxın olan nümunələr el yaddaşında qalır. Axundzadə isə dövrün ədəbi normalarına uyaraq yazıb.

Kiçik evdəki böyük səyahətim nə qədər çəkir, bilmirəm. Burda zamansızlıq hökm sürür... Evdən çıxıram, bir az daha kənardan baxıram bu evə; çardağa qalxan torpaq pillələrinə, zirzəmisinin taxta qapısına... Birdən pilləkənin yanındakı suvağın ovulduğunu görürəm. Əyilirəm ki, daha diqqətlə baxam.

– Şəki nəmişlik zonadır axı, gur yağışlar vurur evin divarına, suvağı töküür. – *Sevda xanım hayifslanaraq* deyir.

Evin başına fırlıram, zirzəmisinə baş çəkməyi də unutmuram. Nə axtarıram burda? Bilmirəm ki...

Darvazaya çatanda *Sevda xanım* deyir:

– Əvvəl burda Şəki memarlığına uyğun tağlı darvaza da olub. Sonra sökülbə. Yolun başındaki “Səbuhi” bulağında isə rəqəm qarışığı var. Bir tərəfində 1812-ədibin doğum ili yazılıb, digər tərəfində isə bulağın tikilmə tarixi-1982. Bu rəqəmlərin Axundzadənin doğum və ölüm tarixi olduğunu düşünənlər də tapılıb.

– **Yəni Axundzadə haqqında məlumat-sız olan azərbaycanlı var?**

– Təəssüf ki, var... Ölkənin başqa bölgələrindən danışmiram, elə Şəkinin özündə də bu muzeyi tanımayanlar var. Elə olur ki, gələn qonaqlar muzeyi çox çətin tapdıqlarını deyirlər. Halbuki Xan sarayına ən yaxın ev muzeyi buradır. Di gəl, taniyan, səmtini bilən azdır. Bir tərəfdən düşünürsən ki, hamının öz qayıgsı var. Digər tərəfdən isə, qınamaya bilmirəm ki, bir xalqın həyatında dönüş nöqtəsi yaratmış mütəfəkkir yaddan çıxır. Axı indinin məktəblisi, gənci Axundzadəni tanımasa, gəlib onun doğulduğu evi görməsə, gələcəkdə öz övladına bu dahini necə

anladacaq? Ancaq internetdəki natamam məlumatlarla?

Sualına cavab verə bilmirəm Sevda xanımın. Mən də o natamam məlumatlardan daha artıq nəsəbilmirəm axı... Günahkarcasına boynumu bükür və sağıllaşıram.

Dramaturgiyamızın, ədəbi tənqidimizin banisi olan, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 7 may 2019-cu il tarixli, 211 nömrəli Qərarı ilə “Azərbaycan Respublikasında əsərləri dövlət varidatı elan edilən müəlliflər”in siyahısına daxil edilən Mirzə Fətəli Axundzadə haqqında oxuduğum pərakəndə məlumatlardan biri də budur: “Qafqaz canişininin yanındakı nüfuzundan istifadə edərək çar hakimləri tərəfindən sürgün edilmiş Q.Zakirin və övladlarının həbsdən, sürgündən azad olunmasına nail olmuşdur. O həmçinin Qarabağın son hakimi Mehdiqulu xanın arvadının və qızı Natəvanın irslə bağlı hüquqlarını müdafiə etmişdir. Eləcə də Gəncə xanlığının hakimi Cavad xan Ziyadxan oğlunun çar qoşunları ilə döyüsdə həlak olmasından sonra onun mal-mülkünün bir hissəsinin varislərinə qaytarılmasına nail olmuşdur”.

Xan sarayının divarı boyunca üzü Yuxarı-başa qalxa-qalxa düşünürəm ki, görəsən, nə vaxtsa ev muzeyində ədib haqqında bildiklərimizin istinad nöqtəsi-mükəmməl bir araşdırma mövcud olacaqmı?

P.S. “İnternet əsri”nə güvənib sosial şəbəkədə Axundzadənin kötücəsi Parsi Parsinecatın axtarışına çıxdım. Bir sosial hesab tapdım, qısa mesaj yazdım və 2 həftə cavab gözlədim. Cavab gəlmədi... Tapdığım Hafiz Əhmədovun 2019-cu ildə Parsidən aldığı bir müsahibə oldu ki, orda da kötücənin öz ulu babası haqqında dediyi ən ağır çəkili sözlər bunlar idi: “Mirzə Fətəli Axundzadəni insanları “qutunun kənarında” düşünməyə məcbur edən və ənənəviliyə meydan oxumaq istəyən bir insan kimi təsvir edərdim”.

*Söhbətləşdi: Şəfa Vəli
(Şəki, sentyabr, 2022)*

Vaqif YUSİFLİ

ƏLLİ BEŞ YAŞLI "Ulduz"umuz

Altmışinci illerin ortalarındı. Ədəbiyatımız yeni bir inkişaf mərhələsinə qədəm qoyurdu. Ədəbi həyat, ötən onilliklərdən fərqli olaraq, daha gur və canlı, daha demokratik və hamının arzuladığı bir axarda davam edirdi, yeni meyillər, tendensiyalar şeirimizə, nəsrimizə, dramaturgiyamıza öz təsirini göstərir, nəticədə yeni, orijinal bədii əsərlər yaranırdı. Ədəbiyyatda şəxsiyyətin, insan amilinin qüvvətli şəkildə meydana çıxdığı, köhnə, şablon ifadə tərzinin tədrisən aradan qalxdığı, janrlarda mühüm dəyişikliklərin diqqəti cəlb etdiyi, yeni ədəbi nəslin isə özünü təsdiqlədiyi bir dövr idi. Təbii ki, bütün bu proseslərin, xüsusilə ədəbi gəncliyin daha intensiv şəkildə özünü ifadəsi üçün yeni bir dərgiyə ehtiyac hiss olunurdu. 1923-cü ildən nəşr olunan "Azərbaycan"

TRİBUNA

jurnalı, 1934-cü ildən çıxan "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzeti cavanların yaradıcılığına biganə qalmayıb, yeri gəldikcə öz saylarında gəncliyə də diqqətini artırıb. Amma hər iki dərgidə əsasən yaşlı və tanınmış yazıçılardan əsərlərinə daha çox yer verildiyindən ədəbi gənclik bəzən özünə yer tapa bilmirdi. Məhz 1967-ci ilin yanvarından işiq üzü görən "Ulduz"un nəşri bu boşluğu aradan qaldırdı.

İlk nömrənin çapından düz əlli beş il keçib. Əgər "Ulduz"u insan ömrü ilə müqayisə etsək, o artıq orta yaşlı bir insanın ömrünü xatırladır. Ancaq bu müqayisəyə heç bir ehtiyac yoxdur, çünki "Ulduz" jurnalı hələ gəncliyini yaşayır və zənnimcə, illər keçdikcə elə cavan "Ulduz" olaraq qalacaq.

İlk sayı çapdan çıxanda mən heç tələbə də deyildim, orta məktəbdə oxuyurdum, amma ədəbiyyat həvəskarı olduğumdan rayon mərkəzindəki köşkdən böyük həvəslə əlimi "Ulduz"a uzatdım və mən əlli beş ildir ki, əlimi ondan çəkmirəm. Həm bir oxucu, həm də müəllif kimi...

Jurnalın baş redaktoru Qulu Ağsəsin təşəbbüs və başçılığı ilə bu ilin sentyabr-oktyabr birgə sayı "Ulduz"un əlli beş ildə keçdiyi "ömür yolunu", daha doğrusu, ədəbi həyat yolunu işıqlandıran yubiley nömrəsi ilə çoxsaylı oxucularının görüşünə gəlib. Çox gözəl, olduqca dəyərli bir təşəbbüsdür.

Bu yubiley nömrəsini səhifə-səhifə gözdən keçirirəm. 1967-ci ildən ta bugünüümüzə qədər jurnalda dərc edilən bədii, publisistik, elmi-tənqidi yazıların əksəriyyəti mənə tanışdır, vaxtilə o yazıları böyük maraqla oxumuşam.

Elə ilk saylarından başlayaraq "Ulduz" təkcə gənclərin yazılarını dərc etməyib, eyni zamanda yaşlı yazıçılardan da yazılarına müraciət edib. Bu mənada "Ulduz" bütün ədəbi nəsillərin və yaşıdan asılı olmayaraq bütün oxucuların sevimli dərgisinə çevrilib. Təbii ki, yaşlı sənətkarların yazılarında gənclərin mənəvi inkişafına, xüsusən onların ədəbi tərbiyəsinə kömək edən məsələlər ön

plana çıxarılıb. Deyim ki, görkəmli ədibimiz Mir Cəlalın didaktik məzmunlu "Abadlıq" hekayəsi (1967), yazıçı-publisist Nurəddin Babayevin o zaman cavanlar arasında böyük rezonans doğuran "Qızlar, sözüm sizədir" ("Ulduz"-1971) bədii-publisistik öcerklər silsiləsi məhz bu jurnalda cavanların, xüsusən indi çoxdan nənə olmuş, amma o zaman cavan olan qızların sevə-sevə oxuduqları yazıları idi. Biz Nurəddin müəllimin - bu görkəmli publisist yazarın gənc-lərin tərbiyəsi ilə bağlı digər əsərlərini də unutmamışq. O əsərlər indi də aktuallığını itirməyib. Anarın "Qarabağ şikəstəsi" yazısı isə o illərdə Qarabağ haqqında yazılıan ən gözəl yazılarından biri idi. Bu sıraya jurnalın nəşr olunduğu ayrı-ayrı illərdə İsmayııl Şıxlının, Osman Sarıvəllinin, Bəxtiyar Vahab-zadənin, Qabilin, Hüseyn Arifin, Əli Kərimin, Məmməd Arazın, Nəriman Həsənzadənin, Xəlil Rzanın, Anarın, Eçinin, Əkrəm Əylislinin, İsa İsmayıllazadənin, Ələkbər Salahzadənin, Camal Yusifzadənin, Tofiq Bayramın, Musa Yaqubun, Sabir Rüstəmxanının, Sabir Azərinin, Vahid Əzizin, Vaqif Nəsibin və digər tanınmış yazarların əsərlərini də əlavə edirik.

Jurnalın bu yubiley nömrəsini vərəqlə-dikcə ilk növbədə 60-80-ci illərin ədəbi gəncliyi gözlərimiz qarşısında canlanır. O zamankı cavan şair və nasirlərin ilk kitabları təzəcə işıq üzü görürdü, çox keçmədən onların əksəriyyəti etiraf olundu. Yaradıcılığa şeirlə başlayan, sonralar bir nasir kimi şöhrətlənən Seyran Səxavətin, sevgi şeirləri ilə gənc qızların, oğlanların ürəyinə yol tapan Nüsrət Kəsəmənlinin, elə ilk yazılarından özünü istedadlı bir şair kimi tanıdan Eldar Baxışın, ilk hekayəleri ilə ədəbi ictimaiyyətin diqqətini cəlb edən Afaq Məsudun, Saday Budaqlının "Ulduz"dakı yazıları müasir Azərbaycan ədəbiyyatında başlanan və davam edən yeniləşmənin təzahürləri idi.

"Ulduz" da dərc edilən şeirləri elə o illərdə də sevə-sevə oxuyurdum. Hiss edirdim ki, "Ulduz"da ilk şeirləri ilə çıxış edən cavanların əksəriyyəti doğru yoldadırlar. Onlar şeiri-

mizin yaşarı ənənələrinə sadıqidlər, xalq poeziyasından bəhrələnlər, amma kimsəni təkrar etmirlər.

*Yanıb-sönən ocaq gördüm,
Boz külü közündən baha.
Yüz bulaqlı bir dağ gördüm,
Dərəsi düzündən baha.*

*Ömür verin gülcə mənə -
Toxunmayın bircə mənə.
Ürək istər bu çəmənə
Qönçənin gözündən baxa.*

*Desəm yoxdur dərd duyanım,
Demə dərdin, dərddi yanım,
Mən görürəm bu dünyanın
Astarı üzündən baha.*

*Taleyimin çağasıyam,
Ürəyimin ağasıyam.
Bu yoxusu çıxasıyam, -
Tutmayın dizimdən, bax ha...*

Bu şeir Adil Cəmilindir və Adil Cəmil 40 il bundan əvvəl "Ulduz"da dərc etdirdiyi bu şeiri ilə ənənəvi heca şeirində seçilə bildi. Tək deyildi Adil Cəmil, 60-80 və sonraki onilliklərdə də bizim ənənəvi şeirin özəlliklərinə sadıq qalan, amma yeni bədii təfəkkürün işığına bürünən gənc şairlər az deyildi. Zəlimxan Yaqubdu, Ağacəfər Həsənliydi, Nisəbəyimdi, Əbülfət Mədətoğluydu, Sabir Sarvandı, İbrahim İl-yashlıydi, İslam Sadiqdi, Məmməd İlqardı, Arif Fərzəliydi, Barat Vüsaldi, Ramiz Quşarçaylıydi, Sahib İbrahimliydi, Elçin İskəndərzadəydi, Ədalət Əskəroğluydu, Akif Səməddi, Kəramət Şükürlüydü, Sabir Yusifoğluydu, Qəşəm Nəcəfzadəydi, Fərqanəydi, Ramiz Kərəmdi, Qulu Ağsəsdi və s. Adını çəkdiyim bu şairlərin, demək olar ki, hamisinin yaradıcılığı barədə məqalələr, resenziyalar yazmışam. Özü də etiraf edim ki, ilk dəfə onların şeirlərini "Ulduz"da oxumuşam. İndi o sıradan altı şair dünyasını dəyişib. Və şəxsən məni Akif Səmədin qəfil ölümü xeyli həyəcanlandırdı. Şeirimizə ürfani bir ruh gətirdi Akif:

*Ömrün boyu umdun, küsdün,
Dünya sənin nəyindi ki?
Arxasında asdin, kəsdin,
Dünya sənin nəyindi ki?*

*Yan, oduna yanan deyil,
Bir dərdini qanan deyil,
Atan deyil, anan deyil,
Dünya sənin nəyindi ki?*

*Dağlarda qara bax, oğlan,
Qəlbində yara, bax, oğlan,
Ağlama, qarabığ oğlan,
Dünya sənin nəyindi ki?*

"Ulduz" jurnalında müasir Azərbaycan nəşrinin son əlli beş ildəki mənzərəsini də izləmək olar. Yubiley nömrəsində Xalq yazıçısı İsmayıllı Şixlinin "Mənim rəqibim", Elçin Hüseynbəylinin "Bred Pitin saqqalı, Ancelina Colinin çənəsi və mənim körpəm", Afaq Məsudun "Qəza" hekayələri təqdim edilir. Bu hekayələr müasir Azərbaycan nəşri üçün səciyyəvi olan üslubi çalarları eks etdirir. Əlbəttə, "Ulduz"un əlli beş illik nəşr sərgisini bu üç hekayə ilə məhdudlaşdırırıq. Anarın, Elçinin, Sabir Süleymanovun, Əkrəm Əylislinin, İsi Məlikzadənin, Fərman Kərimzadənin, Seyran Səxavətin, Sabir Azərinin, Vaqif Nəsibin, Aqil Abbasın 70-80-ci illərdə qələmə aldıqları və oxucuların böyük maraqla oxuduqları povestlər məhz "Ulduz"da dərc edilib. Yeri gəlmışkən, qeyd edim ki, Azərbaycan povestinin son 55 illik inkişafını izləmək istəyirsinizsə, ilk növbədə "Ulduz" jurnalına müraciət edə bilərsiniz.

Təbii ki, "Ulduz" jurnalı hər bir sayında tənqid və ədəbiyyatşunaslığa, həmçinin publisistik yazınlara da yer verir. Yubiley nömrəsində Qulam Məmmədliin "Gənclərin "Molla Nəsrəddin" müəllimi", Qara Qarayevin "Üzeyir Hacıbəyov haqqında söz", Elçinin "Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı haqqında düşüncələr", Akif Hüseynovun "Tarixi düşüncə vüsəti" yazıları təqdim olunur. Əlbəttə, bu tipli yazıların sayını artırmaq da olar. Amma

"Ulduz"da elə maraqlı tənqidli yazılar dərc edilib ki, bu gün onları xatırlamamaq güñah olardı. Məsələn, yetmişinci illərin əvvəllərində Anarın İsa İsmayıllzadənin, Ələkbər Salahzadənin və Səyavuş Sərxanlıının şeirləri barədə bir məqaləsi dərc edilmişdi və Anar yazmışdı ki, Ələkbər Salahzadə şeiri qurur, İsa İsmayıllzadə rəsm edir, Səyavuş Sərxanlı isə deklamasıya edir. Bu məqalə onların yaradıcılığını forma-sənətkarlıq baxımından düzgün səciyyələndirirdi.

"Ulduz"da müxtəlif nəsildən olan tənqidçi və ədəbiyyatşunaslar çıxış ediblər. Son iyirmi ilə nəzər saldıqda Əsəd Cahangirin, Elnarə Akimovanın, Cavanşir Yusiflinin, Nərgiz Cabbarlının tənqidli yazılarına daha çox rast gəldik, bu da təbiidir, yeni tənqidçi nəсли də öz sözünü deməlidir.

Yubiley nömrəsinin bir bölümü 1967-2002-ci illərdə "Ulduz"a rəhbərlik etmiş baş redaktorların yaradıcılığına həsr olunub. Onların qısa təqdimindən sonra hər birinin yaradıcılığından bir nümunə verilir. İlk baş redaktor-Yasif Nəsirli "Bir dəstə gül" yazısında unudulmaz Mir Cəlal müəllimi xatırlayıır, bu böyük sənətkara ehtiramını bildirir. Yasif müəllimin ilk baş redaktor kimi əməli fəaliyyəti ondan ibarət oldu ki, redaksiyaya əməkdaşlar cəlb elədi. O əməkdaşlardan indi yalnız biri -rəssam Ədalət Həsənov 55 ildir ki, yerindədir və siz "Ulduz"un müxtəlif saylarında onun həm tərtibçi, həm də rəssam kimi göz oxşayan işlərinin şahidiniz. Yasif Nəsirli dən sonra "Ulduz"a Cabir Novruz baş redaktor təyin edildi və deyim ki, 1968-1972-ci illərdə "Ulduz" ən gözəl illərini yaşadı. Cabir müəllim o illərdə Azərbaycan poeziyasının və nəşrinin üzdə olan sanballı əsərlərinə müraciət etdi və həm də "altermışincilar" ədəbi nəslinə dəstək oldu. 1972-1973-cü illərdə tənqidçi-əbəbiyyatşunas Akif Hüseynov baş redaktor seçildi. Jurnalda ədəbi tənqid ruhu gücləndi. Əhməd Cəmilin baş redaktorluğu (1973-1976) dövrünü xatırlayaq. "Ulduz" ənənəsi bu illərdə də davam etdi.

Mən Yusif Səmədoğlunun baş redaktor işlədiyi (1976-1987) dövrü "Ulduz"un ədəbi həyatının ən maraqlı illəri hesab edirəm. Yusif Səmədoğlu böyük yazıçı idi, orijinal nəşr ustası idi, "Qətl günü" romanı, "Qalaktika", "Astana", "İncə dərəsində yaz çağrı", "Bayati-Şiraz" kimi şedevr əsərlərin müəllifi... Çox yazmadı, amma yazdığı əsərlər Azərbaycan nəşrinin ən qiymətli nümunələrindən hesab olunur. Amma söhbət onun "Ulduz"dakı baş redaktorluğundan gedir. Deyim ki, "Ulduz" ənənəsi bu illərdə də öz mahiyyətini qoruyub saxladı, amma yetmiş-səksəninci illərin ədəbi gəncliyi məhz bu illərdə jurnalda göründü. Bu işi Abbas Abdulla, Ələkbər Salahzadə və Elçin Hüseynbəyli də davam etdirdi. İndi isə jurnalın baş redaktoru şair Qulu Ağsəsdir. Qulu çalışır ki, jurnalda öz dəst-xətti olsun. "Dərgidə kitab" yaxşı təşəbbüsdür. Və hər şeydən əvvəl ədəbi gəncliyin istedadlı nümayəndələrinin yaradıcılığını önə çıxarıır, onlara gen-bol yer verir. Onun üçün fərqi yox, istər modernist şair olsun, istər postmodernist, istərsə də ənənəvi şeir yazsın, bu, ədəbiyyat dərgisidir. Zövqlər ayrı olsa da... Bəli, redaktorlar bir-birini əvəz edir, amma "Ulduz"un hər bir sayı yeni, daha maraqlı əsərlərlə diqqəti cəlb edir.

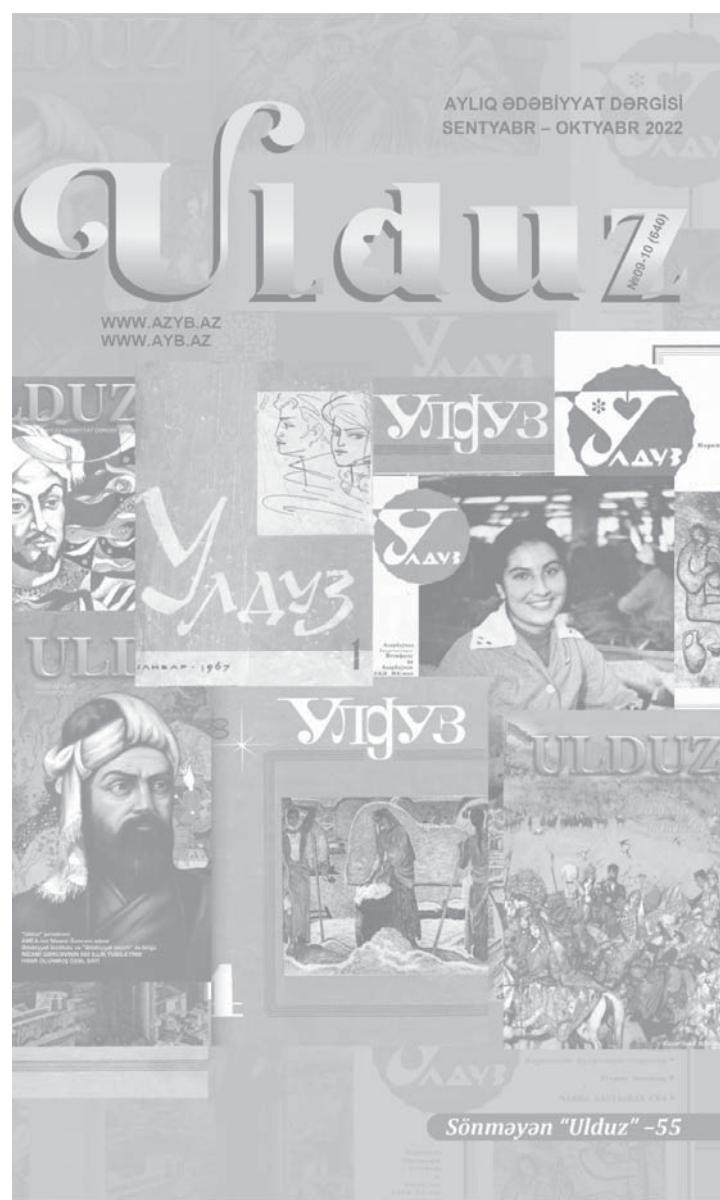
Əlbəttə, insafsızlıq olar ki, vaxtilə "Ulduz"da çalışan əməkdaşları yada salmayım. İsi Məlikzadəni, Sabir Azərini, Mövlud Süleymanını, Vidadını, Taleh Həmidi, Vaqif Cəbrayılzadəni, Səyavuş Sərxanını, Əhəd Muxtarı, Seyran Səxavəti unutmaqmı olar? Mən "Ulduz"da illər boyu çalışan Fərqanə Mehdiyevəni necə unuda bılərəm.

MƏN VƏ "ULDUZ". Mənim "Ulduz" jurnalında ilk yazılarım səksəninci illərin əvvəllərində dərc edilib. 40 il ərzində 100-ə yaxın müxtəlif məzmunlu ədəbi-tənqidi məqaləm, resenziyam, portret yazılarım bu jurnalda işıq üzü görüb. İndi o yazıları fərəh hissilə xatırlayıram və deyim ki, mənim bir tənqidçi kimi formalaşmağım "Azərbaycan" jurnalı, "Ədəbiyyat qəzeti" ilə yanaşı, "Ulduz"la da bağlıdır. O yüzə yaxın yazının sırasında mən Əli Kərim,

Ələkbər Salahzadə, İsa İsmayıllazadə və Camal Yusifzadə ilə bağlı bir məqaləni, Nüsrət Kəsəmənli, Sabir Rüstəmxanlı və Çingiz Əlioğlu yaradıcılığını birləşdirən və fərqləndirən yazını, "Şeirimizin Ramiz Rövşən günü" oçerk-məqaləmi, həmçinin 90-ci illərin əvvəllərindən başladığım "Yollar hayana aparır" silsilə yazıları, "Qanadlandıq uçmağa" seriyasından neçə məqaləmi yada salıram, sevinirəm ki, bu yazıların əksəriyyətində bir-birini əvəz edən gəncliyin yaradıcılığını təhlil etmişəm. Beləliklə, özümü "Ulduz"un sadıq oxucusu və müəllifi sayıram.

"Ulduz"a bundan sonraki illərdə də öz parlaqlığını itirməməyi arzu edirəm.

P.S. Ədəbiyyatşunas Abid Tahirliyə də təşəkkür edirəm – yubiley nömrəsinin tərtibçisi kimi.

ŞEİR VAXTI

Əlizadə NURİ

O, Bakıya alyazmalarını mənə göstərməyə gəlir. Görüşümüzün "boyu" heç vaxt 10 dəqiqəni adlamayıb. Səliqəylə yazdığı şeirləri stolun üstünə qoyub:

- Aşağıda maşın gözləyir, - deyə tələsir, - yazılar amanatı!..

Ərkələ sixdiyi əlimi də götürüb yaşadığı rayona yollanır. Hərdən elə biliram, qələm - onun, əl mənimdi...

Qəzətə görmüşdüm ilk dəfə imzasını, ad-familinin səhv getdiyini düşünmişdüm, indi də o fikirdəyəm. Rastlaşanda onu Nuri çağırmağım gəlir.

Əlizadənin ömrü yollandadı: kəndlərində yazır, yazdığını emailə, poçta etibar eləmir, özü gətirib paytaxtdakı mətbuata təhvil verir, hamən də gəldiyi yerə...

Axırıcı görüşümüzdə ənənəsi üzrə alyazmalarını təqdim edib:

- Dekabrda yubileyimdi, gör neynirsən... - dedi.

Neyləyə bilərəm?

60 yaşıñ olduğunu pərəstişkarlarına de-mərəm.

Bəs sən neyləyəcəksən?

Yenə də yaz-yarat, həyatdan zövq al - həmişəki Əlizadə Nuri kimi...

Qulu AĞSƏS

SEVİNC AXŞAM GƏLƏCƏKDİ

Çıraq oldum, işığımı
Salmağa bir dam olmadı.
Çoxu mənə "oğul" dedi,
Heç biri anam olmadı.

Düzdən ötrü dağ çıxardım,
Dağı lap axsaq çıxardım.
Bu gecədən sağ çıxardım,
Yanimda bir şam olmadı.

Bu, əldi, ya boş əlcəkdi?
Nə çəkdisə, boş əl çəkdi.
Sevinc axşam gələcəkdi –
Gözlədim, axşam olmadı...

BU ÖMÜR BİR QAZAN QARDI

Yoxdu bu qəmin yiyesi,
Götür qoy gözün üstünə.
Sinəmdəki yaraları
Kim səpib duzun üstünə?!

Bu dəryanı kim daşdırı?
Nə qum qaldı, nə daş durdu.
Yalanlar göz qamaşdırı –
Getmədik düzün üstünə...

Səs deyil hər haray-həşir,
Canımız bir sevda nəşisi.
Tuta bilmədik günəşini,
Yıxıldı tozun üstünə.

Yerdi əsən, yeldi əsən?
Aksaq imiş o tələsən.
Qələm yorulub, deyəsən,
Əyilib sözün üstünə.

Qəfəs deyil, amma dardı,
Yer üzü damar-damardı...
Bu ömrə bir qazan qardı –
Qoymuşuq közün üstünə...

BİR QADINA MƏKTUB

"Heç vaxt çətirim olmayıb" deyirsən,
Bəlkə, bu, yağısı çox sevdiyindəndi, qadın?

Bilirəm, unutmusan məni –
Adımın son hərfinə kimi.

Bilirəm, adım bir az uzundu deyə, ağırıvırdı dodaqların...

Atdın yerə adımı,
əzildi hərflər...

* * *

O evin qırx qapısı var,
sən hansı otaqdasan?
Məni unutmusansa,
lap eyni küçədə yaşasaq belə,
deməli, məndən çox uzaqdasan...
Görürəm də.

indi çoxu eynək taxır,
adamlar bir-birinin
gözünün içində dik baxa bilmir,
bəlkə, ondandır?

Hami təkdi dünyada,
kim deyir ki, cəmdənik?
Ancaq bu adam ilə
hələ də həmyerliyik –
eyni cəhənnəmdənik...

Başqa qonaq çağırın yox,
kim Tanrıya qonaq gedir –
kim böyürdür çevrəni?
Başımıza dəyən daşlar
hər gün bir az böyüüb
başdaşına çevrilir...

Bizi fikir eyləmə,
yandırıb son ümid çöplərini
 isinirik beləcə.
Sən əynini qalın eylə,
təqvimdə fevral ayıdı,
teqvimdən də gərçəkmiş

KÜLL

Kağızın bətnində yandı bu ömür –
Mən adam külüyəm, ya kağız külü?
Yanan ürəyimdə o qız da yandı –
Bir az öz külümdü, bir az qız külü...

İndi ayrıılıqlar ömürdən uzun,
Ölümlə oyunda ömür uduzur...
Hər axşam yandırır aylı, ulduzu,
Tanrı səhər yiğir av-ulduzu kimisi.

Dərd çaxmaq daşdı – daşdan yanmışam,
Ayaqdan od alıb, başdan yanmışam.
...İlahi, nə yaxşı eşqdən yanmışam –
Baha eləmişəm bu ucuz külü.

SÜKUTUN SƏSİ

Bir sükuta uduzur
Min-min adamın səsi.
Ruhumuzu oynadır
Bir qaraçı nəğməsi.

Göydə də zəlzələymış,
Ay gizləyib özünü.
Quşlar qanadlarıyla
Saxlayıb göy üzünü...

Bir çiçəyin içində
Dost olub neçə ləçək.
Bir azdan bu çiçəklər
Əllərimi dərəcək.

Eşidirsən, İlahi –
Sənin səsin tutulub,
Yoxsa hamı kardımı?
Bu dünya bir günahdı,
Yoxsa günahkardımı?

Bəlkə, sular dil açıb –
Bir səs gəlir quyudan.
Daş da intihar edir,
Asılaraq qayadan...

SEVDA SONATASI

Ay ışığının əlindən tutub çıxar
qaranlığa batan bu adamlar.
Eyni göy üzünə baxar
başqa-başqa şəhərlərdə sevən adamlar.

Yasaqsan mənə keşiş sevgisitək,
Mənim olmasan da,
yaxşı ki, varsan.
Bir arzu doğular nikahdankənar,
Beşiyi başında layla çalarsan.

Köhnə albomlarda payız fəslidi,
Saralır ağrıyan şəkillər...
Sevda çənlər başımdan
Duman kimi çəkilər...

Qayıt gəl yanına xatirələrdən,
Toxuna bilmirəm sən gedən izə.
Hələ yaşamağı tam öyrənməmiş
Bu həyat ölməyi öyrədir bizə.

Hasardan o üzə atılar işiq,
Əllərim quş olub qonmaz sevincə,
Yolu göndərmışdım, səni gətirsin,
Yol da qayıtmadı sən gəlməyincə.

Heykəl də Tanrıya ibadət edir,
həm də heç əyilmədən...
Bəlkə, dik durmaq da ibadətdi?
Ha uzatsan, əlin çatmaz,
Göy üzü bir imarətdi...

İLK YAĞMURSAN, SON BAHARSAN...

İtən günü harda gəzim, –
Qaldı ömrün harasında?
Arayıram ağ baxtı
Gözlərinin qarasında.
İlk yağmursan, son baharsan,
Kimə dərdsən, kimə yarsan?..
Girsən, özünü taparsan
Ürəyimin yarasında.
Qələm toxunduğu yerdən
Şeir damır hərdən-hərdən.
...Qaçış gizləndim şeirdən
Misraların arasında...

GENÇ YÜREKLER

• Kültür • Sanat • Edebiyat Dergisi

"GƏNC ÜRƏKLƏR" DƏRGİSİ "ULDUZ"UN QONAĞIDIR

Yusif ALPER OYAR

AĞ KÖLGƏ

İki-üç yaşlarında şirin bir qızçıqaz külək olmadığı üçün gül şəkilli firlanğıcını barmaqları ilə hərəkətə gətirdi. Üzünə qonan sevinc ifadəsi bir saniyə çəkirdi, firlanğıcı firlanıb dayanan kimi sevinci təkrar yaşamaq üçün onu yenidən hərləyirdi. Günəşin batmasına az qalsa da, qızın yaşadığı yaşıl şəhərdə Egeyin iyul istisi yandırıb-yaşırdı və firlanğıçı hərəkətə gətirəcək külək o yana qalsın, nəfəs almağa hava çatmındı.

Hər kəsin günün sonundakı ortaq təlaşlarından olan dondurma üsyani başlayırdı. Kilo ilə evə almaq, yoxsa vaflili dondurma seçimləri müxtəlif insanları müxtəlif cür mübahisələrə sövq edir, sonda kompromisə gəlməyə çalışırlar. Qızçıqaz vaflili dondurmanı seçmişdi artıq. Uşaqlarını gəzdirməyə çıxaran şəhər əhalisi mümkün qədər açıq havada qalmağa çalışırdı. Gənc bir oğlan öz aləmində idi, yəqin ki, evlənib ata olunca anlayacaqdı yan-yörəsindəkiləri, darıxırdı, saçlarının dağılıb-dağılmamığını bilmək üçün əlini tərli saçlarına çəkdi, həyatına yeni yol açacaq vidanın astanasında hiss edirdi özünü. Şirin qızçıqaz oturacaqdan enib ördək yerişilə addımlamağa başlayanda gənc oğlan bir daha saatına, sonra göye baxdı. Günəşin parlaq ışığını gözlərinə toplamaq istəyirdi elə bil. Həyat - uzaq bilməklə gözəldir.

Avtobusun burnu avtovağzala girincə oğlan həmişəki kimi həyəcanlandı. Tez evə gedib yatmaq istəyirdi. Evə çatıb film-lərdə gördüyü yatağı atılma səhnəsini ifa

edərək, tərs şəkildə yatağına sərildi. On-on beş dəqiqə sonra özünə gəlib telefonunu cərəyanaya keçirdi və günlərlə yatmamış kimi dərin yuxuya getdi. Yol yorğunu idи, ona görə yuxuya getməyi asan oldu. Yuxuda nə gördüyü sizin üçün maraqlıdırsa, bu sırrı açmağa heç niyyətimiz yoxdur. Adətən, o da yuxuda gördükələrini xatırlamırıdı. Xatırlayanda da qarşısındakının "xeyir olsun" ifadəsini eşidəndən sonra danışmağa başlayırdı. Oğlan yuxuların tilsiminə inanırdı.

Səhər yuxunun təsirindən uzaqlaşmamış yuxusunu yozmağa çalışırdı. Uzun-uzadı cümlələr qurmağa həvəslə deyildi, bir çıçırtı ilə ifadə etmək istəyirdi, amma bunun bədbəxtlik gətirə biləcəyindən qorxurdu. Ni-garanlılığı on-on beş dəqiqə çəkirdi. Həyat qayğıları başını qarışdırır, yuxunun dərinliyinə getməyi unutdururdu.

Bir gün oğlan sübh namazından bir saat əvvəl qışqıraraq yuxudan hövlnak oyandı. Yuxusunu bütün incəliyilə xatırlayırdı. Yuxusunda gördüyü yer tanış məkana bənzəyirdi, amma burada heç qarşılaşmadığı bir şəylə qarşılaşmışdı: ağ kölgə... Elə bir kölgə ki, özünü izləmir, oğlanın getdiyi hər yerdə onu qayğılaşılıklə, bir az da qəmgin qarşılayırdı. İlk dəfə qədim binaların arasında dolaşarkən məscidin qarşısında görüdü ağ kölgəni. Kölgənin hüzurunda bir rahatlıq hiss etmiş, ağ kölgəni təcəssüm etdirə bilmədiyi halda həyatına uyğun bir hekayə sezmişdi.

Yuxuda məkanlar tez-tez dəyişirdi, həsir döşəkçənin üzərində oturduğu halda, az sonra dar küçədə nəfəssiz qaldığını hiss

etdi, qarışiq kaman səsi əbəs yerə hüznünü dağıtmağa cəhd edirdi. Ağ kölgə qəmginliyini buraxıb şəfqətlə oğlana yanaşdı, oğlan quş civiltiləri arasında ceyranın məsum baxışları ilə qarşılaşdı. Ağ kölgə sonuncu dəfə bürcün başından oğlanla danışmağa başladı. Oğlan qala bürcünə çıxa bilmədiyi üçün kölgə narazılıqla onu bir gölün sahilinə çağırdı. Gölün qoxusu oğlanın burnuna xoş gəldi, gözünə oymalı taxta çəpər görünməyə başlayanda yuxudan oyandı. Gün boyu həyatına bənzəyən yuxunu fikirləşdi. Hiss etdi ki, bu yuxu hələm-hələm yadından çıxmayaçaq, amma artıq çıçırtıların bədbəxtlik gətirə biləcəyindən qorxmurdu.

Üzündən zəhrimar yağan bir nənə və mavi köynəkli uşaq məzarlıqda dolaşıq addımlarla irəliləyirdi. Qəbiristanın çıxışında gənc oğlan uşağın baxışlarıyla toqquşdu. Nənə dəcəllik edən uşağı söyüb başına bir qapaz iliştirdi. Oğlan bayaqdan onlara baxırdı, yaşılı qadının uşaqla rəftarı ürəyini ağrıldı, müdaxilə etmək istədi, lakin yanındakı yoldaşı manə oldu.

İki saat sonra ikindi namazı qılmaq üçün məscidə gedəndə yenə də mavi köynəkli uşaq rast gəldi. Bu dəfə qaramatsifətli nənəsi yanında yox idi və uşaq bu fürsəti layiqincə dəyərləndirməyə çalışaraq, məscidin bu baxından o başına qaçırdı. Qəribədir ki, uşaq qaçlığı halda oğlan onun gözlərini görə bilirdi. Oğlan hələ heyrətdə ikən məscidi bəzəyən çinilərin naxışlarının rəngarəng alovlarla məscidin içərisinə axdığını gördü. Hafızın "Duxan" surəsinin iyirmi üçüncü ayəsindən sonra qiraətin müşayiətilə rəngli alovlar bütövləşir, məscidin içərisinə televizörlarda göstərilildiyi kimi tüstü ilə dolmurdu, əksinə ortalığa aydınlıq çökürdü.

Oğlan hafızın qiraətini sona qədər dinlədi. Anidən döş qəfəsində kəskin ağrı başladı. Başını döndərə bilmir və bundan təlaşlanırdı. Ağ kölgəni məscidin qapısının ağızında görə biləcəyinə ümid edib çıxişa sarı qaçıdı. Qapını açar-açmaz eşitdiyi "xoş gəldin" kəlməsindən sonra başı dönməyə başladı və ürəklənib: "Xoş gördük", - dedi.

Muhterem ŞAHİN GƏNCLİYƏ MÜRACİƏT

Ey gənc dost! Ey igid könüldaş! Ey təmiz vicdanlı, saf ürəkli insan!

Sözümüz sənədir. Hər canı can bildik. Sənin yanında olmaq üçün gəldik. Dostcasına salamlaşmağa, sevda bağçasından gül dərməyə, məhəbbət otağını bəzəməyə gəldik. Sözləri, hekayətləri təkcə nağıl kitabından oxumuruq. Dünyanın və əsrin qəlbindən keçənlərdən xəbər veririk. Səni özünə şahid tuturuq, sözə aid, gözə aid nə varsa, sənə şahid tuturuq.

Ey ürəyi mərhəmətli bahadır!

İnsanlıq bir böhran içindədir, bunu sən də bilirsən. Bu, sadəcə, bir böhran və çöküş deyil, həm də dəlilik və çirkinlikdir. Kirlənmiş, qatlaşmış, daşlaşmış bir dövrdür bu. Haqdan qaçan, həqiqətə düşmən bir dövrdür... Bəzi ölkələrdə müharibə, terror, zülm, aclıq və yoxsulluq baş alıb gedir. Yaxın Şərqdə, Asiyada, Afrikada qan su yerinə axır. Eyni adı daşıyanlar bir-birini boğazlayır. Bir tikə çörəyə, bir qurtum suya həsrət uşaqlar var. Hər gün gözümüzün içində baxa-baxa həyatdan köçürlər. Bəzi ərazilər qıpqırmızı, qapqara, bombozdur...

Sən də bilirsən, ən işqli dövr qaranlığa qərq olur. Ölüm, aclıq, zülm, yoxsulluq çoxlarının axırına çıxb. Amma əksinə, pulun, rahatlığın, var-dövlətin içində üzənlər, nəfs-lərinə korluq çəkdirməyənlər də az deyil. Əbu cəllər qitə-qitə gəzir, əbu ləhəblər sürü-sürü dolaşırlar... Nuha, İbrahimə, Yusifə, Əhmədə rast gəldinmi? İrqlər arasında dava, savaş, dinlər arasında münaqişə aləmi qatib-qarışdır. Və mən, sən, o – hər birimiz, sadəcə, tamaşa edirik. Sanki bir romandan quraşdırılmış filmi izləyirik. Necə də üzücü, qəribə, necə də böyük ziddiyyət, həyasızlıq, dəhşətli bir səhnə...

Ey həqiqət yolcusu!

Kirlənməmiş, xarab olmamış və çürüməmiş bir sən qalmışan, bir də məsum uşaqlar. Hə, bir də heç bir zaman gerçəyin, yaxşılığın, doğrunun, ədalətin ətəyindən

qopmamış geniş ürəklilər... Salam olsun insan olaraq doğulub insan olaraq qalanlara. Sionizm, kapitalizm, kommunizm, materializm, konformizm insanı, cəmiyyəti, ölkələri istismar edir, əridib yoxa çıxarır. Hər birinin ayrı-ayrı dəyirmanları var. Və bu dəyirmanlar məni, səni, onu üyüdüb sovurur. Ölürük, can veririk.

Ey müqəddəs əmanəti daşıyan can!

Zəng sənin üçün, mənim üçün, hamımız üçün çalınır. Müqavimət göstərməyəcəksənmi? Müdafiə etməyəcəksənmi? Qarşı çıxmayaçaqsanmı? Bir hərəkətin, bir vuruşun olmayıacaqmı? Pislərə və pisliyə qarşı hayqırmayaçaqsanmı? Haqqı dəstəkləyib, onu yüksəklərə qaldırmayaçaqsanmı? Bil ki, gözün, qulağın, dilin və əlin sənə xəyanət edəcək bir gün. O gün gəlmədən özünə gəl. Qalx, düzlən, dik dur və ağlınlı, ürəyinlə düşün, fikirləş, mən kiməm, nəçiyəm, niyə gəldim, haraya gedirəm deyə. Özünə sual ver! Sorğu-sual et, bildiklərini, öyrəndiklərini və ya bilmədiklərini soruş! "Bilənlər bilməyənlərlə eyni ola bilərmi, səncə?" Hər şeyi bilən elə demirdimi?

Ey qiymətli can!

Bir çağrıımız var sənə, bir dəvətimiz, bir müjdəmiz var. Özündən qopub gələni sözə tökən, içindəki iztirabı dilə gətirən, tərtəmiz dillə yazılmış şanlı məktubumuz var. İnsanı, kitabı və həyatı oxu deyə, buyuran və qələmə and içən Qüdrətin, həqiqət sirrinə vaqif olmaq muradiyla yola çıxanlar adına arzumuz, sevdamız var. Bu müjdə, bu məktub, bu sevda gənc ürəklərdir. Ürəyini fəda edənlərə salam olsun!

Ey Anadolunun sinəsi dağlı övladı!

Gen ürəkləri şəhərin o biri ucundan qaçaraq gələn adamın hayqırışlarının bil! Hirada əks-səda qoparan və insanlığın vicdanına səslənən müqəddəs əmrin aydınlığına pərvanə olanları bil! Daşlara müqaviməti, hüzuru, birləşməni həkk edən Bilgə Kağanın vəsiyyətini bil. Sultan Alparslanın duasını, Şeyx Ədəbalının yuxusunu, Osman bəyin döyüşünü bil! İyirmi bir yaşındaykən çağ açıb çağ sonlandıran

dədəmiz Fatihin cahangir ruhu və ağılı, dünyani tutacağına inanan Yavuzun cəsarətini, qanunlar yazan Süleymanın ədalət sərrini, aləmə diz çökdürən Mustafa Kamalın milli mücadiləsini bil! Gənc ürəkləri Yunisin misralarında əks olunan eşqi, sevgini və toleranlılığı bil. Qaracaoğlanın, Dadaloğlunun, Aşıq Veyselin, Neşet Ertaşın sazından qopan sevgisin, hayqırışın, baxışın və üşyanın bil! Mehmet Akifin iztirabın, şikayətin, əzəmətin, şeirin bil! Sən də bizə qoşul!

Bura ölkəsi, milləti, dövləti, vətəni, bayraqı, dəyəri, prinsipi üçün döyünen ürəklərin elm və bilik otağıdır. Birləş, bərabərlik, qardaşlıq, dostluq ocağıdır. Mədəniyyət, sənət, ədəbiyyat, fikir, elm məktəbidir. Oxuyan, yazan, düşünən, danışan, müzakirə edən, ortaya bir şey qoyan, mübarizə aparan azad ruhların öz evidir. Ulu çinarın kölgəsində xeyallar quran və məmləkət türküləri oxuyan aşıqların dost məclisidir. Bulaqdan çağlayan tərtəmiz su ilə yaşıllaşmış, bərəkətli torpaqların bərəkətli qarışığıdır. Bayraq adamlara və onu yerə düşürtməyənlərə salam olsun!

Gəl, qardaşım! Bil, qardaşım!

Bu, millət və məmləkət üçün yaxşı işlər görmək uğrunda ümid, həyəcan, həvəs, sevgi hiss edən, elm, hikmət, qardaşlıq duyğusu ilə bağlanan yeni gənclik çatısıdır. Cənnət kimi gözəl Türkiyəmizin hər bölgəsindən, hər şəhərindən, hər qəsəbə, hər kəndindən, hər məhəlləsindən ürəklə gəlib yiüşdigi, hər cür işlərinin dəyərləndirildiyi bir gənclik məktəbidir. Atelye, salon, səhnə və kürsüdür. Gəl əl-ələ, yan-yana, ciyin-ciyinə verək. Kitabın, qələmin, sözün, yazının bağçasından, əsrlərdən o yana ətri yayılan bir qırmızı gül diləyirəm. Həqiqətə yetişmək arzusu ilə yola çıxanların ucalığına və müdrikliyinə çataq.

*"Gelin tanış olalım,
İş'i kolay kılalım,
Sevelim, sevilelim,
Dünya kimseye kalmaz." (Yunus Emre)*

Edip AYKUT ÇIÇƏKLİ

MÜBARƏK ƏBƏDİYYƏT

Əsrin xilasedici ideyasını təyin etmədən dövrə xilaskar oyunçular bəxş etmək istəyən saxta fikir cərəyanlarının belə xəyal edə bilməyəcəyi yeni insan – yeni sivilizasiya yaratmaq cəhdləri kimi xatırlanmağa və anlaşılmışa dəyər bir mübarək əbədiyyət düşüncəsi cürcərməyə başlamışdır həqiqət zəmisində. Bu, insanın öz şəxsiyyətini kiçildən yalancı bahar illüziyasiından qurtulub, ona bir qurtuluş yolu göstərəcək, əsl xoşbəxtliyin düsturunu tapmağa kömək edəcək ülvi başlangıca üz tutması deməkdir.

Bir insanın özünü dərk etmədən bir mədəniyyət layihəsindən danışması özünü aldatmaqdan başqa bir şey deyil və bunu başdan anlaması lazımdır. İnsanın özünü dərindən araşdırması, bəzən açması mümkün olmayan mətləblərin dərinliyinə varmağa cəhd etməsi xilasedici fikrin mübarək əbədiyyətin kandarında qaranlığa işq saçaraq, dinc insanlıq aləminə atlığı ən vacib addım olacaqdır.

İnsanın özü üzərində düşünməsi, bu əsas məsələni düzgün bir şəkildə təhlil etməsi vacibdir. O, bədbəxtliyinin səbəbini müəyyən etməli və maneələri yolundan qaldırmışa çalışmalıdır. Müqəddəs əbədiyyət yolcusu üçün bu, başlıca şərtidir.

İnsanın özünü dərk etməsi, tanımı nədir? Yəni məsələnin özəyi insandaki əbədiyyət meylinin fani olana qurban verilməyəcək bir şəkildə müqəddəs olana çevrilməsinin ən önəmlı xilas yolu olduğunu anlamaqdır. Bunu şüurumuzla, canımızla qanımızla dərk etmək və mütləq həqiqətin bütün insanlığa çatdırılmasıdır başlıca məsələ. Əxlaq çöküşünün əsas səbəbi əbədiyyətin düzgün təhlil edilməməsidir. Acgöz mülkiyyət həvəsinin haqqı, ədaləti kölgədə qoyduğunun fərqindəyik. Dava-dalaşlar bunun nəticəsində yaranır.

Əbədiyyət duyğusu hər bir insanda yaranışdan var və ruhunun nisbi yetkin-

ləşməsilə güclənə bilər. Eləcə də hər bir insan bilərək, ya da bilməyərək, həyatını bu duygunun üzərində qurmağa çalışır. Əbədi olmağa çalışmaq insan övladının yaşam uğrunda çırpıltısının başqa bir adıdır. İstər dindar olsun, istərsə də dinsiz, əbədiyyətin qaynar odunu vicdanında hiss etməyən insan yox kimidir.

İnsanı cənnətdən sürgün edən həqiqət ilə insanın dünyasını cəhənnəmə çevirən həqiqət arasındaki paralelliyi görməyənlər əsrin xilasedici ideyasının nə məna daşıdığını əsla başa düşməyəcəklər. Əbədiyyətə köklənmiş bir ağacın meyvələrinin dadına baxmaq üçün insan ruhunda daşlaşmış olan bu dəyişməz qanunun, qaçılmaz yanaşmanın şüuraltı olaraq doğru istiqamətə yönəlib-yönəlmədiyi ilk növbədə təyin edilməli olan mühüm xüsusiyyətdir. Əks halda ruhun damarlarına qarışan zəhərli bir fikir insanı ölümsüzlüyə gedən yolda faniliyin əzablarına məhkum edəcəkdir. Beləliklə, mənəvi əzabin sonunda bir mədəniyyətin köklərini qurudacaq yeni sarüşəqlərin yarana biləcəyi ehtimalını qəbul etməyə məcbur olacağıq.

Əbədiyyət duyğusunu fəallaşdırmaq və onu qudsal çeşməyə çevirmək əsrin xilasedici ideyasının yollarını açmaq və o böyük xəyalı həyata keçirmək deməkdir. Kirli vicdanlıların əbədiyyət cəhdi bütün cahanı cəhənnəmə çevirər və insanları bədbəxtliyin girdabına itələyər ki, bəşəriyyət tarixində belə faktlar çoxdur. Öldürən də, məhv etmək istəyən də öz əbədiyyəti üçün çalışdığını düşünür, lakin qudsallıqdan uzaq əbədiyyət düşüncəsinin, sadəcə, faniliyə xidmət edəcəyini və insanın içindəki sonsuz susuzluğunu daha da artıracağını anlamamaqdadır.

Özlərini dərk etməkdə çətinlik çəkən cahil insanlar dünyani lənətləməyi, nifrətlərinə hədəf etməyi ən böyük ibadət bilib, problemlərinin həllinə çalışdılar hər zaman. Beləcə, əbədiyyətin doğru yolunu çürük kəndirlərlə bağlamağın rəzalətini nümayiş etdirdilər. Hansı ki, əsrin xilasedici ideyasının əsas dialektik şəkli olan "aksiyoner ruhçuluq"

materiyanın inkarını və alçaldılmasını əbədiyyətin ən böyük itkisi olaraq görür və ruhu materiyanın qanununda axtararaq, müqəddəs əbədiyyətin tərtəmiz yolunda həqiqətə doğru getməyi xoşbəxtlik bağçasında bütün insanlığa sevgilə gülümsəmək kimi görür.

Yer üzünə qənim kəsilənlər materiyanın qanunlarına sitaş edənlərlə maddiyyatın qanunlarını inkar edənlər arasında ortaya çıxmışdır daima. Müqəddəs bir damara bağlı əbədiyyət düşüncəsi korrupsiyanın bütün yollarını bağlayaraq, materiyanın gerçəkləyini qəbul etməyənlərlə ona pərəstiş edənlər arasında balanslaşdırılmış bir yolu seçər, beləliklə, insanı, cəmiyyəti və yer üzünü yenidən qurmağa başlayar, xilasedici ideyanın bütün insanlığı əhatəsinə almasına nail olar.

İstehlaki heç bir əxlaqi əsasa söykənmədən qərarlaşdırın vəhşi kapitalizmin hegemon qüvvəyə çevrilməsində sərvət acgözlüyünün sonsuz yaşam instinktinə qalxan edilməsinin təsiri böyükdür. Kapitalizmin genişlənməsinin kökündə sonsuz yaşam instinktinin insafsızca zorlanması durur ki, bunun nəticəsində insanın və insanlığın degenerasiyası sürətlənməkdədir. Əbədiləşmə arzusunu insanı bir səviyyəyə gətirib, ruhçuluğun fəaliyyətinə başqa fikirlər əlavə etmək həqiqət şahidliyi üçün qərarlaşdırılmış ölümsüzlüyün güzətsiz əsgərlərinin başlıca vəzifələrindəndir.

Mübarək əbədiyyət ölümü dərk etməyi ilk vəzifə olaraq görən və onu əsla təmənna etməyən diri, canlı bir fikrin fəlsəfi və irfani adıdır.

Ölümü arzulamaq insanın öz həyat damarlarının qopmasına səbəb olacağından, təkcə bu səbəbdən ruhçuluğun aksioner gücülə iqtidar olan həqiqətin hakimiyəti gerçəkləşməyəcək və yer üzü fitnəkarların xəyanət və anarxiya yuvasına çevriləcəkdir. Qiymət ruhunu yenilməyən, mistik təcrübələrin arxasında gedib itən bir əbədiyyətin həssas nəsilləri əbədiyyət arzusunu yenidən dəyərləndirməyə səy göstərərək, xilasımız

üçün çıxış yolları axtaracaq və xilasedici ideyanın sayəsində həqiqi xoşbəxtliyi da-dacaqlar.

Türkçədən çevirəni: Humay Yılmaz

İradə AYTEL

ZƏFƏR NƏĞMƏSİ

O gün...

14 İyul gecəsi

Hər ürek Polad oldu,
Hər bilək polad oldu!
Külündən doğularaq
Ocaq oldu, od oldu,
Ayağa durdu Vətən!

Ayağa durdu Vətən!
Dalğalandı üç rəngdə,
Üç söz çıxdı dilindən:
Polad! Qarabağ! Ölüm!

Od püskürən nəfəslər
Dünyaya meydan dedi!
Gözlərdən çıxan atəş
Yatana "Oyan!" dedi!
Ayağa durdu Vətən!

Polad əbası üstdən
Alov geydi, od geydi!
Oğullar dövrələndi,
Oğullar nərə çekdi!
Düşmənin səmasına
Qara buludlar çökdü,
Ayağa durdu Vətən!

ŞEİR VAXTI

Albertlər, Mübarizlər,
İsgəndərlər, Elnurlar...
Bir dildə, bir ləhcədə
Sarıldılar silaha.
Toylar tutulu qaldı,
Vaylar örtülü qaldı.
Səngərlər sıralandı,
Oğullar dalğalandı,
Ayağa durdu Vətən!

"Hər gün bir yeni, nəgmə,
Hər gün bir yeni ilham!"
Savaşın qibləgahı,
Savaşın dini İlham!
Zəfər-zəfər yeridik,
Hünər-hünər yeridik.
Dillərdə dua ölüm!
Ayağa durdu vətən!

Vətən silah götürdü,
Vətən əsgərə döndü!
Vətən qürur geyindi!
Oğul verdi davaya,
Vətən anaya döndü!
Bayraqlar kəfən oldu.
Vətən odlu köksünə
Bayraqı basdı, susdu...
Vətən ataya döndü!
Vətənin dillərində
Qardaş ağısı bitdi,
Vətən bacıya döndü!
Gözü yolda qalana
Dirək oldu vətənim.
Ata deyən dillərə
Ürək oldu vətənim.
Dizləri bükülmədi,
Taqəti tükənmədi,
Ayağa durdu Vətən!

Ehey... sən nə ləzizsən!
Səni dadmaq nə gözəl!
Sən ana kimi əziz,
Bala kimi şirinsən!
Sən ata kimi təpər,

Zəfər!

Zəfər!

Zəfər!

Sən susuz dodaqlara,
Bir ovuc sərin susan!
Sən əyilən qamətə,
Rəşadətsən, qürursan!
Sən alın açıqlığı,
Sən elim boyda hünər
Zəfər!
Zəfər!
Zəfər!

Sən ümidsən ürəkdə,
Sən dəmirsən biləkdə.
Sən ordumsan,
Yurdumsan,
Sən basılmaz qalasan!
Sən laləli talasan,
Sən qalxanım, qılincim,
Yaylığimdakı gövhər
Zəfər!
Zəfər!
Zəfər!

Dumandan qurduğun xeymə
Duman oldu, duman oldu...
Səsin elə inildədi,
Kaman oldu, kaman oldu...
Şəhid!

Ömrünün güllü yazında,
Bülbül oldun avazında.
Ahım qaldı boğazında,
Aman oldu, aman oldu...
Şəhid!

Günəş doğar çənnən sonra,
Elin gülər innən sonra.
Sən yaşadın, sənnən sonra
Anan öldü, anan öldü,
Şəhid!

Bala deyib alışan
dillinə canım fəda.
Şəhid məzarı üstə
bayraq kimi yellənən
əlinə canım fəda,
Şəhid anası!

Ağ-ağ çiçəyə dönən,
söz-söz alışan, dinən,
məzar üstündə sönən
telinə canım fəda,
Şəhid anası!

Qoy səsinə səs verim,
çağıraq balamızı!
Lalan hanı soruşub,
Qınayaq talamızı!
Bala deyəndə yanın
dodaq, dili ağlayaq...
Yeri dəyişik düşən
qərənfilı ağlayaq.
Bağlı qalan xonçanı,
solan gülü ağlayaq.
Şəhid anası!

Yorğun-yorğun yol gedən
ayağına qurbanam.
Söykəndiyin bayraqa,
dayağına qurbanam.
Şəhid atası!

Gözlərində inləyən
kədərindən öpürəm.
Boğazında göynəyən
qəhərindən öpürəm.
Şəhid atası!

Əyilən kürəyində
düz olan qüruruna,
dillərdə dastanlaşan,
söz olan qüruruna,
ürəyinə yol alan
göz yaşına qurbanam!
Şəhid atası!

Saçında dən-dən olan
həsrətinə qurbanam!
Vətəndə oğul olan,
oğulda vətən olan
qeyrətinə qurbanam!
Şəhid atası!

Gözünü qurban verib,
Göz oldun Qarabağa!
Dizini qurban verib,
Diz oldun Qarabağa!
Müzəffərim!
Əsgərim!

Səssizliyə bükülüb,
Səsini verib gəldin.
Yurd cənnət olsun deyə,
Cəhənnəm atəşini
Gözünlə görüb gəldin!
Vuruldun, əyilmədin,
Baş tacım, andım, mərdim!
Müzəffərim!
Əsgərim!

Başımda tufanım var,
Şəhid anasıyam!
Qişım alov geyinib,
Qişımda tufanım var,
Şəhid anasıyam!

Bayraq geyən balamın
Kəfəni telimdədi.
İçimnən qalxan odun
İstisi çölümədədi.
Balama ana Vətən,
Vətənə balam oğul!

Naləmə dolanaraq
Ərşdə bala gəzirəm.
Sinəmdə dağa çıxıb,
Allah, lala gəzirəm.

Dərdiyim lalam hanı,
O güllü talam hanı?
Ay balalı analar,
Bəs mənim balam hanı?

Üç rəngə boyanaram,
Oğlumun ucaltdığı
Bayrağımdan güc alıb
Qürurla dayanaram.
Şəhid anasıyam!

Oğlum indi səngərdə,
Sipərim poladdandı.
Qürurum vətən boyda!
Zəfərimiz mübarək!

Qırmızı paltar geyib,
Qol götürüb süzəcəm
Hər gün nişanda, toyda.
Zəfərimiz mübarək!

Şəhid andını pozsam,
Qibləmi unudaram.
Həm bu tay, həm o tayda
Hünərimiz mübarək!
Zəfərimiz mübarək!

Haqdan gələn halal yolla
Şuşaya gedirik, Paşam!
Bilirsənmi necə abad,
Necə azadədir Şuşam!

Sərkərdəm əlində qılinc
Oğulları sıraladı.
Yağı düşmən göz açmamış
Ordusunu uraladıq.

Hələ tarix belə birlik,
Belə döyüş görməmişdi.
İndiyəcən düşmən belə
Öz qınına girməmişdi

Gözsüz qalan Qarabağa
Göz oldular igidlərim.
Haldan düşmüş Kəlbəcərə
Diz oldular igidlərim.

Susuz qalan torpaqlarım
Suvarıldı al qan ilə.
Hasarlandı sərhədlərim,

Şuşaya gedirik, Paşam,
“Vətən bağı al-əlvандı”.
Yol üstündə xarıbülbül,
“Zəfər yolu” çırąqbandı,
Şuşaya gedirik, Paşam!

Hasarlandı min can ilə.
Türkəm, tatam, talişam mən,
Oğlun sağ olsun, ay Vətən!
Zirvə-zirvə ucalasan,
Təpən dağ olsun, ay Vətən!

Laçınlar uçan oylağın
Barlı bağ olsun, ay Vətən!
Sən qaliblər qalibisən,
Üzün ağ olsun, ay Vətən!

S u Ş a

Xalq yaziçisi, Qırğızistan Respublikası Kino Akademiyasının akademiki, Manas Ordenu kavaleri Mar Taşım oğlu Bayciyev 23.03.1935-ci ildə Qırğızistan SSR-in Cəlilabad şəhərində müəllim və yaziçi ailəsində anadan olub. Qırğızistan Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsini, Moskva Ali ssenari və kinorejissorluq kurslarını bitirib. "Qırğızfilm" kinostudiyasında redaktor, Qırğızistan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyində baş redaktor, "Literaturnaya qazeta"nın xüsusi müxbiri vəzifələrində çalışıb.

Bayciyev qırğız və rus dillərində yazıb. Onun hekayə və povestləri bir çox dillərə tərcümə olunub, respublika və mərkəzi jurnalarda, ayrıca kitab şəklində çap olunub, pyesləri keçmiş SSRİ-nin yüzdən çox teatrının repertuarına daxil edilib, həmçinin Polşa, Almaniya, Çexiya, Ruminiya, Avstriya, Macarıstan, Finlandiya, İsveçrə, Kanada və başqa ölkələrin teatrlarında səhnəyə qoyulub. Onun ssenariləri əsasında müxtəlif kinostudiyalarda çəkilmiş filmlər dünya kinofestivallarında ali diplomlara layiq görülüb, kütləvi tamaşaçı sevgisi qazanıb.

Mar Bayciyev 29 oktyabr 2021-ci ildə 86 yaşında Bişkek şəhərində vəfat edib.

Mar BAYCIYEV

MƏNİM

QIZIL

BALIĞIM

Atamı müharibəyə aparmadılar. Onun ətrafdakı insanlara nə xeyri, nə də ziyanı dəyirdi. Hərdənbir içərdi, ancaq şuluq salmazdı, sakit olardı, məni tumarlayardı, zarafatlaşardı, hamı ilə razılaşardı, hamını dinləyərdi. Ancaq anam atamın içkili halını qəbul eləməzdı, onu küçəyə qovardı, atam çox vaxt naharsız qalardı. Evimizdə olan söz-söhbətdən heç kimin xəbəri yox idi: qapımızın cəftəsi bağlı, həyətdə də it. Atam öz bədbəxtliyini, iztirablarını ancaq yeganə köhnə dostu, içki yoldaşı Mirzəbəylə bölüşərdi. Anam evdə olmayanda onlar bizim anbarda içki məclisi təşkil edər, oturardılar. Mirzəbəyin dediyi sözlər qulağıma çatırdı:

– Yadında saxla, arvadından qorxan ər kişi deyil... O yalnız müqəvvadır.

Əgər mən sənin yerində olsaydım... Eh! Süz, sənin qoçaqlığının sağlığına içək... Bəlkə, gələn dəfəki davada özünü kişi kimi apardın.

– Və o gülməyə başlayanda atam da istehza ilə bığaltı qımışındı.

Mirzəbəyin öyüd-nəsihətlərinin bir faydası yox idi: anam evdə atamı lənətləyərək, mənə şillə-şapalaq vuraraq hökmranlıq etməyə davam edirdi. Mən indi başa düşürəm ki, anam həmişə gördüğüm kimi olmayıb, ağır müharibə illərinin ehtiyacı onu amansızlaşdırıb.

Ancaq mənimlə bir parta arxasında əyləşən balaca, ariq qızçıqaz Zayranı görəndə bütün bunları unudurdum.

Zayranın atası haradasa Volqada döyüşürdü, anası gözlənilmədən taygöz satıcı Maamita ərə gedib Qazaxistana köcmüşdü. Zayra isə ögey atası ilə yaşamaqdən qəti surətdə imtina edərək nənəsi ilə qalmışdı.

Mən hər gün süd almağa getməliydim. Anam məni hara göndərsə də, ayaqlarım məni mütləq Zayranın bizim küçənin lap axırında yerləşən evinə tərəf aparırdı.

Aalkan nənə inəyi sağana kimi mən Zayra ilə müxtəlif mövzularda söhbət edirdim. Mən geriyə, evimizə xoşbəxt biri kimi qayıdırıdım... Axşamlar isə, bütün evlərdə torpaq peçləri yandırılan zaman, istənilən tapşırıqdan boyun qaçırmaga çalışırdım: Zayranı gözləyirdim. O, bir dəfə, kibritin tapılmayan vaxtında, qonşu evlərin yanından ötüb kibrit üçün bizə gəlmışdı. Cəmi bircə dəfə gəlmışdı, ancaq mən onu hər zaman gözləyirdim.

Zayra məndən kiçik idi: mən yeddinci sinifdə oxuyanda, o, altıncı sinifdə idi. Hər iki sinifə eyni otaqda bir müəllimə dərs keçirdi. Deyəsən, belə tədris üsulunu "cırtdan" adlandıırlılar. Yuxarı siniflər ayrı-ayrı oxuyurdular. Mən və Zayra orta məktəbi bitirdikdən sonra pedaqoji instituta daxil olmayı arzulayırdıq. Ancaq mən hər zaman düşünürdüm ki, səkkizinci sinifdən sonra biz yalnız tənəffüslerdə görüşə bilərik. Zaman keçdikcə ikinci il də yeddinci sinifdə qalmaq qərarına gəldim.

Heç kim, əlbəttə, o cümlədən də Zayra, qış tətilindən sonra dərsə gecikməyimi, bəzən heç getməməyimi, ev tapşırıqlarını yerinə yetirməməyimi, yoxlama işlərində kobud səhvələr buraxmağımı başa düşmürdü. Müəllimə hər dəfə mənə iki yazanda heyrətlənirdi. Məni direktorun yanına çağırıdılardı. O, məni düz yola qaytarmağa cəhd edirdi, valideynlərimə şikayət etdi, dəfələrlə kötük yedim. Heç nə kömək etmədi – mən inadla öz yolumla gedirdim və nəhayət, istəyimə çatdım – məni ikinci ilə saxladılar.

Yay gəldi...

Bizim aulumuz çox mənzərəli yerdə yerləşir. Torpağı münbüt, məhsuldar, bərə-kətlidir, yeganə çatışmazlıq suyun olmasınaidir. Aulun bir başqa tərəfindən böyük arx kecir, ancaq yayda, əkinləri sulayıb qurtarmamış quruyur. Əlbəttə, indi Su Elektrik Stansiyası tikiblər, kanal da çəkiblər, ancaq əvvəllər su problem idi. Qışda qar suyu içirdilər, o biri fəsillərdə də vedrələrlə çaya getməli olurdular. Daş çıçırla iki-üç kilometr getmək çox çətin idi. Ona görə də

evdə vedrələrin cingiltisini eşidən kimi əkilirdim. Anam isə təəccübənlənirdi:

– Əcəb işdir, bu qara şeytan hara yoxa çıxdı? Bir dəqiqə bundan əvvəl burada veyillənirdi. Lənətə gəlmış, elə bil suyun dibinə getdi!

Əgər məni qəfildən tutsaydılar, bacardığım kimi aradan çıxdım: belimdən və ayağımın burxulmağından şikayət edirdim, qarnımı tuturdum... atam işə qarışana kimi. Bəzən də tamamilə başqa cür olurdu. Zayranın vedrələri iki böyük, yumru fincana bənzəyirdi. O, vedrələrlə yolda görünən kimi mən yel kimi çaparaq evə gedirdim.

– Ana, su gətirim?

– Nə? Gün hansı tərəfdən çıxbı?

– Ana, qoy gedim su gətirim.... Axı su artıqlıq eləməyəcək.

– Dünən səni qayıyla döyə-döyə güclə çaya göndərmişəm, bu gün xeyir ola? Deyəsən, sənin dərmanın qayıdır. Hələ ki suyu-mız var, axşam gətirərsən.

Mən deyilənləri qulaqardına vururam. Bir göz qırıpında suyu qazanlara boşaldıb, vedrələri götürürəm. Anam çəşqin vəziyyətdə ardımcı baxır. Ayaqyalın, yerdən toz qaldıraraq Zayranın ardınca qaçıram.

– Zayra, sən hara gedirsən? – getdiyi yeri bilsəm də, soruşuram.

– Su gətirməyə. Bəs sən?

– Mən də... anam paltar yuyur. Gəl birlikdə gedək, yaxşı?

– Yaxşı.

Çaya tərəf gedirik. Burada çıçırlar, bağırıtlar, sən qəhəqəhələr ətrafa yayılır:

Bizim həmyaşıdlarımız Djerqalandə çımirdilər. Zayranı da ora çağırıdım, ancaq o gülümşəyərək başını yırğaladı:

– Yox...

– Bu qızlar çox qəribədir! Əvvəllər, ibtidai sinifdə oxuyanda mən Zayra ilə birlikdə çımirdim, hətta oyun da oynayırdıq. İndi o çox dəyişilib. Nə oyun oynamamaq, başqalarının yanında mənimlə heç kəlmə də kəsmir. Görəsən, utanır? Həm də təkcə məndən və mənim yoldaşlarımdan deyil, deyəsən, elə hamidan utanır. Başa düşə

bilmirəm... Mən heyifslənirəm, çimmək heç də pis olmazdı.

Biz dağın döşünə qalxan zaman, uzanan tikanlar bizi uşaqlardan gizlədəndə Zayra üç dənə sədəf rəngli böyük düyməsi olan yaşıl, məxmər jiletini çıxardıb ciyin ağacının altına qoyardı. Onun qısa, qara saçları tökülen ciyinləri balaca idi.

– Yoruldun, hə?

– Yox, yox... mən elə-belə... – O gülüm-səməyə çalışır.

Mən onun hər iki vedrəsini götürürəm.

– Ver özüm aparım, görən olar, – Zayra narahat olur. Mən tabe oluram. Qızın vedrələrini daşıdığımı kiminsə görməsini mən də istəmirəm. Yoldan keçənlər uzaqlaşan kimi mən yenidən onun ciyin ağacını götürürəm. Zayra həmişə bir az qabaqda gedir, dik yoxuşlarda incə, qarabugdayı əlini mənə tərəf uzadır. Ancaq o, bir neçə addımdan sonra barmaqlarını dartır. Mən Zayranın kiçik qızıl balıqlar kimi titrəyən, əsən kiçicik sırgalarına tamaşa edirdim. Sadə, rəngbərəng şüşələrdən olan sırgalar mənə qiyəmətli görünürdü. Mən onun boy-nunun ardındakı yumşaq saçlarına toxun-maq istərdim.

Payız gəldi. Zəmilərdə biçin bu günlərdə qurtarib. Bu gün səhərdən havanın çox isti keçməsinə baxmayaraq, çayın ətrafi boşdur. Mən Zayra ilə birləkdə Djerqalandə yubandım; suya xırda daşları atdıq, sahilə tərəf üzən balıqları tutmağa çalışdım. Gözlənilmədən üfüqün kənarı işildadı, şəfəq saçdı – elə bil səmanı odlu-əlovlu qamçı ilə şallaqladılar. Biz hər ikimiz diksindik – bu ilin axırıncı tufanı bizi qəfildən haqladı.

– Aha, qorxdun? – mən gülməyə başladım, ancaq sonrakı gurultu az qala mənim də qulağımı batırdı. Bənizi qaçan Zayra başını yırğalayıb üstümə atıldı.

– Mən hələ belə göy gurultusu eşitmə-mışəm...

– Eybi yoxdur, – mən lovğa-lovğa, inamlı dedim, – sən belələrini hələ çox görəcəksən...

O! Əgər mən həmin dəqiqə bilsəydim

ki, Zayra bundan sonra heç vaxt nə sə-mada bükülən odlu ilanları, nə boz-qara buludlar arasındaki böyük boşluqda günəşin görünməsini, nə böyük parıldayan qı-ğılcımların köpüklənən Djerqalandə işiq-lanacağıni, nə də payızın qızılı rənginə boyanan dağətəyi yerlərin büllur kimi silsilə ilə uzanan, nəhəng, gurultulu səmaya hiss olunmayacaq dərəcədə qovuşan İssik Gölə tərəf sürüşəcəyini görməyəcək?.. Bəli, əgər mən bilsəydim...

Biz altında mağara olan böyük qayaya tərəf qaçıq. Kolxozçuların qum götürürdükəri kahada yağışdan gizlənmək olardı. Dəvənin göz yaşları kimi ağır damcılar artıq cığırda toz qaldırırdılar. Cığır isə canlı ilan kimi buruluraq getdikcə uzanırdı. Leysan yağdı, şimşekçaxdı və fırlanan su axınlarında qırılan ildirim çox qorxunc, ürpədici göründü. Dolu vedrələr bizə mane olurdu, Zayra ilə mən təpədən-dırnağadək islandıq. Mən mağaraya girən kimi köynəyimi çıxardıb sixdim.

– Zayra, soyuqlayarsan, paltarını quru-la. – Ancaq Zayra qəribə təbəssümlə gülüm-səyərək səssizcə divara söykəndi.

– Soyuqdur, xəstələnərsən, – mən təkid elədim.

– Eybi yoxdur, – o yenə də gülümsəyərək alt dodağını dişlədi.

Onun yaş, azca buruq saçları boynuna, alına dağılmışdı, göy güllü nazik paltarı bədəninə yapışaraq zərif bədən quruluşunu nəzərə çarpdırırdı. Zayra ağır nəfəs alırdı, mən özümdən asılı olmayıaraq onun sinəsinin necə qalxmağına diqqət yetirdim... Elə həmin andaca mən hər şeyi başa düşdüm. Möcüzə baş vermişdi: mənim qarşısında yetkin bir qız dayanmışdı... Bu qız bu yaxınlaracan bizimlə, oğlanlarla oynayan Zayra idi.

Mənə elə gəldi ki, uşaqlığımız elə bu dəqiqə bitdi, bu dəqiqədən etibarən nə isə fərqli bir şey başladı, təzə, həyəcanlı, qeyri-adı... Məni təeccübələ, eyni zamanda anlaşılmaz sevinc hissi bürüdü. Axmaq kimi dayanıb ona baxırdım. O zaman niyə sevinirdim? Bəlkə də, Zayranın böyüdüyüñə, bəlkə də, mənim özümü artıq balaca oğlan

deyil, müstəqil gənc kimi hiss edə biləcəyimə görə. Bilmirəm...

Görünür, mənim baxışlarımda nə isə Zayrani utandırırdı, o qızarın utancaqlıqla əlləri ilə sinəsini örtdü.

– Evə gedək... – o dedi.

Mən onun nazik ciyinlərinə öz yaş köynəyimi salıb mağaranın girişində olan vedrələrə çəpəki nəzər saldım. Onların içində divardan qəhvəyi rəngli maye gil töküldü və yavaş-yavaş səhər dumani kimi şəffaf suda əriyirdi.

– Bura bax, – başım ilə vedrələrə işaret etdim.

– Gəl vedrələri boşaldaq...

– Necə yəni boşaldaq? Axı evdə su gözləyirlər. Onda bizim Djerqalandan nə işimiz var idi?

– Su lazımlı deyil, – o yavaşcadan dedi və çəvrilib başını əyərək mağaranın divarından xırda daşları qopartmağa başladı. Onun kiçik sırgaları qızıl balıqlar kimi titrəməyə başladı. Mənim yadına düşdü ki, bu gün bizdə də ehtiyac olduğundan çox su var. Mənə elə gəldi ki, Zayra ürəyimin döyüntülərini hiss edir. O, birdən üzünü mənə tərəf çevirib anlaşılmaz bir tərzdə baxaraq çıxışa tərəf yaxınlaşdı və ovcunda yerləşən daşları yağışın altına qoydu.

– Bura bax! – Yağış damcıları xırda daşların üzərinə yağaraq onların üzərindəki palçığı yuyub təmizləyirdi: tap, tap, tap...

– Zayra, sən üzüyürsən? – xırıltılı səslə soruşdum.

– Yox, – bütün bədəninin titrəməsinə baxmayaraq, o cavab verdi.

Bizim baxışlarımıza toqquşdu.

– Zayra...

– Turusbəy...

– Onun yaş saçları mənim yanaqlarımı toxundu. Elə bil ki, məni iri qanadların üzərində sürətlə əsrarəngiz nağıllar aləminə götürüb apardılar, ətrafdı isə ildirim sevinclə rəqs edir və şimşək artıq göy gurultusu deyil, ancaq yerin və göyün bütün sirlərini bilən boz saqqallılarının xorudur.

Leysan şırlıtı ilə torpağa töküldü. Qəhvəyi axınlar yamaclar boyu axırdı. Mağaranın qarşısında böyük gölməçə əmələ gəlmişdi. Biz dayanıb suyun üzərində əmələ gələn və elə həmin andaca yox olan qabarıcıqlara tamaşa edirdik.

– Ehey! – haradansa yuxarıdan səs eşidildi və yağışın şırlıtısında itdi.

Zayra əllərini ehtiyatla çıxartdı:

– Bizi axtarırlar...

Mən səmadan yerə endim. Zayra vedrələrə tərəf qaçıb onları çevirdi və biz əl-ələ tutub yuxarıya qaçıq. Ayaqlarımız gilə yapışındı, bulanıq sular yuxarıdan üzüshağı axırdı. Biz dağda əyri köndələn yağışın arasından bir neçə atlını gördük.

– Tərbiyəsiz şeytanlar! – onlardan biri hirslə bizi söyməyə başladı. – Biz hamımız ikinizin də çayda batdığını düşünürdü! Tez olun, evə gedin!

Biz aulacan qaçıq, sonra hərə öz evinə tərəf yüyürdü. Evdə məni qulaqburmazı gözləyirdi. Ancaq heç nə mənim vecimə deyildi. Mənim fikrim Djerqalandakı soyuq mağaranın yanında dolaşındı. Yox, bu gecə yuxuya getmək mümkün olmayıacaq! Mən dan yeri ağaranda atamın velvet gödəkcəsini üstümə atıb qaranlıqda qapını əlimlə axtarıb tapdim. Götürənə parlaq ulduzlar səpilmüşdi. Mən üzümü səmaya tutub dayandım. Ulduzlar bir-birinin ardınca sönməyə başladılar. Ancaq Çolpan, axşamkı yağışda yuyulub təmizlənmiş səhərin ulduzu getdikcə daha da parlaq, sevincli görünürdü. O elə bil mənə bic-bic, həyəcanla gülümsəyirdi. Eynən Zayra kimi. Mənim Zayram kimi.

Hər tərəfi əsrarəngiz bir sükut bürüdü. Sübh tezdən hava təmiz, yüngül idi. Havadan torpağın, əkin yerlərindən yovşan ətirli çöl güllərinin etri gəlirdi. Yadına gəlmir, deyəsən, o vaxt mən dünyanın hər yerində belə bir sakit, aydın səmanın olmadığını, haralardasa müharibə olduğunu, mərmilərin guruldadığını, güllələrin atıldığını, insanların öldüklerini, şikəst olduqlarını başa düşmürdüm, anla-

mirdim. Yadıma gəlmir, ancaq mənim ürəyim yaşamaq, arzulamaq, özünü dərk eləməyin xoşbəxtliyi, günəş çıxan kimi aulun kənarındaki daxmaya gedəndə sevgilimin mənalı, mehriban gözlərilə, cingiltili gülüşü ilə məni qarşılıyacaq anın xoşbəxtliyi ilə doludur... Həyat gözəldir! Bax odur, mənim ulduzum, mənim taleyim – o, çox yaxındadır, əlini uzatsan, ona çatarsan... Mən ancaq indi hiss etdim ki, həyətdəki itimiz özünün yaşı, isti dili ilə ovcumun içini yalayır.

– Çix get! – əllərimi gödəkcəyə silib itə təpik vurmaq istədim, sonra birdən başını sığallayıb, köpəyin gözlərinə baxdım. İt sanki gülümsədi.

– Sən niyə erkəndən durub gəzirsən? Yəqin ki, kolxozi əriyindən həddindən artıq çox yemisən, ona görə də qaçırsan – anamın arxmaxca deyindiyini eşittim.

Anam həmişə tezdən durardı. Mən səhərin belə tez açılmağını təsəvvür eləmirdim.

– İşin-güçün yoxdur, avara, cirkli itlə oynayırsan, bağla onu!

Sabah paltar yuyacam, mənə çoxlu su gətirməlisən! Atı yəhərlə, atan bazara gedəcək! – O, evə qayıdır bir gün əvvəl Mirzəbəylə içib yerində firlanan,yük maşını kimi xoruldayan ərini oyatmağa çalışdı.

Mən yəhəri çıxarddım, bizim ariq, sümmükləri çıxan yabını yoxlayana kimi Mirzəbəy də gəlib çıxdı.

– Salam əleyküm, igid. Sənin zəhmli atan oyandi? Bu gün bazar günüdür, tələsmək lazımdır, əgər geciksək, arvadı ona qu-laqburması verəcək... ha, ha, ha... – Mirzəbəy xırıltılı səslə danışıp evə girdi.

– Başa düşdün? – anam dönə-dönə soruşdu. – Bir qutu çay, bir kilo duz və sabun alarsan. Ən əsası – sabun. İki aydır ki, paltar yumuram. Bax ha, qazandığını içkiyə vermə, özün bilirsən, satmağa başqa heç nəyimiz yoxdur...

– Narahat olma, mən onunla gedirəm, – Mirzəbəy onu sakitləşdirdi.

– Elə iş də orasındadır ki, sən onunla gedirsən, – anam dodaqaltı mızıldandı.

O illərdə çay, sabun, qənd, duz və kerosin çətin tapılırdı və qiymətləri də baha idi. Çay əvəzinə qaralanadək qızardılan yerkökünü dəmləyirdilər, kerosinin yerinə hər an lampanı partlada bilən hansısa bir qarışığı yandırırlılar, qapqara paltar sabununun bir tikəsi otuz dənə toyuq yumurtası qiymətinə idi.

Səhər çayından sonra atam keçinin qırırm dərisini, bir azda xırda-mırda götürüb, Mirzəbəylə birlikdə şəhərə yollandı. Anam onların arxasında deyinirdi.

Mən anamla birlikdə təzəkləri yapmağa başladım, axşamdan isladılan peyini vedrələrdə gətirirdim, anam isə yaşıl-qəhvəyi topaları yumrulayıb divara yapırıdı. Bu xoşağelməz işi tez bitirib Zayranın yaşadığı yerə – kəndin kənarına qaçmaq istəyirdim. Ancaq zirək, diribaş olan anam elə bil ki, mənim acığımı ağır-agır işləyirdi, gah yaylığını düzəldirdi, gah da dəqiqəbaşı aşağı düşüb işləməyə mane olan paltarının qollarını cirmələməyimi məndən xahiş edirdi. Mən itaətkarcasına anamın paltarının qollarını cirmələyirdim, ya da dişlərimi sıxaraq dolu vedrələr ilə dayanıb gözləyirdim.

Aradabir Zayranın evinə tərəf nəzər yetirirdim, ancaq küçə bomboş idi. Birdən küçənin lap axırında beli donqarlaşmış qozbel bir qarı göründü. Əl ağacına söykənərək yeriyən Zayranın nənəsi idi. Mən həmin dəqiqli onu tanıdım. O, arada dayanıb günəşə nəzər yetirərək, hündürdən hürə-hürə onu müşayiət edən itləri əl ağacı ilə qovaraq yavaş-yavaş yeriyirdi.

– Allah köməyiniz olsun, qızım, – o yanımıza çatanda salamlaşdı. – Sənin ərin evdədir?

– Yox, nə olub ki?

– Mənim nəvəm dünən leysan yağışa düşüb, – Qoca qırılmış dodaqlarını çeynəyirdi. – Bütün gecəni öskürüb... indi də qızdırmadan yanır. – Aalkan yaşıran gözlərini və ariq, saralan yanaqlarını paltarının qolları ilə sildi.

– Yaxşı, ana, şəhərdən gələn kimi baş çəkər, – deyib anam laqeydiliklə işinə davam etdi.

Mən qorxdum. Zayra xəstələnib. Elə bu saniyə onu görüb, kefini xəbər almaq lazımdır. Bəlkə, onun xəstəliyi ciddidir? Atam ona necə kömək edə bilər, baxmayaraq ki, aulda hamı ona hörmət edir, ara həkimi kimi tanır. Mən xəstə insanların mütləq qaydada atamın məsləhətlərini yerinə yetirdiklərinin şahidi olmuşam: su içməyi əmr edir – su içirlər, deyirsə, yağı iç – yağı içirlər. Hamı ona inanırdı. Elə mən özüm də ona inanıram, müqəddəs su ilə dişlərimi müalicə eləyib.

Hava qaralana qədər küçəyə çıxa bilmədim: anam səbirsizliklə atamın dönüşünü gözləyərkən əsəbiləşirdi və hirsini mənə tökürdü. Ancaq axşam yeməyindən əvvəl imkan tapıb aradan çıxdım. Lakin Zayranın evi qaranlıq və sakit idi. Mən onun pəncərəsinin altında bir xeyli dayandım, əlim öz-özünə qalxdı – taqqildatmaq üçün, ancaq özümü ələ aldım. Əvvəlki vaxt olsayıdı, taqqildadardım, burada nə var ki? Hətta dünən yox, srağagün də taqqildadardım, amma bu gün bacarmadım. Mən onu görmədən geri qayıtdım.

Sahahısı gün daha da gərgin oldu. Atam gəlmədiyi üçün anam hirslənib özündən çıxmışdı. Mən bir neçə dəfə Zayragilin evinə yaxınlaşdım, hətta onun zəif səsini də eşitdim, ancaq içəri keçməyə cürət etmədim: evdə kimlərsə var idi, lağa qoyulacağımdan qorxdum. İndiyə kimi bu axmaq qorxaqlığımı özümə bağışlaya bilmirəm. Aalkan nənə isə ikinci dəfə bizə gəldi.

O yoxdur, – anam yorğuncasına dedi. – Başına nə iş gəldiyini ağlıma gətirə bilmirəm.

Axşama doğru atam Mirzəbəynən gəldi. Onlar tamamilə sərxoş idilər, mənasız tərzdə gülüşürdülər, oxumağa çalışırdılar. Atam darvazanın yanında kartof kisəsi kimi yəhərdən düşdü, Mirzəbəy onun başının altına papağını qoyub özünə təref çəkdi. Atam o dəqiqə xoruldamaga başladı.

– Qoy elə burada canı çıxsın! – anam qəzəblə qışkırdı. – Onu evə aparmağı heç ağlına gətirmə! Qoy səhər açılsın, mən ona bazarı göstərərəm!

Anam ağladı.

Anamın öz acı taleyindən rəfiqəsinə şikayətə getməyindən istifadə edərək atamı sürüyüb evə apardım və ayağındakı uzunboğaz çəkmələri çıxartdım.

– Rədd ol buradan, lənətə gəlmiş! – bu səs məni günəş doğmamışdan əvvəl yuxudan oyandırdı. – Sənin başqaları kimi mühəribədə ölməyin yaxşı idi. Nə üçün Allah öz dərgahına ancaq yaxşı insanları aparır? İtil, yoxsa saqqalsız qalarsan! – anam şışkin atamın yaxalığından tutub silklədi.

– Əl çək, açıl yaxamdan. Mən sənə nə eləmişəm? – atam kədərli, qaşqabaqlı halda dardındı.

Hələ bir sorusursan da?! A! A! Dünənki pullar haradadır? Duz haradadır? Sabun haradadır? Sabun haradadır, əyyaş, cavab ver, hanı sabun?

– Nə sabun?

– Sənin Mirzəbəylə içdiyin sabun!

– Biz sabun içməmişik...

– Boğazınızda qalaydı. Bəs onda haradıdır?

– Sabun Mirzəbəydə qalıb, – atam tərəddüdlə dedi. – Bax belə bir tikə.

– Çix get! Əgər mənim üçün sabun tapmasan, səni evə buraxacağımı ümidi eləmə. Sən də əyyaş atanla çıx get, yaramaz!

– anam mənim üstümə cumdu. Biz sakitcə həyətə çıxdıq. “Yaxşı, mən usağam – pərt oldum, düşündüm, – bəs atam nə üçün ondan qorxur? Gərək yaxşıca bir şillə vurayı!” Mirzəbəy atam kimi şışkin halda, alnında yaş dəsmal çay içirdi. Onun özündən xeyli cavan, bic, diribaş, fərasətli arvadı sakitcə çay süzürdü və atamlı mənə piyalələri uzatdı.

– Səhər tezdən köhnə dostunuza əyləndirmək istəyirsiz? – Mirzəbəy xırıltılı səslə danışaraq atama göz vurdur. – Xeyir ola, Moke?

Atam zarafatlıq deyildi. O, dərindən ah çəkdi...

– Allah bizi cəzalandırdı... “Sabun istəyir, sabunsuz gözə görünmə, deyir...” Bəlkə, nə isə fikirləşəsən? Axı sən mənim arvadımın xasiyyətinə bələdsən.

– Hə... axı nə fikirləşmək olar? – Qaynar çayı özünə tərəf çəkdi, – deyirsən sabun tələb eləyir?

– Əgər tapsanız da, baha başa gələcək, – Mirzəbəyin qabları yiğisdiran arvadı dilucu dedi.

Yenə səssizlik çökdü. Elə bu vaxt qonşunun qızı gəldi.

– Moke dayı, Aalkan nənə onlara dəyməyinizi xahiş eləyir. Zayra xəstələninib.

Qızdırması var, onu müalicə edin.

– Sabah, sabah. İndi vaxtı deyil, – bizim başımız bəladadır, – atam əllərini tərpətdi.

Mən heyrətləndim. Atam Zayranın, mənim Zayramın hələ pis olan vaxtda belə danışa bilməz. Məni az qala ağlamaq tutdu. Atamı necə yola gətirəcəyimi bilmirdim. Elə bu zaman Mirzəbəy yerindən sıçradı:

– Ay, ay, Moke, bir dur! Heç bir bəla yoxdur. Sən bir bura bax! – o, atamın qulağına nə isə piçildədi. Atam qızarmış gözlərini bərəldərək qulaq asırdı; sonra, deyəsən, başa düşdü, gülümsəyərək Mirzəbəyin ciynindən vurdu.

– Qocaya de ki, bu saat gələcək, sən isə, – o, mənə müraciət elədi, – get öz anana de ki, sabun olacaq.

– Olar ki, mən də səninlə ora gedim? – mən soruşdum.

– Lazım deyil. Xəstələrin necə müalicə olunduğunu görməmisən? Get!

Mən qulaq asmalı oldum.

Ancaq anamı sabunun olacağına inandıra bilmədim; o, məni evə buraxmadı, darvazanın arxasında oturməli oldum. Doğrudur, bu çox uzun çəkmədi. Bir azdan atam göründü. Onun əlində yapışqan kimi qara sabunun ağır bir tikəsi var idi. Mən uyğun bir zamanda Zayranın halını xəbər aldım. Atam nə isə dodaqaltı danışb öskürməyə başladı.

Djerqalandan on dörd vedrə su gətirdim, ürəyimin, yoxsa ciyinlərimin daha çox sizildadığını deyə bilməzdim. Mən hər dəfə mağaranın yanından keçəndə su qabarcıqlarının düşdüyü gölməçəni görürdüm, indi o xeyli balacalaşıb, durğundur, sanki öz üzümdə yaş saçların toxunuşunu hiss

edirdim, titrəyən qızıl balıqları görürdüm. Oy, kaş ki bu lənətə gəlmış paltaryuma mərasimi tez başa çataydı, axşam düşəydi, mən gedib Zayranın evinin pəncərəsindən baxa biləydim! Anam ağları asmağa macal tapmamış çaparaq kəndin kənarına getdim. Nəyin bahasına olursa-olsun, Zayranı görməliydim! Mən götür-qoy eləyəndən sonra divarın xarabalıqlarına dırmaşib aşaraq bağçaya tullandım. Pəncərəni taqqıl-datmaqdan ötəri Aalkan nənənin inəyi sağmaq üçün çıxacağı vaxtı gözləyirdim.

Elə bu vaxt addım səsləri gəldi, atam divarın yanından keçirdi. Mən cəld kolların arasında gizləndim. Atam Aalkan nənəni küçəyə çağırıb, ona kağıza bükülü nə isə uzadıb dedi:

– Mən bu sabunun üstündə Quran oxuduğum üçün şəfaverici olub. Qızını bu sabunla çızmızdırəsən, bir gündən sonra sağalacaq.

Atamın səhər anama verdiyi paltar sabununun qalığını tanıdım. Qoca gözlərini heyrətlə yararsız sabun qırığına zillədi, məni isə xəcalət hissi büründü: mən cəld durub özümü evə çatdırıldım.

– Sən sabunun qalığını görmüsən? – anam üstümə düşdü.

– Yox, bəlkə, it yeyib...

– Mən sənə göstərərəm, it yeyib. Pişik balası kimi gəzib-dolasırsan. Mən düşünürdüm ki, sabunun qalığı növbəti dəfə paltar yumağa da çatar. Üzümü çevirən kimi cirpişdirdin. Heç nəyi qoymaq olmur. Gör nə günlərə gəlib çıxdıq!

Mən ona işin düzünü demədim – onsuz da bir həftə boyunca itən sabun qırığı haqqında söz-söhbət kəsilməyəcəkdi. İşin üstü bir gündən sonra, Zayranın hələ tamamilə pisləşəndən sonra açıldı: o sayıqlayındı, demək olar ki, ayılmırıdı.

Mən artıq dözə bilmədim. Ayaqlarım məni Zayra ilə tez-tez vaxt keçirdiyim evin kandarına gətirib çıxartdı.

Qapını Zayranın uzaq qohumu – orta yaşlı, hündür bir qadın, kolxoz briqadırı açdı.

O, qışqabaqlı halda məni nəzərdən keçirib soruşdu:

- Sənə kim lazımdır? Nə istəyirsən?
- Mən bir dəqiqəlik.... Mən Zayraya baş çəkmək istəyirəm...
- Baş çəkmək? - acı-acı gülümsündü.
- Bəlkə, yeni müalicə üsulu tapmışan? Bəlkə, sabun az olub, çatmayıb? Bəlkə, yənə də çımdırmək lazımdır? Qoca qarını aldatmaqdan yorulmadınız? Oy, bədbəxt cadugərlər, - sümükləri çıxmış əlinin yumruğu ilə məni hədələdi, - qızı öldürmək istəyirsiniz?
- Ey, Kukuy, kimi söyürsən? - Aalkan nənənin yorğun səsi eşidildi.
- Qonağımız gəlib... firldaqcı ara həkimin oğlu...
- Məni xəcalət hissi bürüdü. Boğazım qəhərləndi. Göz yaşım məni boğdu, ağlamağımı güclə saxlayaraq çırpinirdim, kənara atıldım, arxamcasə ulu babamdan başlamış bütün nəslimiz lənətlənirdi.

Mən lal kimi quruyub qalmış halda kəndin ətrafında veyillənirdim. Elə bil sinəmə soyuq su yayılırdı, beynim, ürəyim, qanım buzlaşındı. Mənim ulduzum sönüb gedirdi: mənim qızıl balıqlarım get-gedə gecənin qaranlığında gözdən itirdilər, mən isə heç

nə edə bilmirdim. Axşama yaxın Tyupdan həkim gəldi. Aulda onu sadəcə Krivonos çağırırdılar. Aleksey Stepanoviç Krivonosov mühəribə illərində gecə-gündüz yorğunluğa baxmayaraq, bütün aulları gəzərək insanları müalicə edir, iynə vurur, dərman verir, palpaları, yatacaqları dezinfeksiya edirdi.

Krivonos Zayranı müayinə edəndən sonra Aalkan nənəyə astaca dedi:

- Baybiçə, özünüz ələ alın, təmkinli olun. Əgər məni bir gün əvvəl çağırırsınız...

O, Zayranın bir az soyuqlayandan sonra ikitərəfli sətəlcəm olduğunu dedi. Aalkan nənə səssizcə nalə çəkdi...

Həmin gecə Zayra səhərə çıxmadı...

Kimdir günahkar? Kimi qınayım? Kimi günahlandırırmı? Məsləhət verən əclaf Mirzəbəyi? Arağın ucbatından insan simasını itirən doğma atamı? Anamın xasiyyətini? Cəhaləti? Yoxsa insanları ən zəruri şeylərdən məhrum edən mühəribəni?

Mən heç nəyi unuda bilmirəm, mən öz qızıl balığımı unuda bilmirəm. Axı hər kəsin öz qızıl balığı var. Onsuz... onsuz necə yaşamaq olar?

Tərcümə edən: *Məlahət Qənbərova*

ŞEİR VAXTI

Burda yovşan-yovşan ölür qoxular,
boynuna ip salır yalquzaq səsi...
Gözümdə can verir itkin yuxular,
ağlayır arxamca öz uzaq səsim...

Öpdüm yanağından ağrılarımın,
başımın altına yastıq elədim.
Asıldım qolundan sarğılarımın,
oldüyüüm yeri də yaziq elədim.

Hər səhər ovcumdan doğdu Günəş də,
Gözümdən çəkildi içimin çəni!
Ruhumu yandırıdı odsuz atəşdə,
Tanrı da ovcumdan oxşadı məni...

Bütün tabutlar
Tanrının ana bətnidi,
bütün qəbirlərsə
qorxu simfoniyası.
Ölümü soruşma,
ölüm sevdiyindən bezməkdi...
Allah
sevgisi tükənəndə
öldürür adamları.
Ölüm həm də
intiqam almaqdı insan ağlından.
Bax,
dəlilər öləndə heç kim ağlamır,
heç Tanrı da...
Ölüm həm də
bir xəstə çarpayıśında
Yaradanın intiharı...
İnsansa yaşayıb intiqam alır
öz alın yazısından...
Gülün yaşadıqlarınıza...
Gülün ki, evinizin işığı yansın...

Qol saatimdə intihar edir ömrüm,
əlimdəki təsbeh dənələyir günlərimi
oğlum üçün...
Oğlum ağlayır,

TURAL TURAN

kiriyir saat əqrəbi,
şam işığı süd verir körpəmin duasına.
Anlayıram,
anlayıram ki,
ata olmaq oğul ömrü yaşamaqdı,
ayaqlarını itirmiş otaqda...
Ata olmaq
bir saat əqrəbində axsamaqdı...
Oğlumu ağlatma, Tanrı
hardan biləsən, sevdiyim,
hardan biləsən, o ağlayanda
boynu vurulur bütün duaların.
Hardan biləsən, sən ata olmamışan...
Göz yaşlarında möhtəşəmlik çökür,
sükutun batır yanaqları...
Ağrılarım başını sığallayıır oğlumun
... və təkcə qol saatında deyil,
köksümün sol saatında da
intihar edir ömrüm...
Oğlumu kirit, Tanrı,
himn oxumasın qaranlığa;
qalxmasın ayaq üstə zülmət,
gözündəki işıqlar atsın çəliyi!
Mənə güc ver,
mənə güc ver
oğlumun üzündən düşən gülüşləri
təzədən yerinə hörüm...

Gül ki, saat əqrəbləri qibləsini tapsın,
Zaman intihar etsin qollarında...
Gülüşün
bir sözlük məktub olsun gələcəyinə...

Bütün ilk məhəbbətlərə...

Ayrılığın qız üzündə qoyduğum,
Göz yaşıının rəngi yenə ağıdımı?
Bir yazının yaxasından asdığım
Alın yazın bu ömrünə sığdımı?!

Yenə gözün yol qalxırmı piyada?
Səni gördüm hər yuxusuz boyada...
Ölüm də yox, gəlib məni oyada,
Sən gəl, soruş: – pəncərəsi sağdımı?

Tikib-uçurduğum yuvam sən oldun!
Tanrıının üzündə boyam sən oldun...
Ovcumda titrəyən duam sən oldun,
Məndən sonra Tanrı sənə baxdım?!

SƏN GÜL...

...Bəlkə, insan kölgəsinin alın yazısıdı,
Bəlkə də, Tanrıının ağızından saldıçı
ağlı dişidi...
Bəlkə də, cəhənnəm elə insanın özüdür –
Qucaqlayır anadan yetim qalmış soyuqları...
...Yanaqlarından
bir təbəssümlük kərpic düşüb elə bil,
qapısı açıq qalıb gülüşlərinin...
Zarafat edirəm, sən gül,
sən güləndə
qəbirlər də gülür,
tabutlar da...
Yaradanın sevinc göz yaşını sağır
çiyini yapıcılı buludlar da...
Sən gül...

Səndən əvvəl daşlar gəlin köçmüdü bu evə,
səndən sonra mamır uzaqlıqlar böyüdü
bu daxmanın pəncərələri...
Kaş bu evin güzgüsünü də aparaydın;
bələyəydin, böyüdəydin...
toxuyaydın ayrılığın xalçasına ilmə kimi...
...Qayıt, əlindən tut
ayaqları keyimiş məhəccərlərin,
qayıt, qadınsız yaşaya bilmir
bu evin döşəməsi.
Sən gedəli tavanlar iməkləyir
döşəmənin üstündə.

Üşüməsin deyə, ayaq izlərini
bir cüt coraba büküb cibimə atmışam.
Ciblərim bələk olub ayaq izlərinə...
Qayıt, özün yürgələ ayaq izlərini.

Qayıt, beşiyində boğ,
böyüməsin üç yaşılı çarpayı tənhalığı...
...Sən gedəli bu evin divarları da
daş-daş göz yaşları tökür, qayıt...

Məktub yazma, ağ kağıza gülümsə,
Göndər mənə, biləcəyəm halını...
Hər gedişin qayıdışı ölümüdü,
Yorulanda gözləyirəm yolunu.

Ağ şərfini saxlayıram hələ də,
Boynuna doladım hər xatirənin.
Yorğanı çək, bax, üşüyür ayağı,
Mənsiz yatammayan bir xatirənin...

Yuxunu söndür gəl, lap ölüməsayaq,
südü bitən ağrı, bəlkə, kiriyə...
İçimdə adını çəkmişdim bayaq,
Divardakı şəklin döndü geriyə...

Payız da bu gecə yorğun, əsəbi,
Sənli xatirələr gözümdən axır.
Səsinə inanmır saat əqrəbi,
Sənmi gəldin? – deyə qapıya baxır.

İlahi, ovcumu yumuram Sənə,
İlahi, duamın başını bağla.
İlahi, bu gecə doğuldum yenə,
İlahi, yuxumun huşunu bağla.

Mən öz qorxusuna vurulan adam,
Mən öz nəfəsini asan qatiləm.
Mən öz günahında durulan adam,
Mən öz günahından küsən qatiləm...

Mən qanlı üzündə gülüş böyüdən,
Can verən kölgənin məzar daşıyam.
Mən dar ağacında öpüş böyüdən,
Son nəfəs əlində tumar daşıyam.

İlahi, ovcumu yumuram Sənə,
Üşüməsin deyə körpəcə duam...
İlahi, özün yağı yağış yerinə,
Yağ ki, kirli andı yenidən yuyam...

ALONSO

YURDÇU

(Həyat ən usta yazılıcidır)

Evin kandarındaki kiçik xalçanın üstünə ayağını qoyacağı anda kələ-kötürlüyündən bildi ki, xalçanın altında nəsə var. Kənarını qaldırdı ki, əlini xalçanın altına salıb o "nəsə"ni götürə. Həmin vaxtda xalçanın kənarından çıxan qara quyruğu gördü - ilan quyruğu idi. Qorxudan geri atıldı.

- Ay Allah, evə ilan girib?! - titrək səsi böyük eyvanın pəncərələrinə dəyib daş pilləkəndə cılıkləndi.

Kimdən soruşurdu ki?! Bir də öz səsin-dən diksindi. Elə bil anasının öldüyü həmin günü indi bir də yaşadı. "Nənəm vay!" - deyib ağlaya-ağlaya çarəsizcə sağa-sola baxdı. Bilirdi ki, yaxınlıqda insan övladı adına bir ins-cins yoxdur. Ən yaxın qonşu belə buradan səsini eşitməzdidi: kənd evləri aralı tikilir axı. Amma yenə də gözü axtardı. Atasını, qardaşlarını çağırmaq istədi, "Heç olmasa Zəminə yanımda olaydı" - deyə bacısını arzuladı. Üşüdü. Bilmədi, qorxudan əsirdi, ya doğrudan da, soyuq idi. Nə soyuğu? Yayın ortasında soyuq nə gəzirdi buralarda?! Gözünün yaşı üzündə qurudu. Ağlamağa vaxt olacaqdı. Gecələri kim əlindən alıb ki?!

İndi isə ilanı öldürməli idi. Həyətdəki odun yiğdiyi kümədən bir odun parçası götürdü. İlanın quyruğunun əks tərəfindən - başının ola biləcəyi yeri təxminini bəlirləyib xalçanın üstündəncə bir neçə zərbə endirdi. Qorxu adamı cəsarətli edirmiş. İlanın fisiltisi, çırpınışları tükürpədici olsa da, ev sahibəsinin fikri qəti idi: çağırılmamış "qonağ"ı öldürmək. Başı əzilmiş ilan bütün zəhərini sağına-soluna saçaraq, nəhayət ki, oldu.

Ev sahibəsi yalnız indi onun evə niyə girdiyini düşünməyə macal tapdı: lənətə gəlmış bayirdakı istidən qaçıb sərin yer axtara-axtara buraya - yenicə sildiyi daş

Aygün YAŞAR

pilləkənlərin sement suvaqlı kandarının sərinliyinə soxulub.

- Amma buru mənim evimdir! Eşidirsən, qara talxa? Bura hələ də mənim evimdir! - acıqla piçildədi. Taleyinə olan acığını öz yerini bilməyən uğursuz ilandan çıxdı sanki.

Birtəhər əlləri əsə-əsə yabanın ucunda ölü ilanı götürüb həyətdən kənardakı dərəyə tulladı. Qayıdırıb pilləkənin qabağındakı zəhəri, qanı su ilə yudu. Bir neçə dəfə silib təmizlədi. Balaca xalçanı da yuyub, salavatlayıb dəmir teldən asdı. Pilləkənin qabağına ayrı kilim sərdi.

- Gərək küçə-bucağa dərman-filan qoyum. Keçən dəfə də evin içində əqrəb sancmışdı ayağımı. Ağrısı öldürmişdə az qala məni. İndi də bu adıbatmış. Heç keçən qış həyətə doluşan canavarlardan belə ürpənməmişdim. Tüfəngin səsinə qışmışdilar bir dəqiqədə. O itən itdilər... Ölüm dən qorxmuram e. "Ölüm haqqı" - nənəm deyərdi. Can nənə... - yenə göz yaşlarının üzündəki qurumuş ciğiri islandı - Ölüm nədir ki? Eliçində qardaşlarımı xəcalətlə

qoyaram deyə, qorxuram belə ilan-çayan zəhəri ilə ölməkdən. Allah iraq eləsin... "Yığış gəl şəhərə, bacı!" – deyirlər. Gələ bilmirəm axı, qardaş. Siz oralarda qocalmısınız, mən də bu həyət-bacada. Şəhərin dörd divarı içində bağrim çatlayar üç gündə. Ömrüm bu evimizdə keçib. Dədə yurdumu necə xaraba qoyum gəlim? Son nəfəsimə qədər də olsa, qoymaram "Xızır kişinin evi viran qaldı" deyilə. Kənddə neçə evə bayquşlar yiyələnib indi. Ayağı yer tutan qaçıր şəhərə. Sehrangilin, Afatgilin, Qafargilin, Rəfiqəgilin evləri uçulub dağılıb. Kəndin mal-heyvanı da bir yandan dağıtdı çəpər-çoluqlarını. Bizim evi də ot bassınmı biz ola-ola?! Bu evin o günləri vardı ha... Hara getdi o günlər, İlahi?! Qağam at belində axşamçağı həyətə youvuqlaşanacaq nənəm inəkləri sağıb bitirirdi. Biz də əllərində-ayaqlarında qulluğa qaçırdıq. Şam namazından sonra açılan süfrənin bu başından o başı görünmürdü. Bağ-bostanımızın bar-bəhərindən düzərdik süfrəyə. Nəvə-nəticələrin hay-küyü, gülüşləri, gəlinlərin yaşmaqlanıb süfrəni hazırlamaları, zarafatlarımız... Nadir ailəsini götürüb Almaniyaya köçəndən sonra nəvələrin həsrətinə heç bircə ay dözə bilmədilər nənəmgil. Yarızarafat da olsa, qağam haqq edirdi Nadirə "nemes" deyəndə. Nəvələrin adını çağırı-çağıra gözüəciq getdi ikisi də. Özləri ilə apardılar evin olan-qalan həyat nişanələrini də rəhmətliliklər... Həyətdəki heyvanların, itin, pişiyin də hüzuru var idi onda elə bil. İndi yaziq Bozdar nə gündədi? Elə "it günündə" dedikləri bu imiş. İt də o günlərin xiffətini çəkir. Mənim kimi. Əldən düşüb yazıq. Çox çəkməz o da; bu gün-sabahlıqdı. O boyda bağ sovulub, hər nubaranlıqda uşaq kimi sevinərdi, əlləri ilə peyvənd etdiyi ağaclar da qağamsız bəhər vermək istəmədilər... – gözlərini bir nöqtəyə zilləyib sanki kiminləsə danışındı. Daş pil-ləkəndə oturub xatirələrə dalan əlli yaşılu bu qızın özü də daşa dönmüşdü sanki. Birdən iləni öldürdüyü yerə - qapının kandarına baxaraq səsi yetdiyi qədər ucadan bir bayatı çəkdi:

*Əzizinəm, qardaş, gəl,
Uzaq ellərdən aş, gəl,
Yolunu gözləməkdən
Oldum yurduma daş, gəl...*

Hönkür-hönkür ağladı. Ürəyinin nisgilini gözlərindən boşaldandan sonra özünü yenə danlamağa başladı:

– Allah keçsin günahımdan. Təki canları sağ olsun. Oxumağa gediblər, ruzi dalınca gediblər. Allah işlərini avand eləsin. Qərib ağa imam Rza xatırınə Allah qərib qardaşımı pənahında saxlasın...

Bu vaxt hiss elədi ki, həyətə bir maşın girdi. Ardınca maşının qapılarının səsi gəldi. Özünü yetirib həyətə qaçana qədər doğma səslər onun qulağına yetirdilər özlərini:

– Bozdar! Bozdar, gəl bura! Ay ata, Bozdar necə arıqlayıb?!

– Bacı! Ay bacı!

– Bibi!

– Can bibi! Bibi sizin qədəmlərinizə qurban olsun! – gələnlərə tərəf ayaqyalın gedən ev sahibəsinin indi yeridiyini yox, qanadlanıb uşduğunu görürdü Bozdar. İt özü də sevincdən elə zingildəyirdi ki, elə bil dil açıb bu yeddi ildə nələr baş veribsə, hamısını bir-bir danışacaqdı tanış iyələrin sahiblərinə...

Ay Bəniz ƏLİYAR

QAYIDAN TORPAQLAR, QAYITMAYAN OĞULLAR

poema

*Bu əsər Vətən, torpaq uğrunda cəsarətlə
ölümə atılan igidimiz Xəyal Həsənova
həsr olunur.*

Yeni bir sevgi ilə doğurdu kənd günəşini,
Yeni gün gətirirdi Surra adlı bu yurda.
Hər gün erkən qalxırdı Həsənovlar ailəsi,
Nur dağı kimi idi Surra dağları burda.

Üfüt tərtəmiz idi, günəş şəfəqləri pak,
Küləklər xəfif-xəfif gözlərini döyürdü.
Dağların qucağında bulud vardı ağappaq,
Bir ağača top kimiyydi, gəl oynayaq, deyirdi.

ŞEİR VAXTI

Sanardin, bu Nur dağı bir sırı ocaq-oba,
Hira mağarası var hardasa gizlinində.
Hörümçək tor quracaq, göyərçinlər də yuva,
Yerə bir vəhy enəcək günlərin bir günündə.

Onlar üç qardaş idi:
Cavad, Xəyal və Cəmil...
Onları anaları buraxmazdı eşiyyə.
Daha çətin gələrdi,
bir az daha gələn il,
Arxa olacaqdılar Əliyulla kişiyə.

Ev artı, kənd böyüyür, yuva qururdu hər
kəs,
Oğullar əsgər gedir, qızlar gəlin olurdu.
Damarında qan idi, ciyərlərində nəfəs,
Zərnişan anamız da min bir xəyal qururdu.

Hanı, o ki deyirlər, quş qanadlıdır illər,
Quşdan qanadlı çıxdı bu illər, necə oldu?
Kənd yeriydi, aramsız dəyişdikcə fəsillər
Hər üç oğul böyüüb əsgər yaşına doldu.

Təhsilin başa vurub mühəndis olur Cavad,
Böyük oğul o idi, işi asandı onun,
Cəmil də boy atırdı göz öндə hər saat,
Xəyal üçün arzusu başqa idi ananın.

Əzizim, o da yandı,
Su yandı, oda yandı.
O getdi, mən də getdim,
Mən getdim, o dayandı.

Arzular keşik çəkir yenə beşik başında,
Bir körpə qığlıtsı dünyaya səs salıbdır.
Ata durub dayanıb pəncərənin tuşunda,
Ana öz övladını qucağına alıbdır.

Uşaq toppuş, gülərüz, qığlıtsı şipsirin,
Anasının qucağın ən gözəl cənnət sanır.
Baxırsan, məna yatıb baxışında bir dərin,
Gözlərinin içindən ilahi nur boylanır.

İki övlad itkisi dərd olmuşdu anaya,
Xəyalın doğulması bu evdə bayram oldu.
Bu balaca uşağı sevdilər doya-doya,
Nə sevgi, nə qayğı var, üzərində cəm oldu.

Özün sevdirmək üçün çıxartdı hər oyunu,
Hər yerə eşq apardı, sevgi yaydı bu bala.
Qohum-qonşu, dost-tanış basdı bağırına onu,
Ata-ana yaman pis bağlandılar Xəyalə.

Dağın ətəklərindən bir çay axardı sərin,
İçində ələ gələn xırda balıqlar vardi.
Ruzi-bərəkətiydi dağ çayı bu yerlərin,
Xəyal gah balıq tutar, gah quzu otardı.

Uşaqlıqdan bu yana suyu sevərdi Xəyal,
Su ilə oynayardı bütün günü həyətdə.
Ayağının altında oynayardı yamac-yal,
Hamı onu sevərdi, əzizləyərdi kənddə.

Gözlərinin içi də gülərdi o gülüncə,
Harda it-pişik görsə, həyətə gətirərdi.
Bir küçüyü var idi, anasından gizlincə
Papağını çıxarıb ona geyindirərdi.

Yazda dağlara qalxıb, ilk nə çiçəklədisə,
Toplayıb gətirərdi anasına hədiyyə.
Ərköyün böyüsə də, yenə baxardı sözə,
Anasının ürəyi, könlü xoş olsun deyə.

Bu vaxtlar evdə hamı telefonu güdürdü,
Bilirdilər, harda var, müəllim zəng edəcək.
Arzusu çin olmuşdu, oxumağa gedirdi,
Anası Zərnişanı sevindirib gedəcək.

Müəllim zəng elədi, kollecə girmişdi o,
Bu şad xəbər bir anda qol-qanad açdı kəndə.
Hələ Xəyalın özü, necə sevinmişdi o,
Əlləri qabar idi o şəhərə gedəndə.

Əllərinin içini dəryaz döymüşdü yaman,
Açıb tez-tez baxırdı çəkiləndə təkliyə.
Anasının gözündə qürur var idi, qürur,
Onun bu əziyyəti hədər getməyib deyə.

İldirim sürətiylə yayılmışdı bu xəbər,
Sevinmişdi dost-tanış, sevinmişdi qız-gəlin.
Ana bir vaxt demiş ki, oxumasanız əgər,
Ölsəm belə, məzarım çat-çat olacaq, bilin.

Bəlkə də, əllərinə baxmırıdı elə-belə,
Bəlkə də, istəmirdi kimsə görsün ovcunu.
Bir dünya sığışardı qabar atmış o ələ,
Axı yaşıdlarının çoxu bilmirdi bunu.

Elə ki gəlmışdi zəng, sevincindən qışqırıb,
Söyləmişdi, "ay ana, daha olma narahat,
Bu arzun da çin oldu, oğlun məktəbə girib,
Heç Xəyalın qoyarmı məzarın ola çat-çat?"

Ananın da sevinci siğmırıdı yerə-göyə,
Özünü bu dünyadan bəxtəvəri sanırdı.
Bu saat bu xəbərə gələnlər olar deyə,
Gah hazırlıq görürdü, gah çölə boylanırdı.

Böyüküb üzügüller, enlikürək olmuşdu,
Tanrı hər yaraşığı ondan etməmişdi kəm.
Ürəyinin işığı üzünə yansımışdı,
Hara getsə, sevilər, əzizlənərdi hər dəm.

Boy desən, boydan uca, dil desən, dildən
şirin,
İş desən, əməksevər, söz desən, hazırlıvab.
Xoş gündə doğulmuşdu, sevinciydi bir elin,
Yazsan, yazıyla bitməz, ömrü dolu bir kitab.

Bu dünyanın var, əlbət, bir düzəni, qanunu,
Sevgi, hörmət insanın həyatda tək varıdır.
Öz balası bilərdi müəllimlər də onu,
Uğur qazanan şagird məktəbin vüqarıdır.

O da dörd il oxuyub, vurdu məktəbi başa,
Öz tələbə adını şərəf ilə daşdı.
Həm oxudu, işlədi qardaşıyla baş-başa,
Həm də ilk məhəbbətin nübarını yaşadı.

Nə olsun ki, asanca öz eşqinə varmadı,
Həyat dolu ürəyi nə bezdi, nə yoruldu.
Bu həyatda kimsənin ürəyini qırmadı,
Amma sevən ürəyi qırıldı, pis qırıldı.

Elçi düşmüşdü qıza, atası verəcəkmiş,
Bir insan öz əhdini nə tez belə unutdu?
Bitdi onunçün Bakı, bitdi məktəb, bitdi iş,
Xəyal da kor-peşman öz kəndinə qayıtdı.

Amansızdı bu dünya, nankor olur çox
zaman,
İndi çox az hal olur, sevəni anlayırlar.
Xəyal əsgər gedirdi, bir zəng gəldi nagahan,
Şəhərdən dedilər ki, qızı nişanlayırlar.

Yenə yay günüydü, isti yay günü,
Hamı başlamışdı əkin-biçinə.
Axşamlar ot-ələf tədarükünü
Qatardı camaat söhbət içində.

Səs-səsə verərdi cırçıramalar,
Xəyalın fikri də çöldə qalardı.
O gah dəryaz ilə otunu çalar,
Gah da şirin-şirin fikrə dalardı.

Təki sən Xeyaldan bircə iş istə,
Nə yorğunluq bilər, nə də isti o.
Xeyirli otlardan dəstəbədəstə,
Evə gətirərdi axşamüstü o.

Toplayıb kəkotu, itburnu, yonca,
Sərib qurudardı, "bəsdir", deməzdi.
Əsgər gedəcəkdi payız olunca,
Evdən yardımını əsirgəməzdidi.

Yenə bir yay günüydü, isti nəfəs kəsirdi,
Nə bir bulud görünür, nə bir yarpaq əsirdi.
"Yararlıdır" çıxmışdı yoxlamaların sonu,
Gəlib hərbi xidmətə çağırılmışdır onu.

İyula çağırışa düşürdü əsgər yaşı,
Xəbərə cəm olmuşdu yenə dostu, tanışı.
Yolcusu olacaqdı o bu şərəfli yolun.
Uşaqlıq arzusuydu hərbçi olmaq Xəyalın.

Yenə bayram ovqatı yayılmışdı bu kəndə,
Ruhuna ruh qatmışdı qəlbindəki xoş istək.
(Ancaq ta bilmirdi ki, o, əsgərə gedəndə
Gedib müharibənin ortasına düşəcək).

"Əsgərgetdi" mağarı qurulmuşdu həyətdə,
Əvvəl demişdim axı, ovqatvardı bu kənddə.
Kömürdən köz tutan kim, samovar
qaynadan kim,
Gələn qohum-qardaşı mağarda oynadan
kim.

Baxan da deyərdi ki, yaxşı bilir işini,
Bir cöngəsi var idi Əliyulla kişinin.
Onu "əsgərgetdi"yə kəsəcəm, söyləmişdi,
Beləcə Xəyalının könlün xoş eyləmişdi.

Başqa nə istəyirdi, nə bu ərköyüñ Xəyal?
Onun bu istəyinə anası olmuşdu lal –
Deyirdi, xına alın, isladin isti-isti,
Əlimə-ayağıma qoyacam axşamüstü.

Bu istək anasının bir az qəlbinə dəydi,
Amma o bu istəyə, arzuya boyun əydi.
Göndərib atasını xına aldı Xəyalıa,
Dedi, amandı, sağ get, salamat qayıt, bala.

Övladı əziz idi, axı neyləsin ana?
Oğluna xına yaxdı, yaxdıqca gözü doldu.
Xəyal xına götürüb bir ad yazdı ovcuna,
Amma o ad sahibi əhdə vəfasız oldu.

Xəyal hərbi xidmətin bitirsə də, dönmədi,
Elə qulluq etdiyi həmin o "çast"da qaldı.
"Mənim uşaqlığımın arzusudur bu", dedi,
Xüsusi Təyinatlı Qüvvələrə yazılıdı.

Hələ mart ayı idi, açılmamışdı cəbhə,
Hələ verməmişdilər əsl Zəfərə töhfə.
Hələ nə ürəyimiz, qəlbimiz qanlı idi,
Hələ Azərbaycanın başı dumanlı idi.

Hələ Vətən adında işgal yaramızvardı,
Hələ yurd yerlərinin yolu cadar-cadardı.
Xəyal yoldaşlarıyla vuruşaraq əl-ələ,
Şəhidlik zirvəsinə yüksəlməmişdi hələ.

Ana biş-düş edərək, Novruz bayramı vaxtı
Bağlamaya yığmışdı səliqəylə hamisini.
Nə var idi, yığmışdı, düşünmiş, həm övladı,
Həm də əsgər dostları, yoldaşları tamsınar.

İşə bax ki, bağlama qalmışdı bir dükanda,
Geri dönmüşdü evə ananın bayram payı.
Düşünməyə nə hacət əhvalını o anda,
Əlindən nə gəlirdi ağlamaqdan savayı.

Sonra toxtaqlıq tapıb, yenə xəmir tutmuşdu,
Şəkərbura, paxlava... Düzmüştü yan-yana o.
Bişirdiyi nemətə sevgisini qatmışdı,
Əlindən nə gəlirdi? Bir anadır, ANA o.

İkinci səfər isə gələn vardı yanından,
Bir əsgər yoldaşına çatacaqdı bağlama.
25 sentyabr, cümə günüydü onda,
Xəbər verən yox idi müharibədən amma.

Ana yiğib çantani hazırlamışdı erkən,
Cəmili də götürüb yolda durmuşdu hazır.
Qəlbi narahat idи övladın düşünərkən,
Boylanırdı yollara dəqiqbəsi azı...

Əsgər gəldi tələsik, o da qayıtmalıydı,
Anamız nə bilsin ki, dünyadan yox xəbəri.
Bağlamanın içənə bir az da para qoydu,
Bu da "Xəyalın olsun" deyib, öpdü əsgəri.

Ta Allaha qalıbdı bundan sonrası ancaq,
Coşdurdu yeri-göyü müharibə xəbəri.
Bilmirdi, Xəyal orda vaxt-macal tapmayacaq,
Xərcləyə bilməyəcək, pul da dönəcək geri.

Bir saat qutusunda dönəcək geri o pul,
Bəlkə, saat əvəzi, vaxt əvəzi dönəcək.
Üstündə də bir ovuc ətirlə kəklikotu,
Bir ətirlə balanın nəfəsitək dönəcək.

Zərnişan anamız da saxlayacaq o pulu,
Olacaqdır o pulun ən sadıq qaravulu.
Deyəcək, balamındır, ruhu var orda əziz,
"Oğlu göndərib", deyib, kəfənpulu edərsiz.

Köynəklərin ütüləyib qoydu yerinə,
Nə lazımsa, səliqəyə saldı otağı.
Pəncərələr təmiz idi, silmişdi yenə,
Bir-bir yiğdi eyvanına düşən yarpağı.

Xəyal dolma çox sevərdi, dolma bişirdi,
Dən dolması, düyüsü bol, yarpağı təzə.
Narahatlıq üzəyinin başın deşirdi,
İçindəki həyəcanı vurmurdu üzə.

Müharibə başlamışdı bir həftəydi düz,
Bütün günü ağrı çəkir, heç nə demirdi.
Kəndə şəhid xəbərləri gəlirdi tez-tez,
Xəyal daha əvvəlkitək zəng eləmirdi.

25-i sentyabr yola düşürlər,
Artıq Murov fəth edilir 26-sı.
Yağılardan təmizlənir dağlar, meşələr,
Yeni əmri gözləyirlər duraraq hazır.

Xəyal özü könüllüydü öndə getməyə,
Təlimlərə qatılmışdı aylar öncə o.
Qaydaları-qanunları öyrənsin deyə,
Nə gündüzlər dincəlirdi, nə də gecə o.

Artıq ilk günüydü oktyabrın,
Döyüşə atıldı ordumuz yenə.
Əmr var, "Düşmənin səddini yarın,
Nəfəs aldırımayın azğın düşmənə!"

İlk döyüş təlaşı arxada qalıb,
Yeni bir döyüş var, hamı sevindi.
Murovda ordumuz qələbə çalışıb,
Füzuli-Cəbrayıł var öndə indi.

Neçə gün əzm ilə döyüşür ordum,
Hər tərəf od-alov, hər yer qan-qada.
İşgaldən qurtulur daha bir yurdum,
Düşmən qoyub qaçıq Cəbrayılı da.

Çoxlu yaralı var, çoxlu şəhid var,
Ağızdan çıxanı qulaq eşitmır.
O yerdə Allaha çatmır dualar,
Mələklər o yerdə haraya yetmir.

Güllələr heç kimə verməyir macal,
O yerdə dost dostu araya bilmir.
Hamının yarasın sariyan Xəyal
Qalxıb öz yarasın sariya bilmir.

Söndü bir can, yerində alovlandı min ocaq,
Milyonların arzusu, duası gerçek oldu.
Bu dəfə əmin idi, ZƏFƏR onun olacaq,
Cənnətdə şərəfinə uca bir taxt quruldu!

Öz döyüşü oğlundan el-oba aldı soraq,
Dedilər, Bayrağının şərəfinə and içmiş.
Adı Xəyal olsa da, özü şəhid olaraq,
Torpağın yarasına məlhəm olmağı seçmiş.

Dedilər, heç qorxmadan canını sıpər edib
Torpağına, daşına dəyən acı gülləyə.
Düşmənin üzərinə hamidan öncə gedib,
Neçə şər yuvasının külünsovurub göyə.

Bu yoldan bir atlı çaparaq keçdi,
Geri dönəcəkdi, belə and içdi.
Amma şəhidliyi əbədi seçdi,
Bir başqa ad ilə qayıtdı atlı,
Bir başqa at ilə qayıtdı atlı.
Atlılar... qanadlılar...

Qəlbdə pərdələndi acı bir kölgə,
Üç min şəhid ilə çalxandı ölkə.
Atı da özüylə vuruşdu birgə,
Atı da özüylə dönəcəkdi bəs?
Başqa at vardımı bu ata əvəz?
Başın aldatdılalar...

Hara aparırkı uzun dağ yolu?
Bu yol Kəbə yolu, bu yol haqq yolu.
Daha bürümədi tozanaq yolu,
Bu acı həsrəti ud, qayıtmadı,
Atlı qayıtmadı, at qayıtmadı.
Bəlkə, qayıtdılar?

Yenə sükut çöküb, gəlmir səs-soraq,
Bir ana boylanır, qəlbində fəraq.
Üzü gülüş görmür, saçları daraq,
Aciyla ağlayır, ağrıyla dinir,
Qapısı çırpıldı, oğlumu dönür?
Baxır ki, yaddılar...

Yenə də güc ilə qaralıb hava,
Yuxuya gedibdi bütün kənd, oba.
Bəs axı deyirlər bitibdi dava,
Nə ola, hamının gedəni gələ,
Bəs niyə o atlı qayıtmır hələ?
Bəxtəvər atlilar...
Davanı uddular...

Dağınıq düşüncələr ustası

Şöhrətilə öz ölkəsinin hüdudlarını aşib keçmiş çağdaş Vyetnam şairi və nasiri May Van Fan yaradıcılığına müraciət etmək mənim üçün, bir tərcüməçi kimi, çox maraqlı oldu.

Yalnız şair və nasir deyil, həm də fəal ictimai xadim olan May Van Fan hələ II Qarabağ savaşı zamanı bizi dəstəkləyənlər sırasında olması ilə diqqətimi çəkmişdi. Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyevə müraciətlə yazılan məktubda onun da imzası vardı:

“...Biz – şairlər və yazıçılar müharibələrə qarşı olsaq da, sizin fərqli durumunuz hər birimizi düşünməyə vadar edir. Siz kiminsə torpaqlarını zəbt etmirsiniz. Siz öz ölkənizdə, öz torpaqlarınızı azad etmək üçün döyüşürsünüz.

Həqiqətsevər siyasetçilərin də dediyi kimi, Sizin başqa çıxış yolunuz yoxdur. Bilirik ki, Azərbaycanın və Azərbaycan xalqının gələcəyi naminə bu addımı atmalı idiniz.

Biz Sizi və Sizin xeyirxah xalqınızı ürəkdən dəstəkləyirik!”

May Van Fan 1955-ci ildə Vyetnamın quzey bölgəsində, Ninbin əyalətinin Kimşon mahalında dünyaya gəlib.

Xanoyedəki Xarici dillər kollecinin Dilçilik və rus mədəniyyəti kafedrasının məzunu olmuş, sonra isə təhsilini Belorusiyada (1983) Qorki adına Pedaqoji institutda davam etdirmişdir.

Hazırda Xayfon şəhərində yaşayır, yaradır.

Əsərləri dünyanın 40-a yaxın dilinə rus, ingilis, fransız, belorus, italyan, ispan və s. tərcümə edilib.

Varlıqda həqiqəti, adilikdə mənani, sadədə gözəlliyi görmək, təbiətin və hadisələrin fitrətinə varmaq May Van Fan poeziyasının əsas özəlliklərindəndir.

Canlı təbiət rəsmələrinin lirikası, sevgi, dostluq, həyat, ümid, nigaralıq, günümüzün gerçəklilikləri – bütün bunlar müəllifin şeirlərində sadə fəlsəfi fikirlər kimi təqdim olunub. Doğrudur, sadə və fəlsəfi kimi məfhumlar ilk baxışda bir-birilə uzlaşdırır, lakin May Van Fan xüsusi bir ustalıqla buna da nail olmuşdur.

Onun şeirlərində həm Vyetnam xalqına, həm də bütün insanlığa ünvanlanmış ismarışlar vardır.

Uzaqlarda yaşasa da, xalqımızın yaxın dostlarından olan May Van Fanın şeirlərini oxuduqca gözümüzün önündə qəribə, maraqlı poetik surətlər canlanır. Onun düşüncə tərzində Kafkaya bənzərlik vardır.

Müəllifin yaradıcılığında daosizm, zen-buddizm, eləcə də ekzistensializm xətləri bir-birilə kəsişir. Bəzən insana elə gəlir ki, Van Fan yeri bir quş uçuşu zirvəsindən seyr edir, çoxlarının görə bilmədiyini görür, duya bilmədiyini duyur...

"Qəflətən bəlli olur ki, bizim hamımızın qan qrupu birdir. Biz bu isti qırmızı çayın damarlarımızda axmasına mane ola bilmirik. Mən elə həmin adamam, lakin bir qədər fərqli. Bir böcək və ya yırtıcı kimi müstəqil və azad... Sudakı balıq, göy üzündəki quş kimi xoşbəxt..."

Əzabkeş Vyetnam torpağında belə bir fenomenin yetişməsi bir Tanrı lütfüdür de-sək, yanılmarıq.

Düşünürəm ki, artıq bir çox dillərə tərcümə olunaraq sevilmiş May Van Fan şeirlərinə müraciət edən Azərbaycan oxucusu da boşuna vaxt itirmiş olmayıacaq. Əksinə, mənən daha da zənginləşəcək.

Bu şeirlərin əsl dəyəri, bəlkə, bu gün, bəlkə də, qərinələr sonra veriləcək. Bilmirəm. Amma onu bilirəm ki, bir şair haqqında geniş təsəvvürə malik olmaq üçün ilk növbədə onu oxumaq gərəkdir.

Gəlin birlikdə oxuyaq, bilək və tanıyaq! İnanıram ki, tanıdıqca sevəcək, sevdikcə daha yaxından tanıyacaqsınız.

*Afaq ŞİXLİ,
AYB Moskva bölməsinin katibi,
şair-tərcüməçi*

ÇAY YATAĞINDAKI DAŞLAR

Suların rahat axmasına izn verin!
Nə zamandır üşüyür bu daşlar...
Çağlayan suların yuyub buza döndərdiyi
hərəkətsiz, sakit daşlar...

Baharmı gəlmış?
Çiçəklər cığırların boynuna dolanmış.
Quşlar cəh-cəh vurur...
Çaya sarı əyilmiş ağaclar yırgalandıqca
qayalar da silkələnir sanki.
Yabanı çiçəklərin gözəlliyi əbədi hüzur
kimidir...

Gurultuya axan sulara göz yumur daşlar.
Boz pəncəli lanqurlar *
ağacların kölgəsini silkələyir.
Narın-narın yağış yağır,
süzülür torpağın ən mübhəm guşələrinə...
Buludlar səmadan asılı qalmış...
Quava ** ətri bürümüş meşəni...
Kirpi iynələrini qabardıb durmuş ...

Önəmlili olan –
hər kəs
və hər şey
öz yerindədir bu an...

KÜLƏK ƏSİR...

Biz dar dalanlarda,
yaşıl otların üstündə, qaranlıq köşələrdə,
ağacların altında öpüşürdü.

Topuğa kimi suya batmışdı ayaqlarımız...
Sərt külək əsmişdi,
təzə-tər yarpaqlarla qidalanan tırtıl da
sənin ciyindən mənimkinə düşmüdü.

Hələ də uçmağa davam edir arılar.
Şəlalələr eyni ahənglə axır,
yağış da aram-aram damcılıyır...
Başlarını eyni tərəfə əymış ağaclar...

YENTA*** DAĞINDAKI ÇİÇƏKLƏR

Dağın zirvəsində bitən çiçəklər
nə dəli rüzgarlardan qorxmuş,
nə başı üstdən ötən buludlardan.

Yeddi yüz il bundan önce
İmperator

Xoanq Tran Nxan Tonq
bu çiçəklərin yanından ötərkən
onlara təzim etmiş.

* Primatların bir növü

** Meyvə növü

*** Yent dağı Vyetnamın paytaxtı Xanoya çəhərindən 130 km məsafədə yerləşir. Hündürlüyü 1068 metrdir. Burada buddistlərin Çuk Lam sektasına məxsus, 11 məbəddən ibarət böyük bir kompleks vardır. Sektanın rəhbəri Vyetnam kralı Çan Nyan Tonq olmuşdur.

Sən də, mən də,
övladlarımız da –
onları görərkən baş əyib keçək!

...Dağın ətəyində
bamruk dəyənəklərə dirənərək
irəliləyən ziyanətçilər
gözlərini yuxarı dikmişdilər;
alışib-yanan çiçəklərin tüstüsü göyə qalxırdı.

GÜN DOĞARKƏN

Yamaclarda
selə dönən su...
Bir qaya başında
hüzur içində yatan daş...
Keçən gecə yağan yağış...
Yağışdan öncə və sonra burada oturan biri...

Sənsiz çox darıxıram...
Tərpənməyə belə qorxuram;
mavi səmanı içimə çəkirəm,
canımıma hopsun deyə...
Bitmək bilməyən leysan yağışlar
çinqıl daşları yuyub təmizləmək üçünmüs
sanki...

Bu əsrarəngiz təbiət rəsmi
həyatı
dəlicəsinə sevməyə vadə edir məni:
Günəş doğarkən
nur çılonır dağların zirvəsinə.
Torpaq
bir ana bətnidir sanki...

SƏNİ AĞZIMDA DİLİM KİMİ QORUYACAĞAM

Səni ağızında dilim kimi qoruya bilsəm...
Mühəribəldən, xəstəliklərdən...
Gözlə görülməyən
zəhərli oxlardan.
Dedi-qodudan, qeybətdən,
yalanlardan və təhlükələrdən...

Yolunda tikanlar olmasa daha.
Divarlar hörsəm –
səni çovğunlardan qorumaq üçün...

Yanaqlarına toxun barmaqlarınla,
qolunu yüngülçə tərpədərək
zümzümə et
asta-asta,
səni öpməyə izn ver...

Sən
ağzında Ay işığı tutmuş balıqsan,
üzürsən
nigaran dənizə doğru...

TELEFONDA SƏNİ DİNLƏMƏK

Telefonda necə təmiz,
necə xəfidir səsin...

Bir içim su kimi...
Yenicə boy vermiş incə fidan,
Yetişmiş şirin bəhər,
Bulağın zümzüməsi kimi...

Xəttin o başınadək olan məsafə –
tarlalar, düzlər, kəndlər.
Dərin köklər...
Qapılar açılır aramızda.
Səni eşidə bilirəm:
iliq torpaqda müqəddəs izlər açan dərin
köklər,
dərələrdən keçən çaylar,
tikilən və çiçəklənən kəndlər,
geniş düzlər, yamyaşıl tarlalar sayəsində.
Qoy səsini duyum.
Cəfəng və mənasız sözlər söyləməyə davam
et.
Onsuz da
bir neçə dəqiqə sonra adiləşəcək hər şey.
Getdikcə uzaqlaşan yosunlu dalğalar,
zərifliyin şirin dadı
və çinqillili sahil qalacaq yalnız...

GÖYLƏRİN NƏHAYƏTSİZ OLDUĞU YER

İsti yay mövsümü bitmək üzrə...
Ağaclar
çağlayan bulaqların yaxınlığında
susuzluqdan yanır...

Torunu cirmiş balıqlar pozar zamanın
düzənini.
Sonsuzluğa atlamañan önce sıxılar insan.
Uca qüllələr
fəzani zəbt etmiş sanki.

Göy muncuqlarla süslənmiş tac qoy başına,
parlasın saçların.
Şimşək, ildirim, firtına –
qorxmaz heç nədən.
Sən də qorxma.

Üzün Ayın görünməyən tərəfi kimidir...
Şirin meyvə kimi,
qızıl rəngli düyü kimi...
Nədənsə
düyü buxarına bürünmüş ixtiyar qadın
və kişi surətləri kövrəldir məni...

Buxar canıma hopur,
bir-birinə hörür buludları,
hər nəfəsdə bir ümid doğurur.
Soyuq yağış üzündür sinəmi.
Hər şeyi, ləziz bir yeməyin dadı kimi,
yaddaşımı həkk etmək üçün...
Həqiqət – kəlmələri azad edər,
qurtuluş yox!

Özümə əmin olduqca
atəşin ağızındaki damğanı
bir o qədər aydın görürəm...

İLBAŞI ARINMASI

Nə qədər yuyunsam da,
hələ təmiz deyiləm.
Çıraqın işığında
arinmaq üçün
geri dönürəm.

Çiyinlərimə düşsün işıq,
sonra əllərimə, çənəmə,
ayaqlarına, dizlərimə,
gözlərimə...
Hər künçə-bucağa işıq yayılsın –
bütün gizli köşələrə...
Qızmar dəməri suya cəzb edən qüvvə kimi,
qol-budaq atan ağac kimi
nəhayətsizdir onun gücü.

Baharın xətrinə arınıram.
Səssizcə ata-babalarımı yada salıram.
İşığa dalıram, sadəcə,
İşıq selinin altında adını anıram.
Beşik kimi yırğalanır işıq,
Uzaqda olanları düşünürəm...
Qoy çıraqımız
getdikcə daha gur yansın!

ACI DƏRMAN

(Cho Ngoca ithaf olunur)

Atəş yandırıb yaxır səni, mənim balam.
Mən isə, sənin atan,
yanıb külə dönürəm.
Dərman acidir, amma gözləyə bilmərik.
Əlimdən tut.
Bax, necə də şəhə bənzəyir bu damcılar.
Bardaq da dolu deyil.

Gecə yaman soyuqdur!
Bilirsən,
incə ləçəklər
məhz acı köklərinin sayəsində gözəl ətir
saçır.
Tər damcılar
əlimdə döyənəyə dönür sanki,
bahar süzülür bardaqlara...

Atanın
göz yaşı dövrü başlar,
acı-acı ağrılar həqiqət.
Yuxuda nə görürsən, körpəm?

Dərmanı pəncərənin qarşısına qoyuram.
Böyük mənim yaşına çatanda

tufan qopacaq
bu bardağın dibində.

QONAQLA VİDALAŞARKƏN

Çayı dəmləyib gəldim,
Sən demə, qonaq getmiş.
Zəng etdim,
“Dünyasını dəyişəli
yeddi ildir” – dedi ailəsi.
Bir yanlışlıq var.

Evimdə
alt-üst olmuş hər şey.
Divardakı şəkli kim çıxarmış?
Qurma saat haradadır?
Bu ucuz çay dəstini kim gətirmiş?

Qonşulara baş çəkdim,
Ərzaqların dəyərini soruşdum:
bəzi qiymətli növlər var,
bəzi növlərin qiyməti var.

Evdəyəm.
Çay hələ istidir.
Qonağın piyaləsini qarşıma çəkdim.
Ölüm təklükəsi saçan buxar
önümdə
bir adam boyu yüksəldi.
Və bir göz qırpmında yox oldu.

FLEYTA...

Fleytaya nəfəs verirəm... Budur
cənnətə gedən yeddi yol:
do, re, mi, fa, sol, lya, si.

Havada qanad çalan
yeddi kəpənək.
Səmada bərq vuran
yeddi əsrarəngiz rəng.
Yerə düşən kölgədə
zərif bir fleyta silueti...

Dodaqlarımı ona toxundurmağa
və dönə-dönə öpməyə
vadar edir məni.

Bəmdən zilə keçərək
saysız-hesabsız səslərlə
oyadır gecəni.
Düymələrin üzəri ilə addımlayan gecənin
ayaq səsləri duyulur.
Kainat qulaq kəsilir bu ahəngə.

Yumşaq, incə notlar
mənim hələ də var olduğumu
xəbər verir uğursuz sahilə.
Və sabah oyananda
uğur limanının məni qarşılıyacağına
inandırır.

İçimdəki boşluqların
bu doğma səslərə ehtiyacı var,
bir körpənin
ana südünə ehtiyacı olduğu kimi.
Fleytanın səsi nurtək
süzülür vücaduma
və ona daha da sıx sarılmaq keçir könlümdən.

*Tərcümə etdi: Afaq ŞİXLİ
(Moskva)*

Xosrov NATİL

Ayaqüstü şeirlər

Ağ cuna hörmüşdü at şabalıdı,
Üstünə yağımsıdı qar dənə-dənə.
Qızartı çökmüşdü yanaqlarına,
Qurdağız çiçəklər açmışdı süsən.

Allahın nəzəri üstümüzdəydi,
Göyüm ulduz-ulduz, Ayım tamaşam.
Bəyaz gecəsində pay bölgüsündə
Musiqi düşmüşdü bizə bu axşam.

Bəyaz günəş kimi doğdu bu gecə,
Ağ əllər, ayaqlar və bəyaz bədən.
İşıqlar soyundu tül paltarını,
Rəqqas pərvanələr çıxdı səhnədən.

Sərab şüşəsində qaldı soyuqluq,
Badələr istidən tər tökdü gecə.
Əlim kündə-kündə yandı qurtardı,
Amma ayaqlarım dondu bu gecə.

Dolu tökülürdü hovuza dən-dən,
Sonra damla-damla çisək yağışı.

ŞEİR VAXTI

Yanımda kölgələr su pərisiydi,
Göylər ulduz-ulduz təbil çalırdı.

Pərdələr yelləndi xəfif küləkdən,
Bizə arxasını çevirdi gecə.
Yenə pərvanələr, yenə işıqlar,
Yenə üzüstə düşdü kölgələr.

Yenə də səhərin gözü açıldı,
Bir röya, bir nağlı bitdi bu gecə.
Yalançı bir adnan, bir ağ yalannan
Bir sevgi yaşandı, bitdi beləcə...

Burda Abşeronun Səttar tablosu,
Burda lalələrin ləçəyi xaldı.
Burda qərənfilin bircə adı var,
Burda axşam, səhər 20 Yanvardı .

Nə yazı yaz olur, nə payız payız,
Eləcə qış gəlir əncir dəyməmiş.
Eləcə yay olur cimərliyində,
Adamlar eləcə qaralır gündə.

Adamlar oxşardı, damlar oxşardı,
İç-içə otaqlar qonşuda itir.
Ümid adasında – ölü torpaqda
Cənaza şəklində ağaclar bitir.

Burda duyğuların, hissin məzarı,
Nə saçaq sünbülli, nə dəni vardi.
Stepan Razinin qaçaq papağı,
Zirənin, Gürganın mədəni vardi.

Uzanır borular sahilə qədər,
Yenə adam-adam sular çekilir.
Qazını azaldır neft quyuları,
Dənizin dibindən qan iyi gəlir.

Küçələr, səkilər bezib əlindən,
Sahibsiz inəklər – naxırı itib.
Elə get deyirsən, gəlir üstünə,
Burda pişiklərin axırı itib.

Kımə yaxın düşsən, qara yaxacaq,
Kimə ölü desən, diriləcəkdi.
Kimə diri desən, ölüvay kimi
Gözləri gözünə dikiləcəkdi.

Torba tikəcəklər, söz qosacaqlar,
Sözünü yüz kərə böyübəcəklər.
Burda baş saxlamaq asan da deyil,
Səni dirigözlü "oldürəcəklər".

Sən sevə biməzsən Ayı, Günəşini,
Dənizdən gün çıxır, Ayın göy adı.
Gözəl xanımların, dul qadınların,
Hamının üstündə qızlıq soyadı.

Uşağı, böyüyü gözünü tökər.
Səhəri, axşamı mobilləşibdi.
Burda "sev" kəlməsi ceyran belində,
Cinsəl gecələri adiləşibdi.

Kəpənək olaq,
Bir gün də olsa, uçaq "Emerald" otelinin
mərtəbələrində,
Gizlənək adamların pisliklərindən,
Liftdən başlaşın sevgi nəğməmizin
nəqəratı da.
"Səni sevirəm" – deyib qucaqlayım belini,
Unudum xatirələrin sənə qüssə gətirən
keçmişini.
Qoy həmişə sabah olsun, Günəş olsun,
Kədərlənmə, yaşıl gözlüm,
Sən kədərli olanda Tanım qüssəli olur.
Alnına tökülen sarı saçların,
Köynəyində çiçək rəsmi
Sinəmə çəkilən dağdı.
Al geyinən mələyim,
Qız ayaqlım,
Sərv boyulum,
Birdənəm.

Qoluma girmişdi mamont ağacı,
Başında dumanlar at oynadırdı.
Günəşin altında ulduz papağım,
Bir də ay kölgəli yapincım vardı.

Ayağım altında dərələr, dağlar,
Ayağım altında dəvələr, fillər,
Bircə baxışımla, bir qımırlıqla
Yazığa dönmüşdü nəhəng tifillər.

Yerdən boylanırdı papaqsız ordu,
Torpaqsız adamlar tor atırdılar.
Göydən bənövşəni, göydən laləni
Elə fişəng-fişəng qoparırdılar.

Uçaqlar uçurdu məndən aşağı,
Uçağan ilanlar çox aşağıydı.
Quşlar dənləyirdi göy muncuqları,
Əlimdən mələklər qan ağlayırdı.

Yenə göy qurşağı, yenə yeddi göz,
Yenə lələk, lələk, yenə ağ vərəq.
Dünyaya cənnətin ətri gəlirdi,
Qanadı çıxmışdı ipəkqurdunun.

Tural ADIŞİRİN

AMEA-nın Şəki Regional Elmi Mərkəzin elmi işçisi, Gənc Alim və Mütəxəssislər Şurasının sədri

DÖRD GƏRƏK, DÖRD-DÖRD GƏRƏK, BİR DÖRD GƏRƏK...

*(Sufi və hürufi təlimində hərf
və say simvolikası)*

Fəlsəfi-irfani fikirdə artıq sübut edilmişdir ki, sufi və hürufi təlimində hərflərin müqəddəsliyi həm də say simvolikası ilə bağlı olmuşdur. Bildiyimiz kimi, sufizmin nəzəri əsasları İmam Qəzzali və Mənsur Həllacdən sonra XIV əsrin görkəmli sufi şairi Şeyx Mahmud Şəbüstərinin "Gülşəni-rəz", hürufizmin nəzəri sistemi isə Fəzlullah Nəiminin "Cavidannamə" əsərində geniş şəkildə şərh edilmişdir.

Məzmun və mahiyyətindən göründüyü kimi, hürufizm zahirən hərflərin müqəddəsliyinə inanmaq yolu ilə kainatın dərkinə yönəldilən bir təlimdir. Lakin hərflərin

müqəddəsliyi və say simvolikası məsələsinin başlangıcını hürufiliklə bağlamaq səhv mülahizə olardı. Çünkü təriqət tarixləri sübut edib ki, hürufilikdən əvvəl də hərflərin müqəddəsliyi və say simvolikası mövcud olmuşdur. Filologiya elmləri doktoru, professor Yədulla Ağazadə çox doğru olaraq qeyd edir ki, hətta yəhudilər fəlsəfəsində məşhur olan bir dini-fəlsəfi cərəyan da qədim yəhudilər hərflərinin müqəddəsliyi əsasında qurulmuşdur.

XII əsrin görkəmli filosof alimi Kafiəddin Ömər Osman oğlunun sufi görüşlərində sayların müqəddəsliyi əsas götürülmüş, böyük alim həm fəlsəfi baxımdan, həm də fikirlərini lakonik şəkildə ifadə etmək üçün əsərlərində say sistemindən istifadə etmişdir. Əsrin görkəmli şairi Əfzələddin Xaqaninin əmisi olmuş bu dahi şəxsiyyətdən əsərlərində istifadə etdiyi sayların məzmunu haqqında məlumat almaq istədikdə böyük alim əsərlərindəki say sistemini aşağıdakı kimi izah etmişdir: 1. Allahın təkliyi; 2. Bu dünya və axırət dünyası; 3. Materiya və onun üç hissəsi (insan, bitki və heyvan); 4. Həyatın amilləri (od, su, hava, torpaq); 5. Duyğu üzvləri, yaxud islam xəlifələri; 6. Cəhətlər (sağ, sol, aşağı, yuxarı, ön və arxa); 7. Həyatın – Yerlər göyün vəhdətini bildirən ünsürlər (od, su, hava, torpaq + Günəş, Ay və Ulduz); 8 və 9. Yerin və göyün qatları.

Bu fəlsəfi anlam və izah dahi şair Əfzələddin Xaqaninin də yaradıcılığında özünenə yer almış, şair fəlsəfi-sufi görüşlərində rəqəmlərin simvolikasından istifadə etmişdir.

Ancaq ideya baxımdan diqqət edildikdə görməmək mümkün deyil ki, bu müqəddəslik və simvolik izah insan mənafeyi naminə cəmiyyətə – haqsızlıq və ədalətsizliyə qarşı bir mübarizə forması kimi özünü göstərmişdir.

Tanrıının vahidliyi və sözün insandan əzəlliyi sufi və hürufi təlimin müqəddəsliyini təmin edir. Çünkü məhz Tanrıının "Kon!"

- "Ol!" əmrindən sonra kainat və onun əşrəfi olan insan və insanın cövhəri olan söz yaranmışdır. Yuxarıdakı 1 rəqəmi ilə varlığın bütövlüyü ideyası sufi və hürufi şairlərin şeirlərində aparıcı yer tutmuşdur. Şeyx Mahmud Şəbüstəri varlığın təkliyi və bütövlüyü ideyasını əks etdirərək yazırkı, bəzi islam ruhaniləri Tanrıının "Ol!" əmrindən səhv nəticə çıxararaq o ideyanı irəli sürdülər ki, Tanrı insanları yaradarkən əvvəl islam, sonra isə digər din daşıyıcılarını xəlq etmişdir. Bu, əslində, dirləri və xalqları bir-birinə qarşı qoymaqdan başqa bir şey deyildir. Uzun illər bu qeyri-elmi iddia öz mənfi təsirini göstərmişdir. Elə buna görədir ki, əsl sufiliyə gedən yola heç də bütün ruhanilər aləmi yolçuluq edə bilməmiş, yalnız Tanrıya və insana sevgini qəlbində daşıyanlar bu mərtəbəyə ucalə bilmişlər.

Sufi və hürufilikdə 2-lik qəbul edilməz olmuş, ilahi eşqin təcəssümü yalnız təkdə özünü göstərmişdir. Dahi Nizaminin "Leyli və Məcnun" poemasında sufiliyin, təkkilikdə ilahiliyin ən bariz nümunəsi özünü göstərmişdir. Zeyd dostu Məcnunun Leyli ilə birlikdə şəklini çəkib ona təqdim etdi, Məcnun Leylinin şəklini qaraladıqda, dostunun ondan ötrü çöllərə düşməsi iradı ilə üzləşdikdə Məcnunun verdiyi: "O, ruhdur, mən qəlib, ruh qəlibdə yerləşər" cavabı həmçinin vahidliyin, təkliyin müqəddəsliyindən irəli gələn bir məsələdir.

Sufiliyin və hürufiliyin müqəddəsliyi məlumdur ki, 4 rəqəmi ilə bağlıdır. 4 rəqəmi, yuxarıda göstərdiyimiz kimi, həm həyatın - od, su, hava, torpaq, həm də sufilərin və hürufilərin keçdiyi 4 müqəddəs yolla bağlıdır: şəriət, təriqət, mərifət və həqiqət. Görkəmlı hürufi şairi İmadəddin Nəsiminin şeirlərində bütün varlığın 4 pilləli inkişaf etdiyini göstərən görkəmlı Nəsimişunas alim, professor Y.Babayev yazır: "Şairin "Sığmazam" qəzəli bütövlükdə hərfi müqəddəsliyi ifadə edən ideya ilə yüksəlmışdır:

*Gərçi bu gün Nəsimiyəm, Haşimiyəm,
Qureyşiyəm,
Məndən uludur ayətim, ayəti-şanə sığmazam.*

İ.Nəsimidə bütün varlıq 4 pilləli həqiqətdən ibarətdir: 1. Allah; 2. Məna aləmi; 3. Maddi aləm; 4. İnsan.

Yaradıcılığında 4 rəqəminin müqəddəsliyini ifadə edən şair tuyuqlarından birində yazar:

*Dörd gərək, dörd dörd gərək, bir dörd gərək,
Yeddisi xətt istiva üç dörd gərək,
Seyyidi çoxlar söylər dəhri deyib,
Kəndözün bilənlərə beş dörd gərək".*

Hürufilər hərflərin, rəqəmlərin sırları ilə kainatın sırlarını izah edirdilər. Onlar hərflərin sırlarını insan ilə birləşdirir, onların insan üzündə təcəlli etdiyini söyləyir, bu gözəlliyyin daşıyıcısı olan insanın mənəvi kamilliyini təsdiq edirdilər.

Bildiyimiz kimi, folklorda 7-lik müqəddəs hesab edilən bir rəqəmdir. Bu rəqəm İmadəddin Nəsiminin şeirlərində ən çox işlək rəqəmlərdəndir. Materiyada 7-lik çoxlu məna calarına malik bir rəqəmdir. İqlimin 7 olması, saç kultunun insan üzündə 7 təcəllisi, həftənin günlərinin sayının 7-lik üzərində cəm olması, insanın 7 əzəsi və s. Bu, çoxmənalılığı səciyyələndirir. Böyük şair Nəsimi tuyuqlarında və fəlsəfi məzmunlu qəzəllərində bu rəqəmi fəlsəfi baxımdan müxtəlif mənalardan izah etmişdir. Şairin aşağıdakı tuyuğuna diqqət edək:

*Yeddiridir, dörd yeddiridir, bir yeddiridir,
Yüz iyirmi dörd yenə üç yeddiridir.
Evi bir, bacası yeddi, baba üç,
Əhli-beyt ilə özü on yeddiridir.*

Şairin aşağıda izah edəcəyimiz kimi dörd yeddiridən, yəni həyatın dörd ünsürünün insanın üzündə 7 saç ünsürünə (2 qaş, 4 kirpik, 1 saç) vurulmaqla alınan 28 rəqəminə – ərəb hərflərinə işaret etməsi göz

qabağındadır. Şair tuyuğun ikinci misrasında göstərdiyi kimi, "Yüz iyirmi dörd" peyğəmbərin sayı da yeddi dən alınmışdır. Yaxud aşağıdakı:

*Kirpiyi qaşınla zülfündür yedi,
Yer yedivü, göy yedi, sən də yedi.
Nə səbəbdən həftənin adı yedi,
Bunda hikmət vardır, Müşət yedi.*

Rəqəm oyununu filosof şair aşağıdakı tuyuğunda da məntiqi baxımdan vermişdir:

*Yeddi yerdə otuz ikidir üzün,
İgirmi səkkiz göstərər iki gözün.
Qamətin səksən səkkiz edər bəyan,
Yetmiş iki bildirər nitqi sözün.*

28 rəqəminin əmələ gəlməsinin fəlsəfi mənəsi məlumdur. Bəs şeirin birinci misrasında verilmiş 32 rəqəmi nəyi ifadə edir və necə alınmışdır?..

Azərbaycan folklorunda saçın müqəddəslik kəsb edərək sınamaların və digər folklor janrlarının mərkəzində durması artıq maraqlı nümunələrlə sınaqdan keçirilmişdir. Saçın tapdanmasının günah hesab edilməsi ulu babalarımızdan bizə qalan mənəvi mirasdır. Çünkü ulularımız saçə müqəddəs ruh kimi sitayış etmişlər. Sufi şairlər də saç kultuna müqəddəslik ünsürü kimi fəlsəfi fikirlərinin çatdırılması üçün müraciət etmişlər.

Hürufilər cəmal gözəlliyində saç əsas atribut hesab edərək poetik mənalandırılmışlar. Klassik poetik örnəklərin məzmunundan gördüyüümüz kimi, poeziyada saç – zülf anlamında fırurlaşdırılmışdır. Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, insanın sıfətində təcəlli olunan 2 qaş, 4 kirpik və 1 saç həyatın 4 ünsürünə vurulmaqla 28 ərəb əlifbası alınmış, sufi və hürufi alımlar saç ikiyə bölərək 8 ünsür almış, 8-in 4 həyat ünsürünə vurulması isə 32 fars əlifbasının hərf sistemini yaratmışdır. Buna görə də şair saçın ikiyə bölünməsi nəticəsində onun 4 ünsürlə vəhdətini 32 rəqəmi ilə ifadə etmişdir.

İmadəddin Nəsiminin poeziyası ilə diqqətlə tanış olduqda onun rəqəm simvolikasının zənginliyini görürük. Şair 1 rəqəmi ilə vücudu, külli, 2 rəqəmi ilə iki cahanı, maddi və mənəvi aləmi (vaxtilə şairin məşhur beyti olan "Məndə siğar iki (yaxud ikən) cahan, mən bu cahana siğmazam, Gövhəri-laməkan mənəm, kövnül-məkanə siğmazam" beyti elmi-ədəbi aləmdə mübahisəyə səbəb olmuş, eksər şair və alımlar şairin rəqəmlər simvolikasını inkar edərək şairin işlətdiyi iki ifadəsini "ikən" qoşması kimi qəbul etmişlər), 4 rəqəmi ilə dörd ünsürü, 6 rəqəmi ilə cəhət və dünyanın 6 gündə yaranmasını, 8 rəqəmi ilə behişt, 9 rəqəmi ilə fələkləri, 12 rəqəmi ilə bürclərin sayını və 12 imamı, 17 rəqəmi vasitəsilə vaxt, namaz vəs mənalandırılmışdır. 5 rəqəminə şair müxtəlif məzmun prizmalarından yanaşaraq ayrı-ayrı şeirlərində 5 namaz, 5 duyuğu üzvü, 5 islamın təməli və 5 müqəddəs kitab – "Zəbur", "Tövrat", "İncil", "Quran" və "Cavidannamə" kimi səciyyələndirmişdir.

İmadəddin Nəsiminin poeziyasını fəlsəfi-ürfani baxımdan dərindən təhlil edən görkəmli ədəbiyyatşunas Yaqub Babayev şairin şeirlərində bir sıra rəqəmlərin təkcə adı kəmiyyət göstəricisi kimi deyil, dərin ideya, simvolik məna daşıdığını göstərərək yazır: "Bir sıra rəqəmlər var ki, Nəsimi şeirlərində onlar adı kəmiyyət göstəricisi olmaqdan əlavə, ideya – simvolik məna yükü də daşıyır".

Görkəmli alimin ifadə etdiyi fikir İmadəddin Nəsiminin aşağıdakı qəzəlində özünü dolğun şəkildə bürüzə vermişdir:

*Fatiha ümmül-kitabın göstər ayəsi nədir?
Bistü həsti sivü dü hərfin xülasəsi nədir?
Doqquz ata, doqquz ana,
dörd tayadan ver xəbər,
Dü-cəharü pəncü-şəşin saqü bünyası nədir?
Üç yüz altmış altı mənzil,
qırx səkkiz yerdə mizan,
Ey ki yetmiş yeddi hərfin on iki xası nədir?
Sıdrəvü-kövsər nədəndür,
nöh fələkin gərdişi,
On iki bürcü kəvakib cayı, məvası nədir?*

*Yeddi yerdir, yeddi göydür,
yeddi dərya, yeddi xətt,
Yeddi müşhəf, yeddi ayət yədi – beyzası nədir?*

Qəzəlin fəlsəfi məzmun və məna yükü
o qədər dərindir ki, tam şəkildə izah etmək
fürün Nəsimişünaslıq şöbəsinə böyük ehtiyac
vardır.

Müstəqil ədəbiyyatşunaslığının klassik
poeziyanın dərindən araşdırılmağa meydan
verdiyi müstəqillik şəraitində, inanırıq ki,
Şərqiñ dahi sufi və hürufi şairlərinin poe-
tik irsi hərf müqəddəsliyi və rəqəm sim-
volikası baxımından geniş tədqiq edilərək
ədəbiyyatşunaslığını yeni-yeni mövzular-
la zənginləşdirəcək.

ŞEİR VAXTI

Sən orda fikirlisən,
Mən burda narahatam.
Gecə də imkan vermir
Adam səhərə çata.

Səsi-səmiri gəlmir
Evlərin, küçələrin.
Qaranlıqda bir özgə
Xofu var gecələrin.

Bir az həsrət qoxuruq,
Bir az yağış dadırıq.
Hərəmiz bir tərəfdə
Gecəni aldadırıq.

Külək döyür qapını,
Diksini rəm səsindən:
...Bircə səhər gəlsəydi,
Canımız qurtarardı
Gecənin tənəsindən.

Mən odda bişən adamam,
Mən dərdi eşən adamam,
Şığışmiram yerə, yurda,
Mən göydən düşən adamam.

Min yerimdən qanadıblar,
Min yerimdən sarılmışam.
Tanrıının daş bəndəsiyəm,
Dərddən-sərdən barılmışam.

Yandırıb kül eləyiblər,
Külümlə oynama, adam.
Özünü məndən uzaq tut,
Ölümlə oynama, adam.

Sabahın xeyir, ay adam,
Günün mübarək, mübarək.
Mübarək qaşın, qabağın,
Çənin mübarək, mübarək.

Təranə DƏMİR

Nə yaman pis oyanmışan,
Qaranlığın yorub səni?
Kim ağladıb yuxularda?
Kim ovudub, qərib, səni?

Bax gör ayağın yerində?
Bax gör başın yerindədi?
Bax gör günahın yerində,
Bax gör daşın yerindədi?

Allahına şükür elə,
Səfərdən sağ qayıtmışan.
Yarı ölü, yarı diri,
Axır ki, bax, qayıtmışan.

Geyin səhəri əyninə,
Gecəni soyun, tez elə.
Tök gözündən bu zülməti,
İşiqda yuyun, tez elə.

Sabahın xeyir, ay adam,
Günün mübarək, mübarək.
Mübarək qasıń, qabaǵın,
Çenin mübarək, mübarək.

Bu qədər qara içində
Sevin ki, hələ ağ qalıb.
Ağın, qaranın altında
Nə yaxşı, dünya sağ qalıb.

Gah şisirib, köpürüblər,
Gah üzünə tüpürüblər,
Gah siliblər, süpürüblər,
Nə yaxşı, dünya sağ qalıb.

Ətindən, qanından keçib,
Adından, sanından keçib,
Ölümün yanından keçib,
Nə yaxşı, dünya sağ qalıb.

Adını cahan qoyublar,
Basıb gözünü oyublar,
Min yol canına qayıblar,
Nə yaxşı, dünya sağ qalıb.

Bu qədər qara içində
Sevin ki, hələ ağ qalıb.
Ağın, qaranın altında
Nə yaxşı, dünya sağ qalıb.

Durub pəncərəmdən əl eləyirsən,
Gəl səni bağrıma basım, ay gecə.
Yenə şeir-şeir dindirim səni,
Yenə kitab-kitab susum, ay gecə.

Kölgən divar-divar düşsün otaǵa,
Qələmim sarılsın sözə, varaǵa,
Bütün xatırələr dursun ayaǵa,
Səni misra-misra gəzim, ay gecə.

Gerçəklə, yalanla yarışa çıxım,
Enişdən dolanım, yoxuşa çıxım,
Qarayla, bəyazla barışa çıxım,
Düşsün qulağına səsim, ay gecə.

Özümü aldadım, səni aldadım,
Aldana-aldana səhərə çatım,
Bir dəli işığın əlindən tutum,
Sözümü könlümdən asım, ay gecə,
Yenə kitab-kitab susum, ay gecə.

Bu qədər çiçəyin, gülün içində
Hardan vurulmusan qışma mənim?
Ömrümün şaxtalı, sazaq çağında
Gəlib dərd aćmışan başıma mənim.

Yorğun ürəyimdən min ağrı keçir,
Könlümün düyüni, dağı darıxır.
Əlin saçlarının telini sevir,
Saçımın qarası, ağı darıxır.

Qalmışam get ilə qal arasında,
Nə ata bilirəm, nə tuta səni.
Sən bahar çiçəyi, mən payız yeli,
Qorxuram nəfəsim quruda səni.

Hami öz kefində, öz damağında,
Elə bircə mənəm gəmisi batan.
Qalmışam yer ilə göy arasında,
Canımı qoymağın yer tapammiram.

Torpaq ayağımdan, göy də əlimdən
Çarmixa çəkibdi gör necə məni.
Boğacaq təkliyin məngənəsində
Bu otaq, bu şəhər, bu küçə məni.

Nə söz kara gəlir, nə qələm daha,
Şeir də ürəyə boş təsəllidi.
Deyirəm, bəlkə də, hələ bilmirik
Ölüm azadlığıñ ən gözəlidir.

Olum da sənindi, ölüm də sənin,
Nə versən, bir azca tez elə, Allah!
Bircə əllərimi buraxma hələ,
Qoyma etəyindən üzülə, Allah!

Bir əl də tapılmadı
Saçını sıǵallaya,

Sevincinə sevinə,
Qəmini qucaqlaya.

Bir yuva da olmadı,
Sığınıb ağlayasan.
Girəsən qucağına,
Qapını bağlayasan.

Bütün arzularının
Üstünə daş qoydular.
Dopdolu ürək verdin,
Aldılar, boş qoydular.

Səsin gedib çatmadı,
Tanrı da uzaq oldu.
Düsdün ümidlərindən,
Ömrün baş-ayaq oldu.

Nə çox uzandı bu ömür,
Dartdıqca dalı gəlir.
Boşaldıb geri verirsən,
Üstünə dolu gəlir.

Hərə öz nağıl payımı
Çeynəyir, uda bilmir.
Özündən aldığı bəxti
Özünə sata bilmir.

Göy də, yer də oyundadı,
Arada biz qalmışık.
O qədər dərd veriblər ki,
Yeməkdən düz qalmışık.

Olumdan bir şey çıxmadı,
Ölümü çağır gəlsin.
Bu, cənnətdi, cəhənnəmdi,
Hər nədi, axır gəlsin.

Çox gözlədim dostdan, yaddan,
Qapımı döyən olmadı.
Ürəyimə bir söz dəydi,
O da mən deyən olmadı.

Özüm özümdən gen gəzdim,
Qayıtdım gəldim özümə.

Durub özümə ağladım,
Oturdum güldüm özümə.

Ürəyim də bivec çıxdı,
Bir fərli ürək olmadı.
Elə vaxtda oda düşdü,
Heç nəyə gərək olmadı.

1979-cu ildə Neftçala rayonunun Həsənabad qəsəbəsində anadan olub. Bakı Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsini bitirib. 2006-ci ildən dövri mətbuatda çap olunur. Bir sira qəzet və jurnallarda, almanax, antologiya və məcmuələrdə, internet saytlarında, elektron dərgilərdə, ədəbi portallarda şeir, hekaya və bir çox publisistik yazıları ilə çıxışlar edir. "Günəş ömrü istayıram" adlı şeirlər kitabının müəllifidir. Dünya Gənc Türk Yazarlar Birliyinin Fəxri fərmanı ilə təltif olunub. Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvüdür.

SİMİC

*Mən bir ölüünün məzara dünya malı apardığını eşitməmişəm.
Migel de Servantes*

Bizim tərəflərdə Çopur Mürvəti tanımayan yoxdur. Mən də onu tanıyırdım. Tanıyırdım bir kənd adamı kimi, tanıyırdım bir ağsaqqal kimi. Tanıyırdım elə Çopur kimi. Daha onun bu qədər simic olduğunu ağlıma belə gətirə bilməzdim. Coxdanın söhbətidir. Danışım, qulaq asın: Onda uşaq idim. Olardım doqquz-on yaşlarında. Bağımızda tut ağacı yox idi. Məhəlləmizdə isə ən yaxşı tut Çopur Mürvətin həyətində olardı. Baş barmaq yoğunluğunda qapqara tut deyirəm sənə, dadi bal. Bir gün bizə qonaq gələn bibim oğlu ilə istədik ki, çıxaq məhəlləyə. Elə də etdik. Bir az gəzib-dolandıq, yadımıza tut düşdü. Bibioğlum məndən bir-iki yaş kiçik olardı. Onlar şəhərdə yaşadığı üçün hər il yayda kəndə qonaq gələrdilər. Bəlkə, bir aya kimi qohum-əqrəba evində qonaq qalardılar. Bir həftə bizdə, üç-dörd gün əməmgildə, bir başqasında beş gün, o birisində də nə qədər lazımdırsa, qalıb ayı başa vurardılar. İndi isə bibim oğlunu tuta qonaq etmək istəyirdim.

Zaur ƏRMUĞAN

Bunun üçün qürrələnirdim də. Deyəndə ki Mürvət dayığının başına gedirik, bibioğlu çox sevindi. Həyətə girəndə Çopuru evin qabağındaki köhnə işiq dirəyinə qoyulmuş nərdivanın yuxarı pillələri üzərində gördük. Əllərinə əlcək geyinmişdi, uzun bir məftili kəlbətinlə elektrik naqilinə bərkidirdi. Bizi görçək əlini işdən ayırdı, şışkin gözləri ilə məni də, bibim oğlunu da təpədən-dırnağa süzməyə başladı. Sonra cənəsini qaldırıb bir gözünü əydi, qaşları tərpəndi, yəni ki, nə lazımdır? Salamlaşüb, utana-utana gəlişimizin məqsədini söylədik. Pul kimi qızarmışdım:

– Tut yemək olar?

Kişi o dəqiqliq ciddiləşdi.

– Tut? Nə tut?

Ləp çəşib qaldıq. Bir-birimizə baxıb, sonra ikimiz də eyni anda kişiyyə sarı boylandıq. Özümdə güc tapıb dedim:

– Yetişib e...

Çopurun sıfəti indi başqa cür dəyişdi. Çopurların sayı üzündə artdı elə bil. Sifətini turşutdu. Qəribə nəzərlərlə üzünü bir tut

ağacına, bir də bizə tutdu. Başını bir böyrü üstə döndərib dedi:

– Yox, ay bala, tut hələ yetişməyib. Yetişəndə xəbər göndərərəm. Aşağıdan baxanda elə görünür, nərdivandan mən baxıram, heç ağaçda tut-zad görmürəm. Sizi günün şüası aldadır, bala, gözünüzün qabağı qaranlıq çalır, ona görə yerdən baxanda tut qara görünür.

Bir söz demədik. Mən təəccüblə üzümü yana tutub bibioğluya baxanda gördüm ki, o da mənim kimi mat-məəttəl qalıb. Pərt oldum. İkimiz də suyu süzülə-süzülə qapıdan çölə çıxdıq. Həyətimizə girəndə evin yan tərəfindəki kölgəlikdə köhnə kilimin üstündə bardaş qurub yun didən anamın qəfil sualı elə bil mənə od vurdu:

– Tut yeyə bildiniz, bala?

Tuta gedəcəyimizi bibioğlum demişdi anama, özümüzə yox, arvada lap yazığım gəldi. Dedim:

– Hə, yedik! Qarnımıza sancı düşənəcən!

Evin o biri tərəfinə keçəndə anamın arxamızca dediyi sözləri axırıncı kəlməsinə kimi eşitdim:

– Biy! Ay bala, elə yeməzlər axı! Qarınağrısına düşəndə yaxşı olacaq?

Biz bir-birimizə baxıb gülüsdük. Elə biliyəm, üstündən neçə vaxt keçməsinə baxmayaraq, bu əhvalat bibim oğlunun da yadından çıxmaz."

Qoy bunu da deyim: Bir dəfə yenə uşaqlarla birlikdə Çopur Mürvətin bağındaydıq: üst-üstə qalaqlanmış odunları daşınaqda ona kömək edirdik. Dedik, əlimizə bulaşmayacaq ki, gedək, kişiyyə kömək edək, yaşılı adamdır. Ürəyindən oldu. İşimizi qurtarıb geri dönürdük ki, Çopur əlini aşağıya əyilmiş budaqlara atıb qara şanıdan bir gilə dərdi, dilinin üstünə qoydu. Ağzımız sulandı. Salxımlar elə şirələnmişdi ki, üzüm talvarındaki arı pətəklərini gözlərimizlə gördük. Kişiinin giləni ağızına aparmağıyla üz-gözünü turşutmağı bir oldu. Bir gözünü bicbic qayıb o birisini bərəltdi. Sonra dərindən udqunub dedi:

– Turşdu ee...

Axi biz ondan üzüm istəmirdik.

İndi taleyin işinə bax. Sən demə, Çopur Mürvətin evi, o həyət-baca mənə qismət olacaqmış. Gün gəldi, Çopur öldü və özüylə o dünyaya heçnə aparmadı – nə tut, nə üzüm... Çopur öləndən sonra kənddə qalmaq istəməyən oğlu Bədəl evi satışa qoymuşdu. Mənə də ev lazım idi, təzə evlənmişdim, odur ki, gərək ev tapaydım. Qabaqlar kənddə oğluuşaq çox olardı ailələrdə. Bizdə də məndən başqa, səkkiz uşaqvardı: üç bacım, beş qardaşım. Evin böyük övladı mən idim, balaca birmərtəbəli evimiz vardı, böyründə də aşxana. Bizim tərəflərdə adətdir, aşxananın üzü gərək evə sarı düşsün. Bura elə yerdir ki, bişir-düşür burda, yır-yığış burda, bir də axşam düşəndə yatmağa qalxırsan evə. Bacı-qardaşlarımdan boyu uzanan da var idi, əl-ayaq altında qalıb dolaşan da. Dedim, daha evlənmişəm, indi ki mənim də ailəm var, gərək başıma bir çarə qılam. Nə edim, nə etməyim? Onda gördüm ki, Çopurun oğlu ev satır. Pul əldə edib aldım evi. İndi burda yaşayıram. Çox şeyləri dəyişmişəm, evə, həyət-bacaya yeni görkəm vermişəm. Uşaq vaxtı bax bu qapının ağızından keçəndə Çopur Mürvətin insafdan, mürvətdən əsər-əlaməti olmayan siması gəlib durardı gözlərimin qabağında. Açığım gələrdi bu qapıdan. Ürəyimdə deyərdim: "Simic qapısı!" Bu yeri alandan sonra elə birinci qapını təzələdim. Bu qapının da simicliyi Çopurla bir getdi.

"İŞIQ" DAN İŞİĞA

(daxili monoloq)

2022. İlin axırı yaxınlaşdıqca ədəbi bayramların sayı artır. Qarşidan "Ulduz" jurnalının 55, "Azərbaycan"ın isə 100 illik yubileyi gəlir. Hələlik daha bir böyük bayramın - Azərbaycan yazıçılarının XIII qurultayının iştirakçısıyıq. Bu təntənə oktyabrın 26-da baş tutdu. Fasılə zamanı təsadüf arzuladığım zərurəti gerçəkləşdirdi - "Ulduz" jurnalının baş redaktorunun müavini, gözəl nasir, söz istehsal edən qələminin vurğunu olduğum Təranə Vahidlə görüşdüm. İlk olaraq əməkdaşı olduğu jurnalın nəşrə başlamasının 55 illiyi münasibətlə onu və onun şəxsində başda baş redaktor Qulu Ağsəs olmaqla (dürüstlüğünə görə mən onu "Sözünü tutan redaktor" adlandırıram) bütün yaradıcı heyəti təbrik etdim. Xanım qız da xoş sözlərə əvəz olaraq təşəkkürünü bildirdi. Fürsət düşmüşkən, Təranənin hekayələrini səciyyələndirməyə çalışdım. Sonra... Növbəti sözüm müsahibimi təəccübəndirdi:

- Mən "Ulduz" jurnalının ilk sayında "İşiq" hekayəmlə yer almışam. Bilmirəm, ilk sayda təmsil olunan müəlliflərdən həyatda kimlər var, kimlər yox. Şükür edirəm Tanrıma ki, mən hələlik canlı şahid kimi ayaqdayam.

Təranə xanımın təəccübü həm də sevincə büründü:

Qərib MEHDİ

- Nə gözəl!.. Eşitdiyim bu sözlərdən çox xoşal oldum. Deməli, ilk təmsilçi ayaq üstədir. Sizin təəssüratınız maraqlı olardı. Yazzaydınız, məmənuniyyətlə dərc edərdik.

- Olar... Ancaq necə? Hansı formada?

Təranə kömək əlini uzatdı:

- Janrin dəxli yoxdur. Heç bu 55 illik vaxt kəsimi ərzində içinizdə hərdən özünüzlə danışırınızmı? Adam özü ilə danışanda daha səmimi olur.

- Bəli, vaxtaşırı maraqlı hadisələrlə dolu o illəri nəzərimdən keçirirəm.

- Elə məlumu seçin, iç danışıqlarınızı daxili monoloq kimi yazın. Məncə, bu seçim daha maraqlı olar.

Gənc yazıçının tövsiyəsi ürəyimdən xəbər verdi. Təklifi qəbul etdim və daxili monoloqa başladım.

"Hadisələr dünyasını dəyişəndə xatirəyə çevrilir. Ey Qərib Mehdi, qayıdaq, qayıdaq 55 il əvvələ. O vaxta ki, sən "İşiq" adlı bir hekayə yazıb "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzetinə - nəsr şöbəsinin müdürü, görkəmli yazıçımız

Sabir Əhmədliyə göndərmişdin. Sən demə, həmin vaxt respublika ədəbi mühitində gənc istedadlarının tribunası sayılacaq "Ulduz" adlı bir dərginin ilk nömrəsinin nəşrinə hazırlıq görülmüş. Fərqlərin sözü olduğu kimi, oxşarlıqların da əks istiqamətdə deyəcəyi olur. Ad seçimi məqsədi hədəfləyir. Ulduz planet olmaqla bərabər, işıq mənasını da (keçiləcək yolu işıqlandırmaq) özündə ehtiva edir.

Ey sadəlövh, romantik Qərib, qayğısına inandığın adamdan – Sabir müəllimdən səs-səda çıxmaması səni üzürdü. Fikirləşirdin ki, yəqin, şöbə müdürü hekayəni bəyənməyib. Yazının bətnində bir az avtoqraflıq (öz taleyin) vardı, fikirlərin toqquşması nəticəsində dağılmış bir ailənin qarşılaşlığı ağrı-acıları təsvir etmişdin. Çox istəyirdin ki, hekayən çap oluna, qarşı tərəf onu oxuya, bəlkə, insafa gələ, yenidən qovuşmaya yol açla. Axı ortada həm də iki tərəfi körpü kimi birləşdirən, heç bir günahın daşıyıcısı olmayan uşaq taleyi dururdu.

Axırda bir maneə kimi qarşını kəsən səbri kənarə itələyib Sabir müəllimə zəng elədin, utana-utana gecikmənin və ya bəyənilməmənin səbəbini soruştun. Sabir Əhmədlidən dirçəliş ruhlu cavab aldı. O bildirdi: "Bu günlərdə gəncliyin "Ulduz" adlı jurnalı nəşrə başlayacaq. İlk nömrəyə seçmə yazılar axtarırlar. Bu barədə mənə də müraciət ediblər. Mən sənin "İşıq" hekayəni – çox bəyəndiyim üçün – "Ulduz" a ötürməyi məsləhət bildim. Izlə, yeni dərginin ilk sayında "İşıq"ını oxuyarsan. Elə "Ulduz" da işıq deməkdir". Gözlədin, bir azdan "Ulduz" un ilk mübarək sayı təbərrük kimi əldən-ələ gəzməyə başladı. Beləliklə, yazılılıq taleyində "İşıq"dan işığa acılı-şirinli, enişli-yoxuşlu yol başladı.

"Ulduz"dan yol alan "İşıq" sonra çox məkanlara ayaq açdı. Sonra hekayə əməkdar artist Lütfi Məmmədbəyovun rejissorluğu ilə səhnələşdirilib televiziya ekranlarına çıxdı. Nümayişdən sonra "Ulduz"dan başlanan təsir cəmiyyətə də sirayət etdi. Qərib Mehdi, sən bu uğurun sayəsində neçə-neçə dağılmış ailənin yenidən qovuşmasının şahidi oldun.

"Ulduz" jurnalının ədəbi cameəyə təqdim etdiyi "İşıq" hekayəsi mütəxəssislərin də diqqətini cəlb elədi. Xalq şairi Sabir Rüstəmxanlinın "İşıq həsrəti" resenziyası indiyədək yadından çıxmır. Bax bir jurnalın oxucu öhdəsinə buraxdığı hekayənin cəmiyyətə təsiri budur.

"Ulduz" jurnalı öz səhifələrində müxtəlif ədəbi janrlara, müxtəlif fikirlərə qapı açdığı kimi, tənqidə də yer verirdi. Hətta tənqid qərəzli, qeyri-real olanda da çapa qadağa – veto qoyulmurdu. O şərtlə ki, hərə öz fikrinin məsuliyyətini daşısın...

Sən nələri görməmisən, ey qoca Qərib?! Təbii təriflərin də, haqsız tənqidlərin də çox şahidi olubsan. "Oxladı sinəmdən bir maral məni". Şifahi xalq ədəbiyyatına söykənmiş bu gözəl misra Səməd Vurğun xəzinəsindəndir. Bununla işin yoxdur. Bilirsən ki, sadəcə, "maral" sözü səni maraqlandırır. Klassik yazılıçıımız Ə.Haqverdiyevin də "Marallarm" adlı mənfi məfkurəli tipləri var. 1973-cü ildə "Gənclik" nəşriyyatı "Rast" povestini kitab halında oxucuların ixtiyarına verdi. Ədəbi ictimaiyyət tərəfindən povestin maraqla qarşılandı. Bununla yanaşı, Əbdürrəhim bəyin "marallar"ından iki nəfər – filosof Şahnəzər Hüseynov və ədəbiyyatşunas Aydın Hüseynzadə əvvəlcə kommunist məfkurəsinə xidmətedən "Azərbaycan kommunisti" dərgisində, sonra "Ulduz" jurnalında sənin mitilini yaxşıca cirpdılar – daşını daş üstündə qoymadılar. Bəhanələri (bəlkə də, inancları) o oldu ki, sən bu əsərinlə parlaq sovet həqiqətlərinə kölgə salıbsan. Bir müəllif olaraq şərhçilərin yox, şərçilərin fikirləri ilə barışmadın. Bilsəydin ki bu yazılar bu gün sənin üçün qızıl qiymətində olacaq, mütləq həmin mətnləri arxivinə alardin. Əlbəttə, bu haqsızlıq səni yaraladı. Sonrakı yeni uğurlar köhnə yaranı sağaltdı.

Ey Qərib Mehdi, sənin qüsurların çoxdur. Bunların başında isə gündəlik yazmamağın durur. Əgər yazmış olsaydin, keçmişdə baş verən hər bir hadisəni yerli-yataqlı – tarixli qələmə alardin. Rəhmətlik Cabir Novruzun "Ulduz"da redaktor, Məmməd Arazın məsul katib olduğu vaxtlarda "Əlifba kitabı" po-

vestini redaksiyaya təqdim etmişdin. Yazı haqqında müxtəlif fikirlər vardı. Hiss edirdin ki, bu gedişlə povestini çap etməyəcəklər. Son sözü Məmməd Araz dedi: "Qərib, mən Krıma dincəlməyə gedirəm. Sənin əlyazmalarını özümlə götürəcəyəm. Oxuyub son sözümü deyərəm". Təxminən, 7-8 gündən sonra Krımda dincələn Məmməd Arazdan məktub aldın. Həyəcanla açıb oxudun. Sevincin sinənə sığmadı. Büyük və xeyirxah şair povestini bəyənmişdi. Özü də necə!.. Çox keçmədən "Ulduz" sənin povestini oxuculara çatdırıldı.

"Əlifba kitabı" məktəb həyatından, pedaqoji aləmdən bəhs edirdi. Sən də azacıq aşın duzu deyildin. Gərək gördüyüni, müşahidə etdiyini yazaydın?.. Yazdırın, işlədiyin məktəbin direktorunun obrazını anti-pedaqoji əməllərlə məşğul olan mənfi tip kimi qabartdırın. Əsəri mütaliə edən direktor dərhal özünü tanıdı və müxtəlif bəhanələrlə səni gözümçüxdə saldı. Əslində, onun tərəfindən cəzalanmağın bir müəllif olaraq sənin əsl mükafatın idi. Bu basqıya görə sən ona minnətdar olmalıydın.

O vaxtlar vaxtaşırı yaradıcı gənclərin müşavirələrini təşkil edirdilər. Belə bir müşavirənin biri də Zuğulbada – səfali dəniz kənarında baş tutmuşdu. Gənc yazar kimi sən də həmin müşavirənin iştirakçısıydin. Birdən nə baş verdi? Baş verən hadisə o idi ki, Sumqayıtdan tanımadığın bir nəfər səni axtarırdı. Məəttəl qalmışdin. Axı sənin Sumqayıtda tanıdığını bir kimsənə yox idi. Hansı səbəbdən sən tanımadığın adam tərəfindən təkidlə axtarılırdı? Nəhayət, vasitəçilərin köməyilə tapışdırınız. Sən sorusundun: "Məni aramsız axtarmaqda xeyir ola?". O cavab verdi: "Sizinlə - müəlliflə görüşməkdə məqsədim var. Mənə dedilər ki, aradığım adam – siz buradasınız. Qəbul etdiyim qərarla sizi tanış etmək istəyirdim. Şükür ki, tapışdım. Mən Sumqayıtda məktəb direktoruyam. "Ulduz" jurnalının növbəti sayında sizin "Əlifba kitabı" povestinizi maraqla oxudum. Bu əsər təlim-tərbiyə işimizin həllini gözləyən vacib problemlərindən bəhs edir. İstədim ki, burada

qaldırılan məsələləri bütün pedaqoji kollektiv oxusun. Mütləq faydası olacaq. Ona görə dərs hissə müdürüne tapşırıq verdim: "Ulduz"un dərc etdiyi "Əlifba kitabı"nı oxumayan müəllimi sinfə buraxmayın". Sən əsərinin reaksiyasından çox məmnuñ oldun. Əlbəttə, ilk növbədə bunun üçün "Ulduz" jurnalının yaradıcı kollektivinə minnətdarlıq hissi duydu. Və müsahibinə cavabın yarızarafat, yarigerçək oldu: "Həmin göstəriş azca fərqlə mən işlədiyim məktəbdə də verilib. Sizdə əsəri oxumayanı, bizdə isə yazanı sinfə buraxmırlar". Cavabının əvvəli gülüş, sonu düşündürүү təəssüf hissi doğurdu.

Ədəbi aləmdə fərqlənən istedadlı gəncləri ruhlandırmaq üçün "Ulduz" jurnalı müxtəlif janrlara müraciət edirdi – hətta yoldaşlıq şarjlarına da. 20-ci illərin sonundakı sayıların birinə yeni görkəm verildi. Belə ki, bu sayda gənc şair Şəmsad Rza və gənc yazıçı Qərib Mehdi, yəni sən iki sənət növünün – rəsmin və bədii mətnin qoşlaşğında təcəssüm olundunuz. Rəssam Ədalət sənin qələmini nizəyə oxşatmışdı. Şair Hikmət Ziya sənin haqqında fikrini iki misrada belə tamamlamışdı:

*Qəribəm! Mənəni arama adda,
Qərib ki deyiləm ədəbiyyatda.*

"Ulduz" jurnalı sənin yaradıcılığını oxuculara tanıtdırmaq işini davam etdirirdi. Bu dəfə onun mart (2014) sayında gənc tədqiqatçı Elmar Vüqarlinin "Yeni povestlərində Qərib Mehdinin zühuru" adlı maraq doğuran təhlili yazısı dərc edilmişdi. Məqaləni redaksiya heyətinə və müəllifə minnətdarlıq hissili oxudun.

Sən getdikcə yaşa dolurdun. "Ulduz" isə gənc istedadlılara öz ədəbi xidmət missiyasını davam etdirirdi. Hər bir yazar sözün, vaxtin məqamını bilməli, Mikayıl Müşfiqin "Adamin üzündə həya gərəkdir" tövsiyəsini unutmamalıdır. Uzun fasılərlə geri çəkilir, yerini ədəbiyyata yeni qədəm qoyanlara verirdin. "Ulduz"un qapısı sənin üzünə açıq

olsa da, "həya" məsələsini unutmurdun, yubiley məqamları istisna olmaqla.

Bəli, 85 illik yubileyində çoxsaylı təbrik-lər aldı - Xalq yazıçısı, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin sədri Anardan tutmuş, Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin sədri Elçin Şixliyə qədər. Bu təbriklərin hamısına "Canı Vətən diləyirsə..." kitabının ayrıca bir bölməsində yer ayırdın. "Ulduz"un özəl təbrikini də unutmadın. Yeri gəlmışkən, sən o yiğcam təbriki daxili monoloquna daxil etməsən, insafsız olarsan.

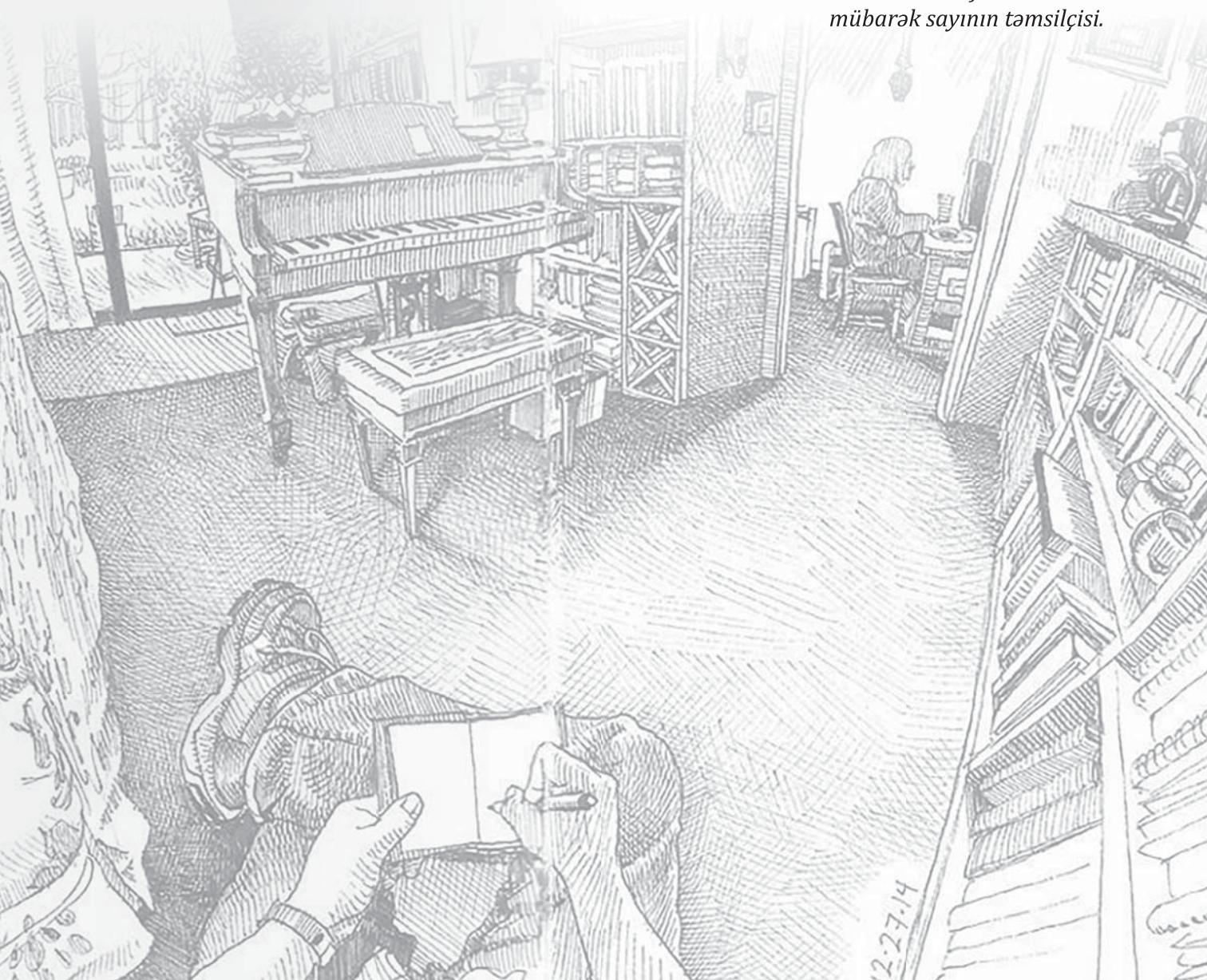
"ULDUZ" JURNALININ ÖZƏL TƏBRİKİ

Qulu Ağsəsin baş redaktoru olduğu "Ulduz" jurnalı 6-ci sayında Qərib Mehdinin "Gülgünün rəngli muncuqları" povestini oxuculara təqdim etmişdi. Söz əvəzinə iş!.. Özəl təbrikdir, sağ olsunlar".

Daxili monoloqun sona yetməkdədir. Deyiləcək yekun sözün varsa, buyur. Buyururam. İki 55 yan-yana durur. Sənin qələminin, "Ulduz"un isə doğum yaşı 55-dir. Bir azdan ölüm sənin qələmini istefaya göndərəcək. "Ulduz" isə işıqlı gəncləri öz qoynuna ala-alə Azərbaycan ədəbiyyatına xidmətdə sonsuza qədər yoluna davam edəcəkdir. Hələlik 55 yaşına mübarək deyirəm, "Ulduz" jurnalı! Yolun həmişə işıqlı olsun".

Hörmətlə: **Qərib MEHDİ**

"Ulduz" jurnalının ilk mübarək sayının təmsilçisi.

DEBÜT

*Əfsanə Rəhimli 1996-ci ildə anadan olub.
Bakı Dövlət Universitetini bitirib, Ədəbiyyata,
bədii sözə böyük maraq və rəğbəti, poetik
yaradılıqla ciddi həvəsi var.
Yazdıqlarından sezilir ki, müəllif hər
şerində duygusu və düşüncələrinin özünə-
məxsus bədii ifadə tərzini tapmağa, yaradıcı
münasibat sərgilədiyi mövzuların hər dəfə
daha poetik həllini təqdim etməyə can atır.
Onun şeirlərində əsasən vətən və azadlıq,
savaş və sülh, qəhrəmanlıq və şəhidlik, övlad
və valideyn anlayışları ön plana çəkilir.
Ə.Rəhimli bu kimi motivlərə çox həssashiqla,
həm milli, həm də başarı rakursdan yanaşır.
Öxuculara təqdim olunan bu şeirlərdə
də müəllifin sözügedən məfhumlara fərdi
baxışını, öz dünyaduyumunu əks etdirən
misralar yer alıb.*

Seyfəddin Hüseynli

Əfsanə RƏHİMLİ

ÜZÜNÜ SƏMAYA TUT...

“Ölməsin ümidişerin, sən əziz balamızsan!
O göynəyən qəlbinin aynası şəhid atan...
Ata - ruhun çırığı, evinin işığıydı,
İndi ata - Şəhiddir, sənsə Şəhid balası!

Ağlama, sən atandan əmanətsən Vətənə,
Ondan bizə yadigar – əziz Şəhid balası!
Köks ötürsən, unutma Tanrıının varlığını,
Üzünü səmaya tut, əziz Şəhid balası!

Atan ordan sənə baxıb gülümşəyəcək,
Görüşüb ayrılaceq yuxularında sənin.
Üzülmə, bir gün gələr, dünyanız da birləşər,
Əbədi vüsələri - Cənnət, şəhid balası!

ÖVLAD YANĞISI *Şəhid anasının dilindən*

I
Gecələr yuxuma qənim kəsilir kədər-qəm,
Bilməzdim bu yaşda belə çox olar dərdim.
Möhtacım bir sevincə, təsəlliyyə həsrətəm,

Ürəyimdə kədər yurd salıb mənim.
Qəlbim içün-için ağlaşa da, hərdən üzüm
gülər,
Görənlər aldanar gülüşümə, xoşbəxt bilər.
Bu dərd xəyallarımı, arzularımı puc edər,
Gözlərimdəki kədər qəlbimdəkiylə birləşər.
Sanmışdım, həyatda hər şey gözəldir,
Unutmuşam, müharibə şəhid, qurban
istəyər.
Əzablar hökm sürər, qəlbimsə fəryad edər,
Ürəyim quştək çırpınar, əsən rüzgarda
kədər var...

II

Bağçada oynayan oğlum indi igid bir əsgər,
Zəfər eşqi ilə “Irəli!” deyib, Lacına dönər!
Şübhə, kin, nifrətlə dolu insanlar içində
Övlad yanğısı bürüyər məni, analıq hissim
dinər.
Düşmən dayanmaz, geri çəkilər daha,
Oğlum ən öndədir, savaşır orda.
Gözləyirəm hər an dönüş xəbərin,
O isə can atır ya Qazi ola, ya Şəhid!..

III

İki gözümün qarası, nur topu oğlum,
Sənsiz canlı qalmaz mənim sevgim, duyğum.
Oğlum, evimin çırığı, ömrümün mənası,
Sən indi Şəhidsən, mən Şəhid Anası!
Demişdin bir dəfə: “Qara geyinmə, Ana,
Mən igidəm, əsgərəm, Vətən oğluyam!
Sorağımı alarsan Laçında, Şuşada,
Nə olar, ağlama, göz yaşına qurbanam!”
Səsinə həsrətəm indi, canlansın qulağında,
“Ana” deyib, qucaq açıb üstümə qaçardın.
Sözlərim elə düyünlənir boğazında,
Tək sözün var idi mənə: Vətən sağ olsun!
Gedəndə göstərmədin əllərini mənə,
Yanıb kül olsa belə, o əllər bir çiçəkdir.
Açmadın köksünü, qoxlayım son dəfə...
İndi sən - gül ətirli balam Şəhidsən...
Gecələr ruhumun qapısın döyür sənsizlik,
Yadıma düşür oxuduğun “Qarabağ şikəstəsi”.
Ay oğul, içün-için oxuyar, ürəyimi üzərdin,
Sədasın qoy indi bütün kənd duysun...

AĞLAR GÜLÜM

İndi məndən çox yaxındı o, sənə, qərənfilim,
Ağla, qərənfilim, qanlı qərənfilim.

Oğlumun gülüşünə şahid olan gülüm,
Ağlar gülüm, solan gülüm mənim.
Soyuq cismini isidər güllərim,
Soyuq əllərinə hərarət gələr sənin.
Adına nəğmələr qoşaram indi,
Sənsiz keçməz günlər, Şəhidim!
Qanlı köynəyin yenə sən qoxuyur,
Son sözünlə susub cahan, el-aləm.
Gedişinlə ruhumu qopardın məndən,
Ana deyiləm daha, Sən yoxsan, Oğlum!

DAYAN, DÜNYA...

Neçə uşaq gözüyaşlı qaldı atasız,
Neçə qız-gəlin, ana qaldı başsız.
Qara buludlar cəkilsin Vətənimdən,
Dayan, dünya, aparma daha, dayan!
Gecənin hüzünü yayıldı günəşin saçاقlarına,
İndi ulduzlar da ağlayır insanlar kimi.
Dünya, dağıldın sanki...
Gedən cavanlar kimin?!
Dayan, dünya, aparma daha, dayan!
Boynubükük Şəhid övladlarının qəlbini yaralı,
Atanın qucağından ayrılmış balalar.
Günahsızlara, məsumlara yazma gunahları,
Dayan, dünya, aparma daha, dayan!
Ürəklə söz açmaq istərəm Böyük Zəfərdən,
Sevinclə danışmaq istərəm Qarabağdan!
Amma sözlərim Ana ürəyini yaralar axı,
Övladının son gülüşü Şuşada qaldı....
Dayan, dünya, aparma qəhrəmanları,
O igitlər bir evin basçısı, ümidi, işığı!
Dayan, dünya, aparma daha, dayan!
Ağlayan analar gülsün, istərəm,
Ağrıdan çırpınan uşaqlar tez sağalsınlar.
Görsünlər dünya da Vətən kimi şəfqətlidir,
Ölüm əvəzinə xoşbəxtlik tapsınlar...
Möcüzələr var, möcüzə istəyirəm mən,
Gedənlər dönsünlər öz ocaqlarına.
Gözü yaşılı analar sevinsinlər, istərəm,
Doluxsunan uşaqlar ağlamasınlar,
Dayan, dünya, dayan, aparma daha!

SƏNƏ BIR SEVGİDƏN DANIŞARAM...

Sənə bir sevgi hekayəsi danışaram,
Ağlin çəşar, mat-məəttəl qalarsan.
Dillərdən düşməyən adlarına
Şeirlər yazar, nəğmələr qoşarsan...
Axi indi qalıbmı ki İlhamla Fərizə kimi

Ölümə gedənləri ölümünə sevənlər,
Göz qırpmında canından keçənlər?!
Görəsən, doğrudurmu belə sevgilər?!
Həyatında dost bilməyən bir kimsədir,
Sevən yarına düşkündür, eşqi kor-koranədir.
Sevdiyi kimsə bu həyatda tək istəyidir,
Dünya yox olsa, o, tək varlığıdır əbədi.
Gecələr yuxusu çəkiləndə ərşə,
Döndərər üzünü gözəl bir üzə - rəsmə tərəf.
Elə hey baxar, baxar, darixar,
Tək diləyi olar Allahdan: Ayırma bizi!
Qovuşdurən Allah niyə ayırsın onları?
Axi Leyli-Məcnuntək ruhən, qəlbən sevirlər!
Görünür eşqləri hər yanın şamda,
Ah çəkib ayrılıq mahnısı çalır aşıqlər.
Xəzəllər düşür mənim də telimə tək-tək,
Toplayır sevgilim saçlarını arasından.
İncə-incə toxunub hərdən saçlarını
Sığal çəkə-çəkə deyir astadan:
"İstərəm heç zaman ayrılmayaq biz,
Hər zaman beləcə qalsın sevgimiz.
Keçmişə söykənib, gələcəyə yol açaq,
Sevgidən bir ailə - yeni dünya yaradaq.
O qədər xəyallar qurub, arzular diləmişik,
Sanki ömürdən getməyib o illərimiz.
Qarşında bizi çox sabahlar gözləyir,
Aram-aram ötüşüb keçir bu anlar.
Gəl söylə, ey nazlı mələk, söylə, nə istər
Könlün, bəlkə, könlümə nəsə piçildər,
Yoxsa gözləməzsən sonadək məni sən,
Gedib xidmətdən qayıdanacan ?!"
Deyərəm: "Yoxsa məni vəfasız sanırsan sən,
İstər dinc xidmətdə ol, istər müharibədə,
Bəy xonçasiyla, ya da şəhid kimi gəlsən də,
Mən hər an olaram səninlə birgə...
Neçə qız könül verib getdi sevdiyinə,
Söz verib, əhd edib, sonra qıydı özünə.
"Rəbbim əfv etsin, - dedi, - günahın böyüyünü,
Bu yol sevgimin yoludur, Vətən sağ olsun!"
Ey sevgilim, gözün yolda qalmasın,
Tale səni mənə yar etməsə,
Mən sənə bir ömürlük söz verirəm:
Harda olursan-ol, qovuşarıq yenə də!
Şəhidim, gələrəm yanına, gözlə məni,-
Məktubda yazmışam mən bu sözləri.
Bu dünya dar gəlsə əgər, qovuşmasaq burda
biz,
İnan, görüşərik bir gün, taparam cənnətdə
səni..."

ANARIN HEKAYƏ SƏNƏTİ

Hər bir yazıcının şürurundan cəmiyyətə, cəmiyyətin yaddaşından da yazıcının yaradıcılıq prosesinə qədər insani mərkəzdə saxlayan ədəbiyyat, sözü boşluqdan götürüb lazım olan yerə qoyan ən güclü iksirdir. Bu kontekstdə çoxqatlı ədəbiyyatda ədəbi tənqidin xüsusi yeri var. Tənqidin məqalə, haqqında yazılmacaq müəllifə subyektiv baxışa görə dəyişməməlidir, yalnız bədii əsərləri üzərində aparılan ədəbi tənqid bir yazıcının olduğu qədər tənqidçinin də ədəbiyyatdakı rolunun göstəricisidir. Məlumdur ki, istər xalqların, istərsə də dünya ədəbiyyatının sayılıb-seçilən əsərləri öz gücünü tənqidin davamlılığından alıb. Bu həqiqətdən yola çıxaraq, mənim də baxışımın Xalq yazıçısı Anarın hekayələrinin daha çox “diri qalmağına” kömək edəcəyini düşündüm.

Ssenariləri, romanları, povestləri, hekayələri və şeirləri ilə Azərbaycan ədəbiyyatında xüsusi yeri olan Anar müəllimin yaradıcılığı bir çox sahələr üzrə araşdırma obyekti ola bilər.

Tarix bizə cəmiyyətdə yaşanan ziddiyətləri göstərir və yaddaşa yazar. Anar müəllim bir yazısında belə demişdi: “Sevginin yaşı olmur. Nə həyatda, nə ədəbiyyatda”. Bu, bəzilərinin “qürurlu sükut” adlandırdığı reallıqdan qaçış yox, konkret həyata işarə etmək reallığını və etikanı ehtiva edir. Bu, həm də azadlığı və ədəbiyyatı “mərsiya”ləşməkdən uzaq tutmaqdır. İnsanı

Adilə NƏZƏR

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

dəyərləri doğru zamanda dəyərləndirmənin adı saflaşmaq-saflaşdırmaq, nurlanmaq-nurlandırmaqdır.

Anarın hekayələrinə təsir edən bir çox faktorlar – dastanlar, nağillar, miflər, ekzotizimlər, mənəvi dəyərlərinitməsi, təkləşmə-təcridolma psixoloji problemi və s. nəzərə alınmaqla qurulub.

Hekayələrin bədii dili qəhrəmanın vəziyyət və situasiya ilə üzvi şəkildə bağlılığını göstərir, bu təsvirlərlə müəllif qəhrəmanın psixoloji durumunu da incələyir: “**Qırmızı limuzin**” hekayəsində “*O, ay ziyasının kəməndinə bağlanıb gecələr gözüəciq gəzən lunatik deyildi. Yuxuda da deyildi. Aylıqdi. Vaxtı, saatı dəqiq müəyyənləşdirə, hərəkatlarına nəzarət edə bilirdi. Bəzən yuxuda çəkisizlik aləmindəymiş kimi ayaqlarının yüngülçə bir təkaniyla yerdən aralanıb uzun bir məsafəni tullantıyla qət etdiyini də xatırladı, yena də yuxuda qıçlarının qic olub bircə addım ata bilmədiyini də. Amma indi nə ayaqları qic olmuşdu, nə də çəkisizliyin yün-güllüyünü duyurdu. Yuxu deyildi bu*” cümlələri

oxucunu fərdin psixoloji problemləri üzərində düşünməyə vadar edir. Və ya "...son iki-üç ildə O. da bu şəhərin başqa köhnə sakinləri kimi öz şəhərlərini elə bil tanımadılar, elə bil yadırğamışdır, elə bil şəhəri tamam başqa bir əhali doldurmuşdu. Nəinki sıfətlər, adamlar – rəftar, özünü tutmaq, özünü aparmaq vərdişləri də dəyişmişdi. Sanki şəhərin binaları, küçələri, meydانları da başqalaşmışdı, özgələşmişdi, yabançılışmışdı" təhkiyəsi ilə çox-qatlı dəyərlərə yelkən açır, hekayəni ağır-laşdırmadan ictimai və siyasi problemlərə toxunur, bu problemlərin arasında təklənən insanın, ağrının və kədərin xəritəsini çəkir.

Yazıcı "**Nisbət nəzəriyyəsi**" hekayəsində adı insanların həyat ümidi rəsmini bütün məsamələri ilə təqdim etməklə yanaşı, ölkənin kasib təbəqəsini və varlı coğrafiyasını pərdəarxası görüntüləyir: "Küçədə milis təpikləyə-təpikləyə bir diləncini qovurdu. Milis haqlı idi. Çünkü cindirindən cin ürkən dilənci küçənin yaraşığını pozurdu. Dilənci də haqlı idi. Bu küçədə gedib-gələn, qazanc nisbətən çox olurdu. O biri küçələr adamsız idi". Hekayənin davamında "Gecə Hikmət özünü asdi. Arvadı, uşaqları, dost-aşna, qohum-qardaş yasa batdı. Hami təəccüblənirdi. – Axi nəyi çatmırdı. Xoşbəxt ailə. Ev-eşik. Cəmiyyətdə yüksək mövqe. Sağlamlıq. Şöhrət. Pul. Onlar haqlı idilər. Amma Hikmət də haqlı idi." cümlələriylə seçdiyi personajların bir-birindən fərqli olmasına baxmayaraq, yaşadıqları dövrün və həyatın fərqlənməyən tərəflərinin cəmiyyətdə üstünlük təşkil etməsinə diqqət çəkir.

Anarın böyük əsərlərindəki baş qəhrəman obrazlarının klassik ədəbiyyatda (nağıllarda, dastanlarda) və ya kinoda mövcud olan güclülüyü, zəifliyi onun hekayələrində də hiss olunur. Hekayələrdə aşkarlanmayı gözləyən sirlər müəllifin güclü müşahidə qabiliyyətindən, yaratdığı təsvir və obraz zənginliyinin isə insanın yaşadığı mühitdən qaynaqlandığını göstərir. Yazdığı ən kiçik mətnlərdə də görünməyən tərəflər vardır.

Anarın hekayələrində beş mühüm element seçilir. Bu elementlər müəllifin təbiətlə

insan arasındaki bağlı möhkəm saxlamaq istəyindən irəli gəlir. Hekayələrdə təbiət-insan bağlı dörd başlıq altında intensiv şəkildə açıqlanır: "Rəng, Qoxu, Səs, Say, Qorxu".

"**Rəng**"də təbiətdən insana, insandan dövlətə, dövlətdən zülmə, zülmdən ölümə doğru bir davamlılıq var. Məsələn, qara rəng mənfi, ağ və qırmızı rənglər müsbət məna daşıyır, mavi rəng səmanın rəngi olduğu üçün müqəddəs sayılır, qırmızı isə qan və ölüm mövzusunun ən güclü obrazı kimi şərh olunur – "**Qırmızı limuzin**" hekayəsindəki kimi. "Bəlkə, ay işığı idi onu eyməndirən. Müxtəlif biçimli, yarıluçoq xərabələri andiran bu köhnə binaların, düyun düşmüş kələf kimi bir-birinə dolaşmış ensiz küçələrin adamsızlığında, "qu" deyəndə qulaq tutulan səssizliyində ay işığı ətraftı gümüşüboz bir rəngə – kül rənginə boymışdı və O.-ya elə gəlirdi ki, bu ölü rəngi hansısa başqa bir dünyadan sizib sözülür".

"**Qoxu**" mövzusu fərqli qiymətləndirmələrə imkan verir. "**Hekayə**" hekayəsi "Səhər oyanışlarını acılaşdırın əbədi itirilmiş şirin bir yuxu, keçmişin get-gedə dumanlanan, unudulmağa başlanan və heç bir vaxt büs-bütün unudulmayacaq bir səhifəsi..." Bir qoxu... Qırıq bir səs. Heç vədə yaddaşa qayıtmayacaq, amma onun harasındasa dolaşan bir melodiya... Solub pozulmayacaq, əriyib itməyəcək təəssüratlar..." bədii təsviri oxucunu gözə görünməyən və hərəkəti olmayan bir şeyin – qoxunun izinə düşməsinə şərait yaradır və bu halın onun yaddaşına hopmasını təmin edir. Müəllif qəhrəmanın dililə "Yaxşı, mən təqsirkarammı ki ömrümün baharı, ən gözəl dəqiqələri Dənizəylə keçirdiklərimdir. Bəli, mən unuda bilmərəm ki, arvadım var, qızım var. Lakin axı mən o anları da unuda bilmərəm. Dənizə... Göz işlədikcə işləyən əngin sahilin yumşaq qumları, sahili oxşayan qıvirciqlər dalğalar. Dənizənin ipək saçları. Dənizin dən düşmüş, köpüklənən qıvrırmalı dalğaları... əlbəttə, bu mənzərələr heç kəsin ürəyində heç bir teli tərpətməz... Lakin onlar mənim qəlbimin ən incə musiqisidir. Axı

siz yalnız sözləri görürsünüz. Mən rəngləri, işığı, kölgələri, balıqqulaqlarını, dənizin köynəyində aq düymə kimi ağaran yelkənlə qayıqları... Dənizin, sahilin, Dənizənin saçlarının qarışq qoxusunu duyuram". deyərək, həyatın rənginin, sayların və digər elementlərinin az-çox kosmoloji anlayışlarla da əlaqəsi olduğuna işaret edir. Bu hekayədə yazıcıının özünəməxsus yazı texnikası da oxucuya özünü hiss etdirir. *“- İş radionun verdiyi musiqidə deyil. Radionu söndürmək olar. Çətini qəlbədə oyanan, könüldə calınan musiqiyə bacarmaqdır... - Sonra? Sonra üç şahılıq çıxarıb avtomatın yarığından atdı... Dəstəyi götürdü. 3 çəkdi. Sonra, məsələn, 2 ... Sonra 5. Yenidən araya sükut çökdü”* müəllif bu və bu kimi digər məna dolu fikirləri güclü təsvirlərlə qısa cümlələrə sıxlışdıraraq oxucunu intellektual səyahətə çıxarıır, həm də **rəngin, qoxunun, səsin və sayın** maraqlı, unudulmaz bir xatirə və hətta təxribatçı olduğunu önə çəkir.

Anarın hekayələrində **“səs”** mövzusu müxtəlif formalarda yer alır. **“Yağışlı gecə”** hekayəsində buna nümunə mətnlər. *“Vaxt bizi məglub edir. Biz vaxta qalib gəlirik. Vaxt müəyyən bir vaxtdan sonra bizi torpağa qatıb vətənimizin ərazisini bir adam cismi qədər böyüdəcəkdir. Əməlimiz, işimiz, yaradıcılığımız necə əhəmiyyətsiz olsa da, hər halda bir sözdür, bir qəlbin döyüntüsüdür, təkrar edilməz bir səs, bir nəfəs, bir qorxudur. Hər kəs öz sözünü, öz fikrini deməli, öz səsini qoruyub getməlidir. Səslərimiz havada əriyib gedəcək. Yaziçi xoşbəxtidir; Onun səsi kağıza yapışır. Vaxt bizə neyləyəcək? Vaxta qalib gəlmək üçün nə isə bir iş görməlisən. ...Heç bir iş qoyub getməmiş adam insanlığı bir addım geri çəkir”.* Müəllifə görə, səs zaman, məkan və təbiətlə zənginləşir, məhz həmin səsin rəngarəng əks-səda baxımından uyğun bir kosmik çərçivəyə salına biləcəyi mümkün deyil. Yaziçi mövcud zamanın təsirliliyini davam etdirən fikirlərini **“Gürcü familiyası”** hekayəsində *“29 aprel axşamını, illərin, ölkələrin, yad üzlərin, yad sözlərin içindən keçirib saxlamışdır. Lap mənim özüm*

təki. Axı mən də o axşamı dolaşıq ömrümün illəri, günləri içində itirib atmamışdım. İndi də o axşam - rəngləri, səsləri, qoxularıyla birlikdə içimdədir” – deyə davam etdirir. O, ədəbiyyatın, dolayısı yolla həyatın əsas mövzusunun ümidi, azadlığın və sevginin səsi olduğunu vurgulayır.

“Hekayə” hekayəsində sevincin fərqli çalarlarını, kədərin matəm rəngini və beləcə həyat kimi bir-birini əvəz edən təzadlı hissələri həzin bir dillə təqdim edir: *“Kimsə, bir qadın müğənni həzin səslə “Humayun” oxuyurdu... Pəsdən. Aramla. Bir qədər yorğun. “Tutuşdu qəm oduna şad gördüğün könlüm, Müqayyəd oldu ol azad gördüğün könlüm...” Qəmdən, qüssədən, ələmdən yoğrulmuş musiqi... Qərib payız axşamları kimi məhzun, qış gecələri kimi uzandıqca uzanan... Elə bil Şərqi bütün dərdləri bu musiqi, bu ölümsüz sözlərdə yavaş-yavaş, bəm səslə axıb gedirdi. Lakin birdən-birə hər şey dəyişdi. Rəng başladı. Muğamatın dahiyanə musiqi dramaturjisi: əzəmətli bir matəm, sonra qayğısız şənlik. Adəmi əzən, incidən, qəlbini sixib-sixib ağrıdan kədər, həsrət gecələrindən sonra sevinc səhərləri, bahar oyanışı, şadlıq şəlaləsi... Könülləri kövrəldən ağıları əvəzlayan şux, siltaş kef nəğmələri...”* Təhkiyəcidən başqası yaşınanların mənzərəsini oxucunun gözü önünə bu cür gətirə bilməzdi. Həmin səhnənin təqdimatının sonunda o, *“Yenidən bu şənliyin, şuxluğunu yerinə qayıdan möhtəşəm müsibət, qəmginlik, fəryad, zarılıt və yenə də şadlıq, sevinc - yeni rənglər, diringilər, oyun havaları...”* cümləsiylə fərqliliyin ikinci mərhələsini təqdim edir.

“Sayların sərgüzəsti” hekayəsində müəllifin məqsədi Azərbaycan-türk mifologiyasının təməl daşlarından biri olan formulistik rəqəmlərin müasir hekayələrdə də istifadəsinə diqqət çəkməkdir. Bu hekayədə əsasən 1-dən 9-a qədər rəqəmlərin xarakterləri açılır, dini, ənənəvi və xalq inanclarında, kainati anlamaq, fizika, maddiyyat, mənəviyyat və gündəlik həyatımızı anlamaq baxımından işlənilməsi ilə yanaşı,

hekayənin quruluşunun axıcılığına da təsir göstərir.

9-dan sonra rəqəmlərin “təklikdən dərixması” başlayır. Bu bəhanənin birinin o birindən önə keçməsinə qısqanlığından, ya da “gücləri birləşdirmək” adına yaranmasını müəllif maraqlı hekayəciklərlə qurur: “Üç çoxbilmiş idi, çox haqq-hesabdan çıxmışdı. Aşıq olanda, Vurulanda On İki də olurdu, lap İyirmi Bir də. Bildi ki, bu sövda baş tutan deyil. Amma Üçün könlündən ayrı şey keçirdi. O, çoxdan altı olmaq istayırdı. İndi Biri və İkini görəndə fikirləşdi ki, əlimə acəb fürsat düşüb. Bir ilə İki ikisi bir olsa, onlarla bacarmaram, gücümüz tən gələr. Gərək ayrı-ayrılıqda ikisini də aldadıb özümə qatam. Üç əvvəl İkini xəlvətə çəkdi, aldadıb özünə qatdı, sonra da Biri. Oldu Altı”.

Göründüyü kimi, rəqəmlərin interpretasiyası hekayəyə zənginlik qatır.

“Yerin doqquz qatındakı 09 göyün doqquz qatındakı 90-a qışqırdı ki, məni burda qoyma, çək yanına. Axı vaxtilə sən də doqquz olmusan, mən də. Amma Doxsan Sıfır Doqquza istehza ilə baxıb cavab verdi: Düzdü, vaxtilə mən də Doqquz olmuşam, sən də. Amma indi sənin kimi ”Doqquz“u mənim yanımda görsələr, mənə dəli deyərlər, Doxsan Doqquz deyərlər. Sıfır Doqquz dinmədi. Nə desin? Dünyada qəribə işlər olurdu”.

Səmavi məsləhətçilərin fikrinə görə, 90 rəqəmi həyatımızda bəzi halların bitmək üzrə olduğunu göstərir. Lakin məsələnin mələklərin həm köməyi, həm də ilhamı ilə qənaətbəxş həllini istəyiriksə, bilməliyik ki, tərəfləri buna məhz 90-la cəlb etmək mümkündür. Bu hekayədə 09-la 90-in “savaşçı” da bu fikri təsdiqləyir.

Hekayənin sonunda yazılıının gəldiyi nəticə belədir:

“Bir, İki, Üç, Dörd, Beş, Altı, Yeddi, Səkkiz, Doqquz yan-yana düzüldülər. Adamlar üzlərini saylara tutub dedilər: - Əziz dostlar, bunu bilin ki, hər sayın öz yeri var. Bir olmasa, on da olmaz, yüz də, min də, milyon da”.

Burada müəllif oxucuya bildiyi məşhur bir məsəli təkrar xatırlamağa imkan yara-

dır: Bir gün riyaziyyatın atası sayılan Harəzmidən “İnsan nədir?” deyə soruşublar. Deyib ki, “Əgər insanın gözəl əxlaqı varsa, 1-ə bərabərdir. Əgər o, yaraşıqlıdırsa, 1-in yanına sıfır əlavə edin, olsun 10. Zəngindirsə, daha bir sıfır əlavə edin, olsun 100. Əgər sağlam nəslə, soyu varsa, bir sıfır da əlavə edin, olsun 1000. Amma unutmayın ki, 1 olan “əxlaq” getsə, insanın dəyəri də yox olar, geriyə heç bir qiyməti olmayan sıfırlar qalar!”

Məlumdur ki, “qorxu” öyrənilən duyğudur, lakin bu duyğunun mətnlərdə əks olunması müəllifin ədəbi gücündən asılıdır. Hadisələr qarşısında duyğuların keyfiyyətini və intensivliyini təyin edən məzmun fərdin yaşadığı mühitdən və mühitin fərd üzərində təsirindən irəli gəlir. Müəllif göstərir ki, insanda qorxu yaşadığı bölgəyə görə dəyişir. Lakin qeyd etmək lazımdır ki, insan təkcə bilmədiklərindən deyil, öyrəndiklərindən də qorxan bir məxluqdur. Anarın hekayələri Şərqdə illərdir davam edən hər cür zülmü və bu zülmün dəhşət ölçüsünü açır. Qorxunun bizə məlum olan təriflərindən başqa bəzi vəzifə, peşə, sənət və digər səbəblərdən də yarandığını diqqət çəkir.

“**İki dəniz**” hekayəsində isə qorxunun tamamilə şüurun alt qatına təsirini üzə çıxarıır. “Bir dəfə mən qayalara gəzməyə çıxmışdım. Mən əzilib parçalanmış, eybəcər və qorxunc hala düşmüş qayalara baxaraq, onları bu şəklə gətirən qüvvənin sırrı haqqında düşünürdüm; gör dənizdə nə böyük qüvvə var ki, belə sərt daşları bu kökə sala bilmişdir. Bu qayalar dənizin sahilə yolunu kəsmişdilər, ona görə də dəniz bu qayaları əzişdirirdi. O, qayaları gah ceynayır, gah da zalimcasına şillələyirdi. Dəniz bu qayaları aram, istirahət bilmədən təmkinlə və qüvvətlə döyürdü. O döyürdü, çünki döyə bilmirdi, onun döyməyə haqqı vardı: o, azad idi və öz azadlığına mane ola biləcək hər şeyi döyməyə, əzməyə, parçalamağa hazır idi. Dəniz ta məhv edənəcən döyür, yox edənəcən əzir, dağıdanacaq parçalayırdı”.

Burada qorxu, xof, üşəndiricilik təkliyin özündən doğan təbii psixi halətlər kimi

təsvir edilir. Dənizi canlı insan kimi görmək qeyri-real psixoloji vəziyyəti – isti cənub şəhərində həyatın üzüçü imtahanları, tam aydın olmayan, qarma-qarışq hali, gərginlikdən sonra boşluğa düşmə, boşluqdan sonrakı "fantastik vəziyyət"in mənalı şəkil-də əlaqələndirilməsidir. Dənizin sahilə qovuşmasına mane olan qayalara qarşı "ruhi sapma"larını tədriclə və təmkinlə təsvir, bir-birinin ardınca baş verən "əcaib-qəraib" gözlənilməzliklər oxucuda maraq yaratmaqla, onun da oxşar ruhi sarsıntıları yaşamasına səbəb olur. Bu vəziyyət ayrılıq yaşayan birinin stress vəziyyətini, onun qeyri-müəyyənliklər içərisində boğulan narahat, əzabkeş ruhunun sarsıntılarını təsvir etmək üçün dəqiqlik seçilmiş təsvirlərdir. Hekayədə başdan-başa yalnız tənhalıqla qarşılaşırıq, elə bil insan cəmiyyət üçün, ünsiyət üçün susayır, bu tənhalıq adamı o qədər usandırır, o qədər qorxudur ki, düşünürsən ki, bundan sonra ilk kütləvi həyat tərzi xoş təsir bağışlayar.

Müəllifin çatdırmaq istədiyi əsas məqam qorxunun bir obyektə, bir varlığa, bir şəxsə və ya vəziyyətə, ya da hadisəyə qarşı hiss edilə bilən bir duyguya olmasıdır. Qorxularımızın bir qismi real təhlükəyə qarşı olsa da, bəzi qorxularımız tamamilə əsassız və xəyalı qorxulardır və biz bəzən bu qorxularla yaşasaq da, mütləq boş qorxularımıza qalib gələrək onların əsarətindən qurtarmalıyıq.

Ayri-ayrı əsərlərində bir çox yazardan nümunə mətnlərini təqdim edən yazıçı qorxu mövzusunda "**Gürcü familiyası**" hekayəsində baş qəhrəmanı Oqtayın Vaqif Vəkilovdan (Vaqif Səməndoğlu) Əsmərə oxuduğu şeiri təqdim edir:

*Əyri-üyrü,
dar küçələrin,
gündüzlər otaqlarındakı bəyaz gecələrin,
damlarının yastısı, içinin astası,
küçələrini dolanan addımların həmişə tənha
səsi,
gecələrinin dünyada itən tarix tikəsi,
içindən bayır şəhərə,*

*böyük şəhərə çıxan təəccübüm,
oğrularından qorxan cibim
ölüm ayağındadır indi.
Biçarə şəhər,
İçəri şəhər...*

Şeirin müəllifi başqası olsa da, bəllidir ki, bu, o məqamda yazıcının oxucuya oxşar duyğuları çatdırmaq istəyidir. Mövcud yerdəki dəyişiklik, şübhəsiz ki, psixoloji durumda təsirli, lakin mənfi bir çərçivə yaradır. Əsərin qəhrəmanı bu yerdə narahat atmosferin hökmranlığı və təsiri altındadır. Burada mühit və paralel olaraq insanları sıxışdırın məkan təsviri dünyada öz yerini tapmamış, rahatlığa öyrəşmiş insanların baxışlarını, getdikcə qorxaq baxışların aldığı zamanın insanların üzərindəki sıxıntısını ifadə edir. Müəllifin insanın məkanla olduğu qədər, zamanla da uzaşa bilməməsi ilə bağlı yaratdığı təsvirlər əsərin ən həyəcanlı məqamını təşkil edir. Əslində, yazıcının dövrün realist "hekayəçi"lərindən fərqləndirən ən mühüm xüsusiyyət onun hekayələrində insan ölçüsü-nün uğur qazanmasıdır.

Anarın əsərlərində başqa müəlliflərdən istifadə etdiyi mətnlərdə bütün yerli sözlər toxunulmaz olaraq qalır. O bununla xalq dilinin səs ahəngini göstərmək istəyir. Qəhrəmanlarının danışqlarında sünilik yaratır. Onun "kəndliləri"nin danışqlarında zərrə qədər şəhərli olma iddiaları olmur.

Yeri gəlmışkən, bir şeyi də qeyd edək ki, yazıçı Anar çox sayıda gənc yazarı ürəkdən dəstəkləyib, ictimaiyyətə təqdim edib. Bir həqiqət də var ki, o, öz yaradıcılığı ilə həyatı – sənəti, ədəbiyyatı öyrənmək, canlı xalq dilinin – şifahi və yazılı ədəbiyyatının zənginliyinə ürəkdən yiyələnmək istəyənlərə də daim yol göstərib.

Həyati böyük şövqlə və zövqlə yaşayıb yanan yazıçı yaradıcılığının bütün dövr-lərində insani hisslerin sözçüsü olub və olmaqdə davam edir.

ŞƏHİD ESQİ

Axşam saat 20:47...

Telefonumun mesaj zəngi bu dəfə qulağıma daha həyəcanlı gəlir:

“Uşaqlar, hazır olun. Bir neçə saat işə çağırı bilərik sizi. 50 şəhidimiz var. Dəfnlər çəkilməlidir...”

Bir televiziya işçisi üçün cəbhədən gələn qara xəbər budur...

Ardınca mövzuya uyğun cavab mesajları yazılmışa başlayır:

- Aydındır...
- Baş üstə.
- Hazırıq.

Beş dəqiqə keçməmiş növbəti mesaj:

“Şəhid balamız Səbuhi Əhmədov sabah 09:30-da II Fəxri xiyabanda dəfn olunacaq. Şəhidimizin bizdən başqa heç kimi yoxdur. Sabah onu son mənzilə hamılıqla yola salaq, ilk dəfə yetimliyini hiss etməsin...”

Səhər hava tutqunu. Taksi sürücüsü əhvəlsiz, radio səmirsiz, göz görünən hər şey kədərli görkəm alıb.

Səbəb hər kəsə ayındır, amma heç kimin deyəcək sözü yoxdur. Sanki hər kəs hönkürüb, haray qoparmaq üçün bir kəlməyə bənddir. Amma bu kəlməni deməyə kimsənin “cürəti” çatmir. Şirkətin əsas dəhlizindəki böyük monitor “Şəhidlər ölməz, Vətən bölünməz” şurənini yayımlayıb. Amma 2020-nin 44 qara günündən sonra sanki “Şəhidlərin ölməzliyi” belə onların yoxluğuna təsəlli ola bilmək gücünü itirmişdi. Zənnimcə, o sehrli güc 44 günə güc-bəla ilə yetmişdi. Gəncən torpağa qarışan igidlərin yoxluğuna təsəlli ola biləcək söz, fikir yox idi. Ona görə görüb oxuduğum bu fikir kədərimi zərrə qədər də azaltmadı.

Maya İMRAN

– Hələ cənazə gətirilməyib axı. Bir saat əvvəldən niyə gedək?

– Tez getməyin ziyanı yoxdur. İzdihamda hərəkət etmək çətin olacaq. Əvvəlcədən kaməraya uyğun yer seçə bilək.

Bizi II Fəxri xiyabanın hündürboy, 30-35 yaşında mühafizəcisi qarşılayır.

– Xanım, hələ içəriyə girməyə icazə verilmir. Ziyarətçilər üçün qapılar yarımlaşdırıb. Zəhmət olmasa, səbirli olaq, gözləyək.

Gecədən bəri gördükleri, yaşadıqları alicənəblığına xələl yetirməmişdi. Kədərdən qaralmış kimi idi. Barmaqları arasında tüs-tülənən siqaretin külü də xeyli yiğilmişdi, deyəsən, tüstünü ciyərinə çəkməyi də unutmuşdu. Dağınıq, kədərli, amma işindən dolayı deyəcəklərini, davranışını yerində edəcək qədər şüurlu idi. Sanki gün başlayandan Səbuhi Əhmədovun yad olan bacı-qardaşları ona yaxınlaşış dəfn üçün xiyabana girməyə icazə istədikcə o, mənsub olduğu xalqın birliyindən güclənir, icazə vermədiyinə görə

utanır, "Yox"u belə dərin təşəkkür hissinə qarışmış halda söyləyirdi.

Biz bu günlərdə kədərdən birləşən, güclənən xalq olduq. Biz elə bil bu günlərdə öyrəndik tanımadiqlarımızla doğmalaşmağı, qucaqlaşmağı. Kədər doğmalaşdırılmış, pis gün yaxınlaşdırılmış...

...Və budur. Qapılar açılır, Səbuhiinin tanımıdiği doğmaları onu ilk və son dəfə görmək üçün sıralanırlar. Zaman heç vaxt bu qədər ağır irəliləməmişdi, saniyələr belə uzun çəkməmişdi. Ötən hər dəqiqə ürəyimin yağını çəkib aparırdı özü ilə. Qəhər zəli kimi boğazima çökmüş, gözlərimdən axacaq hər damla yaşa qənim kəsilmişdi. İnsan ağlamadan, səssizcə fəryad edə bilərmi?! Bax onu yaşayırdım şəksiz-şübhəsiz! Əlimdəki mikrofon gözümədə təyinatını itirmişdi, bura "iş səbəbilə" gəldiyimə görə utanırdım hətta. Burda olmaq vicdan, şəhid sevgisi, onun ölümünə üzülmək, bu acını özündən olanlarla bölüşmək məqsədi daşimalıdır yalnız! Bəlkə, buna görə qapıdan birlikdə girdiyimiz operatorun harada olduğundan xəbərsiz idim.

Nə də olsa, bura niyə gəldiyimizi unutmadığına inandırdım özümü. Bizim burda gördüklerimizi burda ola bilməyən daha neçə insana məhz biz çəkib göstərməli idik.

"SOS Uşaq Kəndləri Azərbaycan" adından əklil gəldi. Uşaqlığını, yeniyetməliyini yaşadığı bu "ev"dən Səbuhiyə son hədiyyə idi. Bəlkə də, həm də ilk. Bilmirəm, elə uşaqlığı, o "ev"in divarlarına siğdirdiği kədəri, kimsəsizliyi də bundan daha "dəyərli" hədiyyə görmüşdümü?! Ruhuna zərrə qədər xoş gələ bilməkmi Səbuhiinin?! Qədərindən küskünlüyünü heç azalda bilməkmi?! Bəlkə də, tanımadan küsmüşdür hər birimizdən. Bəlkə, istəyi, bizdən gözlədiyi başqa olub illərlə. Lap o gözü yolda qalan vaxtlarda. Müəlliminin dediyi kimi, "gözü pəncərəyə boylandığı illərdə" arzulamışdı bizi, bəlkə də. Birimizi, beşimizi heç olmasa. Bu qədər göz yaşı da yox, bəlkə, təbəssüm istəyibmiş o vaxtlarda. Daha asan olanı. Bu qədər sevgi

də yox, lap kiçik bir toxunuş, sıgal. Amma o zamanlarda! Ehtiyacı olanda!.. Bizim onu tanımadığımız vaxtlarda arzulaşmışdı bizi, bəlkə də! İndi o sığalsız, o gülüssüz, o sevgisiz böyüüb, bərkiyib torpağa döndüyü zamanda istəyirmi yüzlərlə gözdən axan yaşı?! İstəyirmi onun saçına dəyməyib, indi torpağını qucaqlayan əlləri?!

- Çəkilin, qoyun mən anası kimi ağlayım onu! Qoyun mən onun anası olum bu gün!

- SOS-da ona analıq etmiş sarısaç, ortayaşlı qadın izdihamın içindən çətinliklə keçərək, özünü torpağa vurdu. "Gözəl balam" deyib fəryad edirdi qadın. Bayaqdan qərənfilə bürünmüş, nəm məzarın küncünə bükülmüş gənci qucaqlayıb, "Səbuhisiz nə edəcəksən sən?" deyə haray qoparırdı.

- Bax indi yetim qaldın sən! Sən bu günə qədər yetim deyildin, ay Sənan!

Mənasını itirmiş, donuq gözlər qərənfilə dikilmişdi. Heç bir məna kəsb etmədən. Kim bilir, nələri xatırlayır, nələr düşünürdü?! Kim bilir, qardaşsızlığın, yetimliyin dərinliyində necə çabalayırdı! Kürəyinə dəyən "möhkəm ol" yumruqları yetimliyinin quyusuna atılan daş kimi silkələyirdi onu. Möhkəm dayanmışdı - soyuq, hərəkətsiz, hissiyyatsız, daxili qırıq-sökük olsa da, qamətini düz dayanmağa məcbur edərək. Bu gün anasını, atasını itirmişdi o həm də. Anasını istəyəndə qucaqladığı kürəyi, atasını istəyəndə tutduğu qardaş biləyini, kimsəsizliyinə yeganə həmdəm olan, doğma bildiyi yeganə adı bu gün torpağa verirdi... Torpaq üçün.

Səbuhi təbəssüm dolu baxışını əsirgəmirdi insanlardan. Hər kəs ağlayır, o isə şəkildən gülümseyirdi. Bəlkə, bir yaşından həsrətini çəkdiyi anasının gülüşü qarşılımışdı onu oralarda. Qucaqlamış, doyunca sarılmışlar bir-birinə cənnətdə. Anasının dizində yuxuya getmiş, sıgalıyla yorğunluğunu unutmuşdu illerin. Hər kəs onsuzluğa ağlayır, o isə anası ilə görüşdüyünə uşaqtək sevinirdi orda. Bəlkə də...

Molla aramla surələri oxuyur, şəhidlərə Allahdan rəhmət, həyatda olanlara səbir diləyir. Bu zaman kəsiyində qışqırıq, fəryad səsləri səngiyir, ürəklər, gözlər toxtaqlıq tapır. Gedişat sona çatmaq üzrədir. Molla işini yekunlaşdırır, bu yaraya yaxından- uzaqdan bağlılığı olmayan insanlar özünü öhdəsinə düşəni etmiş hesab edərək II Fəxri xiyabanı tərk edirdilər...

Günortadan keçmişdi... Torpaq üçün can verib torpağa qarışan ığidlərin sıralanan məzarları, gedişləri ilə yetim qoyduqları, bu dərdi bir ömür qaldıra bilməyəcək, yoxluqlarını sonsuzadək unuda bilməyəcək sayılı insan qalmışdı yerlər göy arasında - zamanındurdugu, həyatın dayandığı buyerdə. II Fəxri xiyaban daha bir qonağının gəlişi ilə qururlanır, hələ də məzarın küncündən ayağa qalxa bilməyən kimsəsiz qardaş isə gözünü torpağa dönən qardasından ayıra bilmirdi. Bəlkə də, ayağa qalxsa, yanına gedəcək kimsəsinin olmamasına görə. Bəlkə də, uzun-uzun düşünməsinin səbəbi həm də budur. Ayağa qalxıb hara getsin, kimə getsin?! Kimsəsizliyin içində azmişdi qardaş...

Seyrəlir izdiham... Günəş bugünlük sa- gollaşır, həyat daha bir səhifəsini vərəqləmək üzrədir. Daha bir gün keçmişə çevrilməyə hazırlaşır. Yarımçıq hekayələrin, torpağa dönən arzuların təsirindən çıxməq, yəqin ki, çox sabahlar tələb edəcək... Bir də gizli olub, gizli ölü eşqin vidasını unutmağı bacarmayacam.

Gedərkən tez-tez geri çevrilib Sənanı izləyirəm. Səbəbini bilmirəm - bəlkə, niga-

ranam deyə, bəlkə, sadəcə, qardaşı ilə son dialoqunu görmək, dinləmək istəyirəm. Sənan üzünü nəm torpağa söykəyib hönkürtü ilə ağlamağa başlayır. Saatlardır göstərdiyi təmkin, səssizlik bədəlini ödəyir. Yumruqlarını torpağa cirparaq üzü səmaya qışqırır, göylər eşitməsə də. Bəlkə də, bu məzarlar da bezmişdi fəryad, qışqırıq səsindən. Amma göylər hər zaman xəbərsizdir bu səs-küydən. Bəlkə, bu səs-küy göyün qulağına çatsayıdı, səma da həmişəlik qaranlıq olardı.

Sənan qardaşı ilə uzun, hüznlü söhbətindən sonra üst-başını təmizləyib, gözlərini silib, kimsəsizliyin, əbədi qaranlığının ilk gününə addımlayıb ağır-ağır...

Səbuhi yenə təbəssümlə ətrafına boy- lanır. Bəlkə, hələ də gözlədiyi, görmək istədiyi kimsə var.

Addımlarımı yavaşladıb, diqqətimi qara geyimli xanıma cəmləyirəm.

Ala-qaranlıq məzarlığın yeni sakininə - gül-çiçəyə bürünmüş, qərənfil qoxulu, yaş torpaqlı məzara bir qız yaxınlaşır. Başında qara yaylıq, əlində qalın dəftərçə, iki qərənfil və təpədən-dırnağa sevgi ilə...

Pıçılıtısını eşitməyə çalışmiram, son gö- rüşlərinə mane olmaq istəmirəm. Sadəcə, əbədi eşqi - şəhid eşqini izləmək, şəhidin eşqinə əbədiyyətdən olan etirafını eşitmək istəyimə qarşı gələ bilmirəm.

“Görüş” saatdan artıq çəkir... Hörükleri yaylığının altından çıxan xanım ara-sıra onu alına doğru çəkir, sanki xoşbəxtlik havasında uçuşmağa alışmış saçlarını bu gündən qara yaylığa alışdırmağa çalışırı. Sonra torpağı ovuclayıb, bir dəftərlik quyu düzəltdi. Gətirdiyi gündəliyi öpərək Səbuhiyə bağışladı. Ovuclayıb təpəcik düzəltdiyi torpağı dəftərin üstünə səpməyə başladı. Torpağa qoydu, Səbuhi ilə bərabər əbədiyyətə qovuşdurdu sevgisini. Bu gün dəfn etdi Səbuhiyi günlərini, ilk sevgisini... Səmada nazik ay görünür, uzaqdan azan səsi eşidilirdi..

QISA FİKİRLƏR XƏZİNƏSİ

Ceyms COYS

Tomas ELİOT

İnsan gürüha nifrət bəsləmədən gözəlliyi
və həqiqəti qəlbən sevə bilməz.

Roma mənə nənəsinin cəsədini turistlərə
göstərməklə dolanan adamı xatırladır.

Həyat pis kitablar oxumaq üçün olduqca
qıсадır.

Xətalar yeni kəşflərə açılan qapıdır.

Dünya deyilən bu üfunət qoxulu zibillikdə
hər şeyə şübhə edə bilərik, bir ananın sevgisi
xaric!

İnsan ruhunun neçə yaşı var?

Hər şeydə İlahi Zəkanın izləri göründüyü
halda, insanların coxu öz zəkalarına gü-
vənirlər...

İnancsız adamlar, ən nəhayət, görəcəklər
ki, yaşamaqlarının heç bir faydası yoxdur.

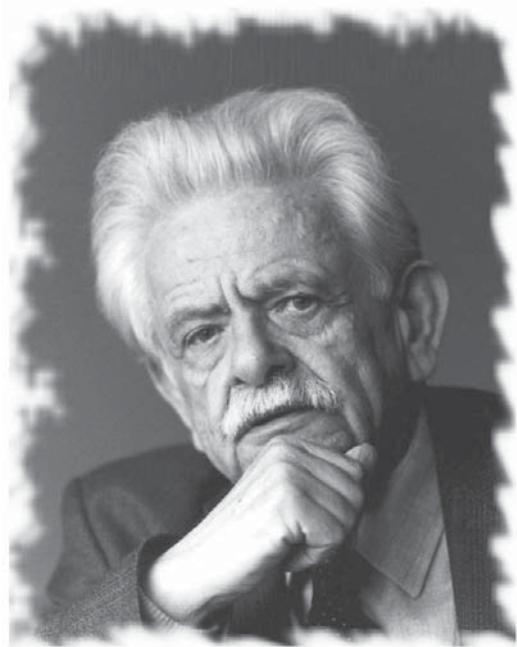
Bir heyvanı sevsəniz, o da sizi sevər...
Bir insanı sevsəniz, bax onu bilmirəm – nə
edəcəyi bəlli olmaz...

...Çevrəndəki insanlar susacağı, danışacağı
və duracağı yeri bilmirsə, demək,
onlara doğru artıq addım atmışan... Bir az
geri çekil...

İnsanların ikiüzlü olmağı sizi hələ də
çaşdırırsa, demək, yaxşı adamsınız.

Oldos HAKSLİ

Elias KANETTİ

Asan satılan kitab yazmaqçun asan satılan beyin olmalıdır.

Xoşbəxt olmanın ən gözəl yolu bir başqasını xoşbəxt eləməkdir.

Gülümşəyən vaxtı gözəlləşməyən bir çöhrə heç görmədim.

Dərdlərini göz yaşlarında boğmaq istəyənlərə dərdlərin üzmək bildiyini söyləyin.

Həyatı sizə gülməyi unutduracaq qədər ciddi qəbul etməyin.

İnsan nə zaman ki həyata məna qatmağa çalışır, həyat o zaman mənasızlaşır...

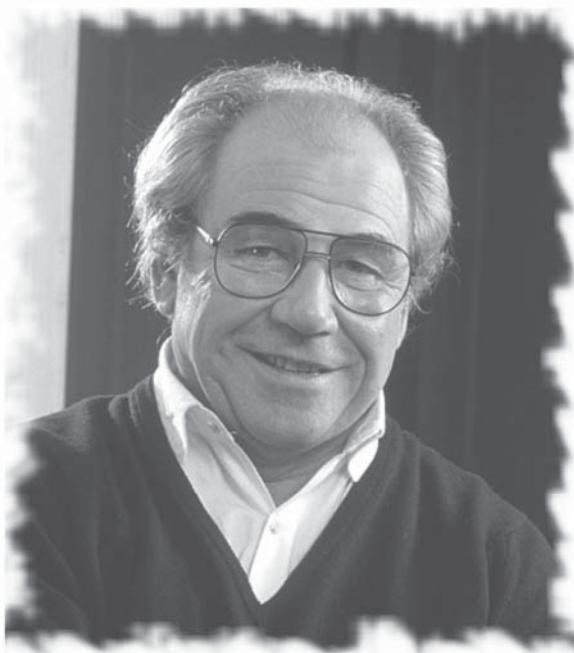
Min illik imperatorluqlar olmuşdur:
Platonun, Aristotelin və Konfutsinin imperatorluqları.

Ölülər yaşayanlardan qorxurlar. Bunu bilməyən yaşayanlar isə ölüldən qorxurlar.

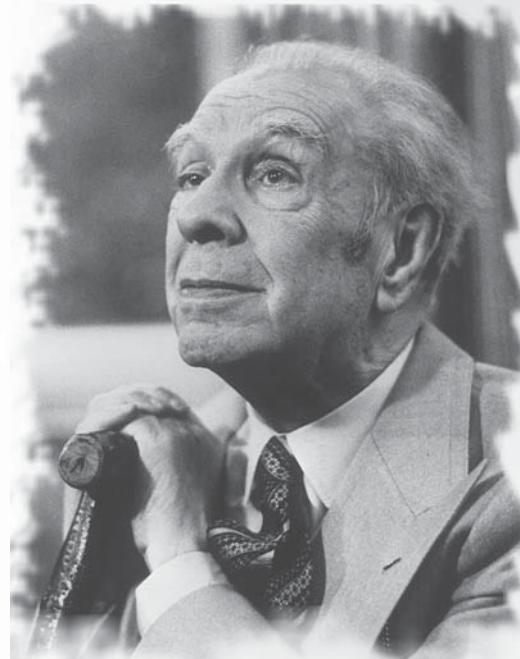
Göy üzü, dərinliklərinin görünməyini istər və bunu şimşəklərlə xatırladı.

Heyvanlar olmadan dünyanın nə qədər təhlükəli olacağını təsəvvür etmək mümkün deyil.

Nə zaman bir heyvana diqqətlə baxsanız, içində bir insan olduğu və sizinlə lağlığı elədiyi hissinə qapılarsınız.

Jan BODRİYAR

Xorxe Luis BORXES

Hər kəs Qərbli (hər yan Qərb) olan zaman
Günəş hardan doğacaq?..

Amerikanın da bir keçmiş yox,, bir “də-də-baba yurdu” yox. Qıscası, Amerikanın kökləri ancaq gələcəkdədir.

Özü köhnəlməz məfhum olan modanın təmsil elədiyi nə varsa, hamısı köhnəlib yox olmağa məhkumdurs.

Hər bir əntiq əşya ona görə gözəldir ki, bizim günlərəcən gəlib çıxıb.

Bir qətlamı unutmaq da elə qətlamın özü kimi bir şeydir.

Mənim xəyalımda cənnət həmişə bir kitabxanaya bənzəyib.

Tanrı əvvəl xəbərdar etmədən heç kim-səni cəzalandırırmır.

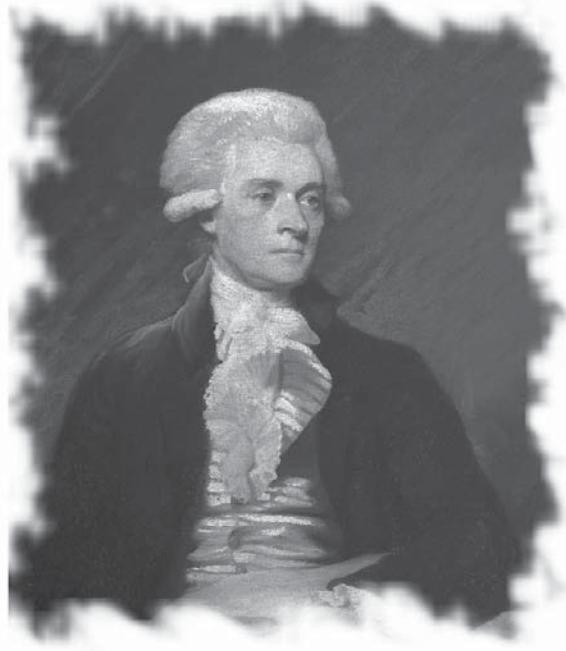
İki eyni cürə dağ tapammazsan, amma Yer üzündə hər yanda düzənliliklər eynidir.

Mənim yerim cəhənnəmdədir sə belə, sə-ma var olsun.

İstənilən hətta ən uzun və keşməkeşli həyat bircə andan ibarətdir; o an ki, insan həmişəlik özünün kim olduğunu bilir.

Carlz BUKOVSKI

Tomas CEFFERSON

Ədəbiyyatsız həyat bir cəhənnəmdir.

Həyat elə bir şeydir ki, doğularkən nədən
ağladığının fərqiñə yaşayarkən vardırır.

İnsanların haqqında nə düşündüyüünə
əhəmiyyət verməyib həyatımı on il uzatdım.

Yaşamağı öyrənməkçün bir neçə yol
ölmək gərək.

Əlbəttə, bir insanı sevə bilərsiniz, əgər
onu lazıminca tanımirsinizsa.

Dəhşətli qanunu var təbiətin: azadlıq
ağaçı vətənpərvərlərin qaniyla vaxtaşırı su-
varılmalıdır.

Həqiqətdən qorxmayan kəs yalandan heç
qorxmamalı.

**

Əminəm ki, başqasına yaxşılıq edəndə
hər kəsin qəlbi şad olur.

Uğura möhkəm inanıram. Diqqət elə-
mişəm; mən çox çalışdıqca bəxtim də çox
gətirir.

Görmədim ki, insanların sərvəti artdıqca
səmimiyyəti də çoxala.

Toplayanı, tərcümə və tərtib edəni:

C.M.

DƏRGİDƏ KİTAB

Faiq HÜSEYNBƏYLİ

Ürəyim bir eşqin piri, məbədi,
Açıqdır pəncərəm, odam adama.
Kimsə anlamaz ki dilimdən mənim,
Doğmayam Allaha, yadam adama.

Başımın üstündə şeirdəndi dam,
Mən adda piyada, atlı min adam...
Var bircə istəyim, var bircə duam,
Dəyməsin qoy ağrım-qadam adama.

Dünyaya səs salıb füsunkarlığı,
Bu geniş dünyanın nədir darlığı?
Hər dəfə gördükdə ali varlığı
Gülərz, sevincək, şadam adama.

Bu yolun sonunda əyləyimmi mən,
Solan çiçəkləri iyləyimmi mən?
Dayanıb yanılmac söyləyimmi mən
Bu ağaç adama, badam adama?

Hər kəsin deyəsi sözü var, əlbət,
Söz ilahi eşqdi, söz adı şəhvət...
Yağışa çevrilə sevgi-məhəbbət,
Gözündən, könlündən dama adama.

Nəğməyə çevirilir sətir əllərin,
Buludlar içində itir əllərin.
İslanmış bəxtinə çətir əllərin –
Üstünə leysanlar, amma a dama...

Bu ruh bu bədənə gəlmədi, ey dost,
Ruh getdi, nə yaxşı, ölmədim, ey dost,
Mən gölə çevrilə bilmədim, ey dost,
Sən qal yağa-yağa, qal dama-dama.

Arzular yağışdı, adam islanır –
Arzular ilgimdi – yanında sanır...
Uzaqda bir damın işığı yanır,
Saxlayıb sabahı o dam adama.

Getmə, qara gözlüm, getmə dərinə,
Bu ömrü kim sürər sənin yerinə?
Kədərim əkizdi hər kədərinə,
Bu qədər oxşamaz adam adama.

Çox gördüm bu dünyada səbir edən
dərvişləri,
Daşdan aşdı işləri.
Yetim qaldı arsuzu murada “varmışların”,
Unutma olmuşları!!!
Dirildir hərdən səni içindəki ölüm də,
Sərtdi davranışları.
Gəl götür bu günəşin yarısını əlimdən,
Ərit bütün qışları.
Sən əvvələ qayıtdın, mən sonu izləyirəm,
Qoy yerinə daşları.
Məktub yazdım, göylərə aparsın... gözləyirəm
qumruları, quşları...
Qürur əyilir, sınır, yeni düzən qurulur,
Sil daha yaddaşları...
Edam kürsülərində həqiqətlər vurulur –
Kətil üstə başları...

Hamının üzündə bir iztirab var,
Hamı qanadlanır umud üstünə.
Deyirəm, dünyani tərs çevirəsən,
Adamlar yixila bulud üstünə.

Qovuşa arzular ənginliklərə,
Yerdə yer tapmayan sözə göyləri.
Min ildi yazırkıq yerin dərdini,
Gətirə bilmirdik sözə göyləri.

Deyirəm, dünyani tərs çevirəsən,
Quşlarla baliqlar verə baş-başa.
Buludlar saxlaya dağların yükün,
Çasdırıa Allahu bu tərs tamaşa.

O da əsəbiləşə, coşa, kükrəyə,
Əfv edə, çəkməyə sözü dərinə.
Deyə, kim tərsinə çevirib rəsmi? –
Fırladıb yenidən asa yerinə.

Ürəyimi söz kimi,
Əllərində bük saxla.
Ürəyimdə eşq yükü –
Bir az da sən yük yaxla.

Günəşindir bu baca,
Ömür sirli bulmaca...
Balacanı balaca,
Böyüyü böyük saxla.

Bu şad daşı, şən daşı,
Mənə yetişən daşı,
Başına düşən daşı
Ətəyinə tök, saxla.

Çıxbı dünya qəmindiən,
Üzün gülsün sənin də.
Saçlarımın dənindən
Torpağına ək, saxla.

Qərar ver hər gününə,
Axşam-səhər gününə –
Sözü məhşər gününə
Tənha saxla, tək saxla.

Keçdi neçə el məndən,
Ömür məndən, il məndən.
Ətək səndən, əl məndən,
Əlimə ətək saxla.

Demirəm, yan Faiqə,
Bu ruh, bu can Faiqə.
Bir az inan Faiqə,
Bir azca da şəkk saxla.

Sən gedəndə qırx idi,
Əlli olsa, bir də dön.
Lal eşqin danışmağa
Dili olsa, bir də dön.

Dinlə, gəlir Sur səsi,
Ayrılığın nəgməsi...
Eşqin yönü, qibləsi
Bəlli olsa, bir də dön.

Zaman gələr və hər gün
Vüsala yetər Yer, Gün.
"Yox"lar çevrilib bir gün
"Bəli" olsa, bir də dön.

Sən ömrümün son fəsli,
Həm oxşarı, həm əсли...
Vurulmağın hasili,
Həlli olsa, bir də dön.

Sağım qar kimi dən-dən,
Qarışır fikrim hərdən...
Faiq sənin dərdindən
Dəli olsa, bir də dön.

Mən könül vermişəm həqiqətlərə,
Bir eşqin içindən keçib gəlmisəm.
Xızırtək varmışam ölüməzlüyüə,
Dirilik şərbətin işib gəlmisəm.

Allah verən ömrü eylədim yarı,
Axtardım insanda insanlıqları.
Geridə qoymuşam qaranlıqları,
Simurq qanadında uçub gəlmisəm.

Bir az kövrəlmisəm, bir az dolmuşam,
Sözə vurulmuşam, ilham almışam.
Bir zaman "un idim, qoğal olmuşam,
Atadan-anadan qaçıb gəlmisəm".

Söz özü bakırə qız imiş, demə,
Sadəcə, bəxtini uduzmuş, demə.
Dünyanın bir üzü boz imiş, demə,
Mən ağı qaradan seçib gəlmisəm.

Ortaq et acına, ağrına məni,
Haqqına, düzünə, doğruna məni...
Qucaqla, həyat, bas bağırına məni,
Sənə qollarımı açıb gəlmisəm.

Mən həyat vermişəm bir dəli eşqə,
Nəfəsi ah edib, qafil ölmüşəm.
Ahəstə-ahəstə dirildib sözü,
Açıb qollarımı "kifil" ölmüşəm.

Özümə sirrimi əyan etmişəm,
Həsrətdən, hicrandan həyan etmişəm.
Eşqi Yer üzünə bəyan etmişəm,
Olub məhəbbətə kəfil*, ölmüşəm.

*kəfil - əmin, arxayıñ

Sərdim ayağına bu söz ömrümü,
Ağızsız ömrümü, dilsiz ömrümü.
Xərcləyib yolunda payız ömrümü,
Mən kasib ölmüşəm, səfil ölmüşəm.

Ömrü qısa oldu, çox uzatmadım,
Sənə olan eşqi eşqə qatmadım.
Mən sənin dərdindən xəstə yatmadım,
Mən sənin dərdindən qəfil ölmüşəm.

Salam olsun şadlığına,
Gözündən güldüyün günə.
Salam olsun Yer üzünə
Göydən töküldüyün günə.

Gəlsin dünyani xəlq edən,
Rızası yarpaq titrədən.
Salam olsun, ey ruh, bədən,
Özünü bildiyin günə.

Tən əmanət, can sadağa...
Göl olmusan yağa-yağa.
Toxum kimi bu torpağa,
Şükür, əkildiyin günə.

Sən adda ölkə saldılar,
Dünyanı şəkə saldılar...
Mələklər kölgə saldılar
Gəlib dincəldiyin günə.

Səssiz, sözsüz ağ çağından,
Qopdun – qopar gül tağından...
Həmd olsun bağlar bağından
Qopub incəldiyin günə.

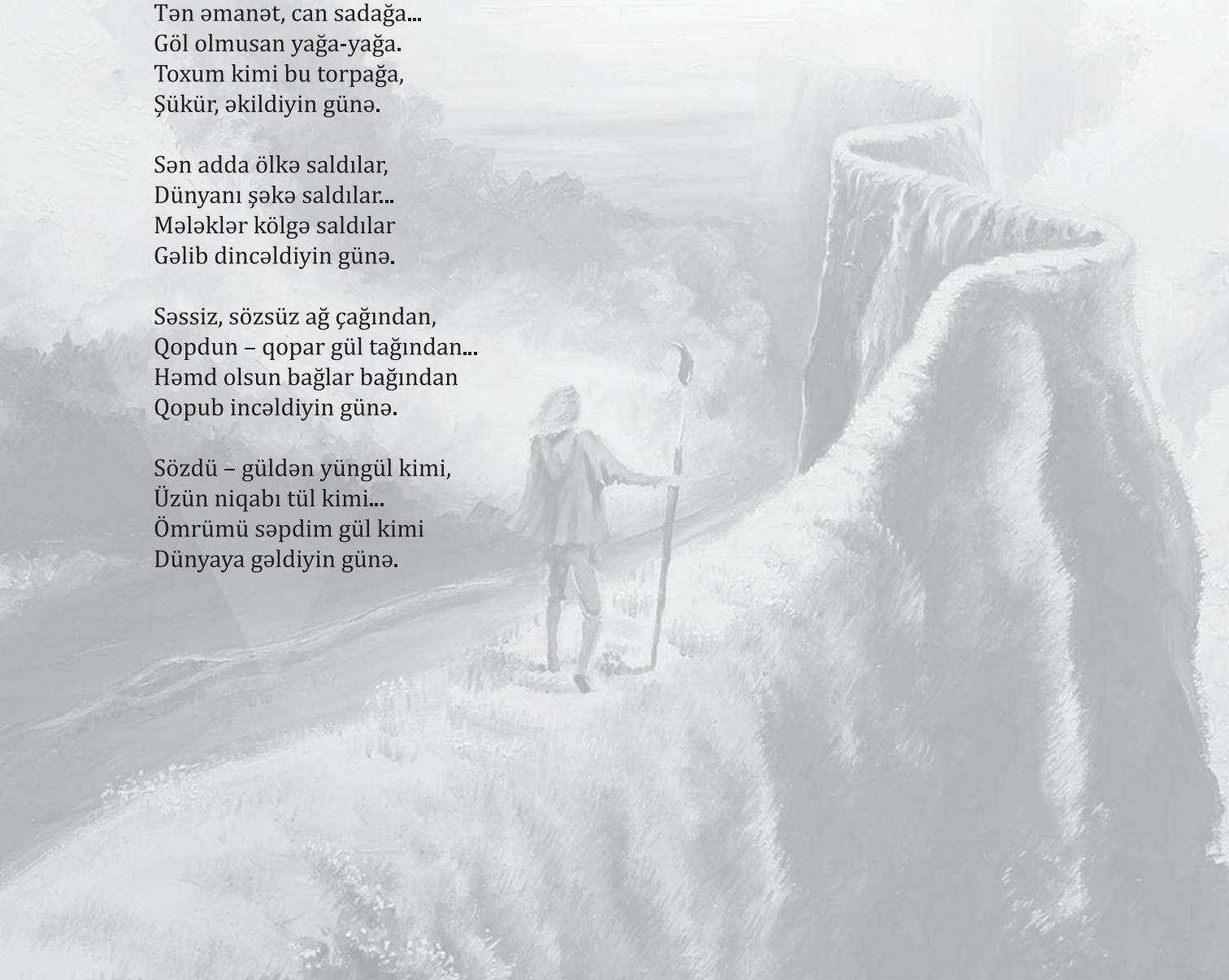
Sözdü – güldən yüngül kimi,
Üzün niqabı tül kimi...
Ömrümü səpdim gül kimi
Dünyaya gəldiyin günə.

Yoldu da, çəkib aparır,
Aparır bir aha tərəf.
Dünəndən bu günə tərəf,
Bu gündən sabaha tərəf.

Nurda əriyir kölgələr,
Qeybə çəkilir bəlkələr...
Hərdən əyilir döngələr
Savabdan günaha tərəf.

Sağ əl sol ələ əyilir,
Yollar var, yola əyilir.
Kimisi qula əyilir,
Kimisi padşaha tərəf.

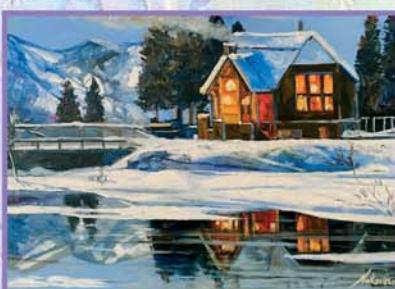
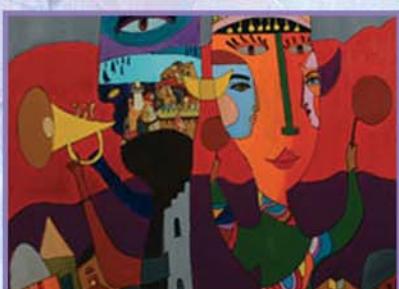
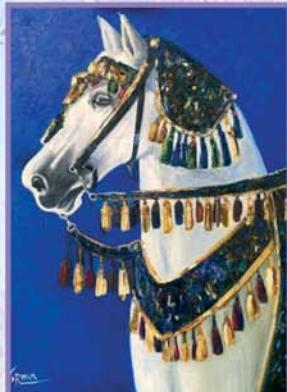
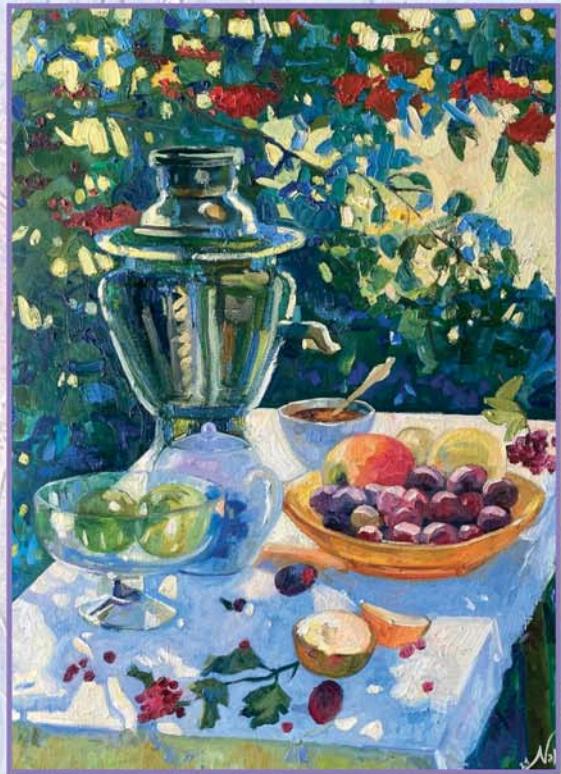
Yoldu, candan cana doğru,
Yeriyir insana doğru...
Bir addım şeytana doğru,
Bir addım Allaha tərəf...

Dərgidə Sərgi

Narmin Quluzada

ISNN 0134-522
İNDEKS AZ 1000 1 AZN

ulduz_ayliq_edebiyyat_dergisi